Brede 1978

Slægtsoptegnelser, erindringer og tanker

nedskrevet på falderebet
af
Johs Thorborg
(et barn af forrige århundrede)
Manuskriptet er renskrevet af Agnete Thorborg, datter af Anna og Holger Thorborg

Ved Karsten Thorborg

Johs og Grete fotograferet på en rejse til Amsterdam 1986

Karstens note:

Min far skrev sine erindringer i 1978 og desuden et ”Åbent brev til mine efterkommere” 1990-92. Jeg har skannet dem begge ind, sådan at det åbne brev står s. 62-72. Med nutidens teknik har jeg desuden kunnet tilføje billeder.

"Min egen dag er kort,
men slægtens lang"
(Jeppe Aakjær)

Forord

Jo ældre man bliver, des større interesse får man vel i almindelighed for at efterforske sin slægts historie. Des bedre tid får man også dertil, særlig efter pensionsalderens indtræden. Sådan er det i hvert fald gået mig. Jeg har da også på mine gamle dage fået samlet en hel del - trykt og utrykt - materiale sammen til belysning af min og for øvrigt også mine efterkommeres afstamning på mødrene såvel som på fædrene side. Det vi1 stå til disposition for interesserede, også når min saga er ude.

I disse optegnelser er det dog hovedsagelig mine egne erindringer, jeg vil beskæftige mig med, så at jeg kun optrækker baggrunden for dem i store træk. Desuden kommer jeg ind på anskuelser, der har været af betydning for min livsopfattelse og livsførelse.

At jeg kun kan få få enkeltheder med i en sådan kortfattet beretning, siger sig selv. Der er også adskilligt, som jeg har mine grunde til at lade uomtalt. Men så meget tør jeg love, at jeg ikke mod bedre vidende skriver noget, som jeg ikke tør stå inde for,

Mens dette forord skrives er jeg en mand i 80'erne. Jeg har altså overskredet det åremål, som i gennemsnit er menneskene på vore breddegrader tilmålt. Det betyder, at jeg må være forberedt på når som helst at skulle herfra. Hvis det ikke sker helt uvarslet, vil det være svært for mig at tage afsked med dem og det, som jeg har været knyttet til i min mangeårige tilværelse. Også livet som helhed vil stå for mig som en "underfuld skat", som jeg må tænke tilbage på med taknemmelighed, selvom jeg så lidt som andre er blevet sparet for sorger og bekymringer. Jeg ser dag på døden som et uundgåeligt korrelat til livet. Hvordan skulle der blive plads til ungdommen, hvis vi gamle ikke forsvandt? Ungdommen som med sine nye ideer skal hindre, at udviklingen går i stå. Jeg ønsker mine efterkommere alt godt, og jeg er glad ved tanken om at kunne efterlade dem noget, derunder også disse optegnelser, hvis formål er at opridse lidt af det der er gået forud for deres optræden på livets arena,

Selv føler jeg med den aldrende St. Blicher, når han i en sang til datteren Malvina skriver:

"længe er det siden, jeg var ung.
Håret gråner, gangen vorder tung.
Vår og sommer ere længst forbi,
vinterklædt er resten af min sti.”

Nu havde Blicher jo sin digterevne at trøste sig med. Der kan jeg ikke være med. Men en fordel havde jeg fremfor ham. Jeg ville ikke tage hans Ernestine i bytte for min Grete.

Men nu til værket

Jeg begynder med til læsernes orientering at anføre nogle personlige data angående mine forældre og deres 6 børn, af hvilke jeg blev den længstlevende.
Jens Thorborg f. 23/3 1850 i Barrit, d. 5/4 1932 i Gentofte. Læge 1876, kredslæge 1915-20. Bosat i Barrit febr. 1878 - maj 1881, i Hornsyld maj 1881 - juni 1924, derefter i Gentofte. Gift 10. sept. 1880 med Agnete f. Levinsen, f. 5/11 1861 i Stouby, d. 11/2 1951 i Gentofte.
Deres børn:
• l. *Astrid (Adda)* f. 1/7 1881 i Hornsyld, d. 22/10 1957 i Odense. Gift 28/7 1902 med Frederik Balle, f. 26/8 1871 i Godthåb, d. 24/ 6 1939 i København. Han var bosat i Grønland 1900-1927, blev førstepræst i Godthåb 1909, seminarieforstander 1910 og provst for Sydgrønland 1918. Sognepræst ved Davidskirken i København 1927-39.
2. *Holger* f, 15/2 1883 i Hornsyld, d. 29/4 1945 i København. læge 1908. Bosat i Hornsyld 1911. Overlæge ved Hornsyld sygehus 1915, død som patient på Rigshospitalet. Gift 1/4 1911 med Anna f. Boeck, f. 15/7 I883 i Skagen, d. 14/10 1949 i Odense. Hun boede efter sin mands død i København.
3. *Frederik (Bror)* f. 3/4 1887 i Hornsyld, d. 6/11 1918 i København, læge 1912. Bosat i København. Ansat på Seruminstituttet. Gift 25/6 1914 med Margrethe f. Gjørup, f. 24/5 1888 i Herning, d. 10/1 1977 i Ordrup. Bosat i mange år i Gentofte.
4. *Alvilda (Vivi)* f. 26/10 1889 i Hornsyld, d. 6/3 1957 i Gentofte. Køkkenskolelærerindeeksamen ca. 1920, Ansættelse i mange år på Statens planteavlslaboratorium i Sorgenfri. Bosiddende i Gentofte og andre steder i omegnen, en tid Tjørnekrogen 6, Gentofte, Ugift.
5. *Johannes (Johs)* f. 6/10 1896 i Hornsyld. Cand.polit. 1920. Redaktionssekretær ved ugebladet Finanstidende l920-42. Fra okt. 1921 tillige ansat på Christiansborg, okt. 1942 - okt. 1951 som landstingssekretær, okt. 1951 - nov. 1966 som folketingssekretær. Bosiddende 1923-1969 i Gentofte, fra maj 1959 i Brede. Gift med Grete f. Fog, f. 23/10 1903 i Horsens.
6. *Car1 Gustav (Dedde)* f. 15/6 1899 i Hornsyld, d. 25/9 1971 i Hellerup. Gift 1) l/8 1925 med Mette f. Bjerre. Ægteskabet opløst. 2) 21/7 1948 med Gertrud f. Jensen. Ægteskabet opløst. 3) 27/2 1955 med Inge f, Rasmussen, f. 6/3 I911 (en tid gift van Hauen). Bosat i København, i perioder dog i Indien og Kuwait samt i Hellerup. Til sidst i Gentofte.

Min far var af østjysk bondeæt

Min fædrene slægt stammer fra Over-Barrit (Barrit sogn, Bjerre herred, Vejle amt), en landsby nær Vejle fjord og ikke langt fra Juelsminde. Dens nærmeste købstad er Horsens. På grundlag af kirkebøger og gravsten m.v. har Personalhistorisk institut efter bestilling opstillet en anetavle for Thorborg-slægten, gående tilbage til slutningen af 1600-tallet. Den blev ved afleveringen til min bror Holger ledsaget af en redegørelse, hvori det hedder (min far er her betegnet som kredslægen): "Alle anetavlens linier er fulgt saa langt tilbage, det har været muligt at komme v.hj.af de bevarede kilder. Barrit kirkebog begynder 1745, og alt er ført mellem hinanden (døbte, viede, begravede, konfirmerede og trolovede), altsaa uden sondring forsaavidt angaar tiden før 1814. Alle anerne hørte hjemme i Barrit sogn, og disse bønder havde hjemme under Barritskov Gods, hvis skifteprotokol først begynder 1817. Alligevel er det lykkedes at faa en del frem, og som det vil ses, er de to bedsteforældre i slægt med hinanden - med en generations forskydning. Kredslægens morfars mor er en søster til kredslægens farfar, saaledes at de samme aner optræder to gange. Saadant anetab forekommer hyppigt, naar alle forfædre har boet i det samme sogn.

I almindelighed bemærkes, at de i de ældre kirkebøger anvendte latinske dagebetegnelser er omregnet til kalenderdata. Vielsesindførslerne er for tiden før 1814 meget mangelfulde, Men hvor aaret har kunnet skønnes, fx efter det første barns fødsel, er det sat i en parentes.

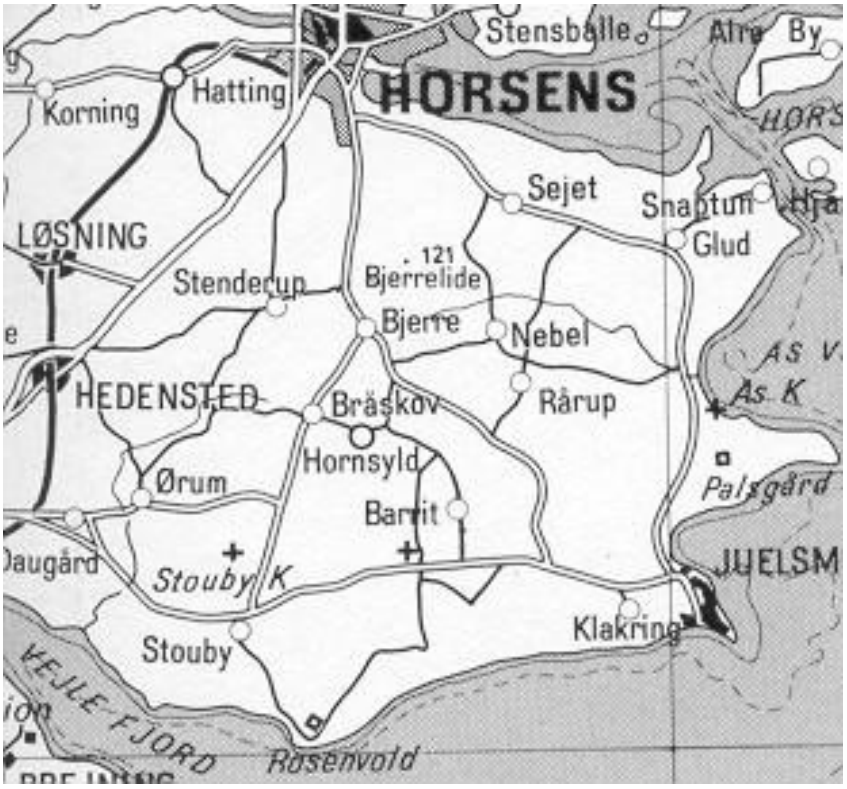

M.h.t. navnet Thorborg har der været anstillet indgaaende undersøgelser om dette navns oprindelse og betydning. I familien her ses navnet første gang at være anvendt c. 1845 og har været navnet paa den gaard, som kredslægens far vel nok paa denne tid overtog efter sin svigerfar gaardmand Jens Pedersen. Ved at følge folketællingerne findes navnet igen 1834, da der i Barrit nævnes en Peder Jensen Thorborg, 56 aar gammel. Han har sikkert intet med nærv. familie at gøre. Han nævnes ikke 1840, og han er ikke død i Barrit. Hvad der har givet anledning til, at Deres farfar (kredslægens far) kalder gaarden Thorborg, er ikke klart, men der er ingen tvivl om, at det er personen, der har faaet tillagt navnet efter gaarden. Det var paa den tid meget almindeligt, at man gav sin gaard et navn, som da alm. hæftedes til gaardejerens efternavn. Ved kredslægens fars død staar der da ogsaa i kirkebogen Christen Nielsen, Sognefoged, Thorborg.
Hvad navnets betydning angaar, har instituttet talt med særlig kyndige paa dette omraade, der afviser den mulighed, at navnet skulde være af holstensk eller nordtysk oprindelse, som fx, de plattyske navne (Thorstraten, Thormøhlen, Thorbrøgger etc.). Endelsen vilde her baade paa høj- og plattysk være -burg ell. mulig -burch, idet endelsen -borg ikke kendes paa tysk.
Det hævdes, at betydningen ret og slet er 'Thors Borg", og navnet er saaledes af ren dansk oprindelse ligesom Thorlund, Thorbjerg etc." (Anetavlen findes i 2 eksemplarer, hvoraf det ene er i min besiddelse).
Den gård, som min far voksede op i, hørte altså oprindelig under Barritskov gods, men overgik - antagelig i min farfars tid - til selveje; det har vel været omkring det tidspunkt, da min far kom til verden (23. marts 1850), idet hoveripligten med virkning fra l. maj 1849 blev afløst for de 52 gårde, som grev Scheel på Barritskov dengang ejede. Gården var da på 44 tdr. land, men er siden formindsket lidt ved frasalg ag ekspropriation. De nuværende bygninger er opført 1905, 1913 og

1942 efter nedbrydning af ældre bygninger, og gården blev ved 15. almindelige ejendomsskyldvurdering i 1973 ansat til 405.000 kr.

Min farfar *Christen Nielsen*, kaldet Thorborg (1812-67) blev i 1843 gift med *Ane Jensdatter* (1818-1806), der var vokset op i den gård, som blev deres fælles hjem. Han var en driftig mand, der arbejdede sig frem til relativ velstand, idet han ikke alene drev sin egen gård, men tillige fik præstegården på 80 tdr. land i forpagtning og yderligere til bedriften knyttede en vindmølle, som han selv havde ladet opføre. Sognefoged blev han også, men han ramtes af tuberkulose og døde af denne sygdom i forholdsvis ung alder. Enken måtte da opgive præstegårdsforpagtningen og - efter en overgangsperiode - lade sin gård bestyre af den ved faderens død kun 15-årige søn Niels, der senere overtog den som ejer.
I ægteskabet fødtes 10 børn, hvoraf 2 drenge og 2 piger døde som små. Efter gammel skik blev de - det gælder i hvert fald de ældste af dem - indført i kirkebogen med faderens fornavn tilføjet -sen eller -datter som efternavn, men rent faktisk kaldtes de (ligesom også deres far) Thorborg, og dette navn er derved slået igennem som det også af offentlige myndigheder anerkendte slægtsnavn. Af de børn, der nåede voksen alder, blev 2 efter hinanden købmænd i Hurup i nærheden af Barrit og en tredje restauratør i Horsens. Tilbage er at nævne:
1. *Jens* (1850-1932), der blev min far.
2. *Niels* (1852-1926). Han overtog som nævnt slægtsgården og blev som faderen sognefoged. Ægtede Karen Olsen fra Nebsager og fik med hende bl.a. følgende sønner:
a. *Kristian* (1882- ca. 1961). Blev mejeribestyrer i Præstø. Fik sønnen Poul (f. 1918), der fulgte i faderens fodspor og blev ejer af Præstø mejeri.
b. *Søren* (f. 1889). Blev overlærer i København. Af hans børn blev
Erling Th. (f. 1927) koncertsanger.
c. *Aage* (f. 1893), blev gift med Maren f. Sørensen (d. 1971). Overtog i 1918 slægtsgården, som i 1962 gik videre til datteren Ragna, gift Petersen, og hendes mand. Flyttede derefter til et aftægtshus, der ligger i umiddelbar nærhed af gården, og som tidligere havde været beboet af farbror Niels. Var sognefoged i 3. generation.

3. *Marie* (f. 1864, d. i 1920'erne), Gift med gårdejer Anton Justesen i Rårup (død nogen tid før hende). Deres hjem i Rårup har jeg flere gange besøgt, og de var til middag i Hornsyld i anledning af min konfirmation.
Af deres børn lærte jeg Magnus at kende, mens han aftjente sin værnepligt i København; han blev gårdejer i Stourup. Fædrenegården overtoges af den yngste søn Ejnar, der blev sognefoged efter faderen.

Min far voksede altså op som bondedreng og har vel taget del i alt forefaldende arbejde på Thorborggården, så længe han boede hjemme. Om han har haft større anlæg i den retning må vist anses for tvivlsomt. Derimod var han et lys i skolen, så dygtig endda at degnen efter sigende en dag lod forældrene vide, at nu kunne Jens ikke lære mere i landsbyskolen; men drengen burde sendes til videre uddannelse i Horsens. For forældrene ville dette betyde en stor økonomisk belastning. At holde en søn til studeringerne var ingen billig sag, særlig ikke når han som i dette tilfælde måtte indlogeres hos fremmede. Horsens ligger 17 km fra Barrit og fik først i 1884 jernbaneforbindelse med Barrit - en forbindelse der efter Horsens-Juelsmindebanens nedlæggelse opretholdes med rutebiler. Resultatet blev dog, at man fulgte degnens råd og - formentlig efter konfirmationen - satte drengen i Horsens lærde skole, hvorfra han dimitteredes som student 1869, et par år efter faderens død. I skoletiden var han kun hjemme lørdag-søndag og i ferierne.
Som befordringsmiddel brugtes en tid, hvis der ikke var mulighed for at komme op at køre, en islandsk hest, som de havde på gården. På den red Niels ham imøde på et sådant tidspunkt, at hver af brødrene kunne ride halvdelen af vejen, samtidig med at den anden brugte apostlenes heste. I skolen måtte far lægge sit jyske sprog om, så han kom til at tale rigsdansk.

Fra det horsensianske lærdomstempel har tre generationer af Thorborgere absolveret examen artium, først far, derefter hans fire sønner og senere min ældre bror Holgers søn Niels. Skolen oprettedes i 1532 og hører til landets ældste af slagsen. Den var i midten af forrige århundrede nede i en bølgedal, men rettedes derefter op takket være dygtige rektorers indsats. Alligevel havde den i fars tid lærere, hvis pædagogiske principper ikke ville blive tolereret i vore dage. Prygl hørte til dagens orden, og disciplene måtte finde sig i at blive overdænget med nedværdigende gloser. Om overlærer Michael Schmidt (1815-99) - en bror til min oldemor Nora, gift med pastor Rasmus Bøttger i Barrit - beretter hans egen søn, tegneren Alfred Schmidt (1858-1938), således i nogle erindringer fra skoletiden i Horsens, skrevet omkring 1870, bl.a., at faderen i grunden var den eneste, som drengen holdt af, "ikke fordi han ikke pryglede og tordnede. Når han således med tordenstemme råbte: ”Kom hit, dit asen, at jeg kan smøre dit bæst", gad jeg nok se den dreng, der ikke rystede som et espeløv. Men de holdt af ham, fordi han var en mand med lune; han kunne spøge med drengene, og inderst inde holdt han af dem ....". Men tonen og de idelige afstraffelser var betegnende for tiden, og tilfælde af sprængte trommehinder forekom. I min mere humant indstillede tid var det helt anderledes. Lussinger uddeltes kun sjældent og blev til sidst helt forbudt, i hvert fald i gymnasieklasserne; selv har jeg ingen fået, mens min lille bror Carl Gustav engang fik en på hver kind af en overophedet gymnastiklærer, hvad jeg siden beretter om. En lærer ved navn Buchwald havde lidt svært ved at vænne sig af med benyttelse af de gamle metoder. Han kunne endnu omkring 1910 finde på at give en strafskyldig elev valget mellem en anmærkning eller en ”prima". Når så den kontante afregning blev foretrukket og afstraffelsen var eksekveret, kunne det ende med, at læreren erklærede: ”Det blev nu kun en secunda". Om skolens historie indtil 1932 kan man iøvrigt læse i et jubilæumsskrift, redigeret af daværende rektor C.L. Clausen, hvori tidligere elever meddeler erindringer fra deres skoletid.

Efter skolegangens heldige afslutning drog den nu faderløse Jens som student til København, hvor han straks fik Regensen og gik i gang med at studere medicin. Dette studium gennemførtes programmæssigt og afsluttedes 1876 med et laud. På Regensen gik det dengang som nu ret gemytligt til med soldeaftener og kortspil, uden at arbejdet dog dermed forsømtes, og far fik sig mange gode kammerater, deriblandt studiefællerne Jannik Bjerrum (1851- 1920) og Gilbert Jespersen samt den senere sognepræst Johannes Faartoft, som far et års tid delte værelse med. Sidstnævnte var i perioden august 1881 - november 1882 personel kapellan hos min oldefar i Barrit.

Da far i sommeren 1876 efter 7 års studietid fik jus practicandi, virkede han og Bjerrum, den senere øjenspecialist og professor, en kort tid sammen som praktiserende læger i København med konsultation i Frederiksborggade. Indtægterne var dog så beskedne, at de måtte se sig om efter noget andet. Far skulle for øvrigt nu aftjene sin værnepligt og gjorde fra marts 1877 til februar 1878 tjeneste som reservelæge i søværnet; han deltog i denne periode i et togt med den navnkundige fregat "Jylland" til Skotland og andre nordlige destinationer, hvilket - så mærkeligt det i vore dage kan lyde - skulle blive hans eneste udenlandsfærd. Efter hjemkomsten drog far til sin hjemegn, hvor han for en tid fik ophold på fædrenegården, jfr. herom hvad broderen Niels skriver til ham i et brev af 11. februar 1878:
"Mors hoved er ikke kommet sig endnu, men hun venter efter at du skulle komme hjem og kurere hende det - det kan jo heller ikke vare så længe nu, før vi kan vente at se dig igen. Dit værelse bliver nu fuldkommen istandsat en af de første dage, så du kan gerne komme for den sags skyld så snart som du kan.
Du lader os vel vide, når vi skal hente dig, og hvor du tager til. Du kommer vel med dit tøj og bohave, hvorfor der ve1 skal være to vogne til at afhente dig ..... Lægerne i Hornsyld kører i Barrit hver dag, så du kunne nok have fået dygtigt at bestille, dersom du havde været hjemme ....".

Der var meget som bandt far til Barrit: moderen, hans søskende og andre på egnen, ikke mindst i præstegården. Mens han endnu læste i København skrev den tidligere nævnte præstefrue Nora Bøttger (min oldemor) i december 1874 til ham:
"... jeg hører, du ikke i lang tid har været rask, hvilket gør mig meget ondt, da du netop nu kunne behøve alle dine kræfter både på sjæl og legeme til dine anstrængende studier. Du tager vist for hårdt fat på læsningen og glemmer at bevæge dig i den friske luft, men det kan ikke gå min kære unge ven, legemet må have lidt pleje, når ånden skal arbejde så hårdt.
Ses vi ikke til julen, så ønsker jeg dig al glæde, ... men jeg håber du kommer hjem, og så ved du at du stedse har et andet hjem hos din ærligt gamle præstekone Eleonora Bøttger."

Rasmus og Eleonora Bøttger

Ikke lang tid derefter døde brevskriveren, og far sendte så et brev til pastor Bøttger, der svarede: "Dit brev gjorde mig netop så godt, idet du helt stillede dig iblandt vore egne, hvor både mit hus og jeg altid har sat dig, og hvor jeg vil vedblive at regne dig.
Hendes sygdom varede 8 dage, hvori hun led meget. Alvilda (den ældste datter, min mormor, gift Levinsen) var her hele tiden og hjalp Mimi (datteren Petra, senere gift Bohn) at pleje hende nat og dag, men den sidste og strængeste nat sad din trofaste mor ved hendes leje, hvilket vi med tak påskønner og aldrig skal glemme. Læge Chr. Petersen (han efterfulgtes senere af far i Hornsyld) opdagede straks, at det var lungebetændelse og mente, at sygdommen kunne han vel få bugt med, men han frygtede at hun manglede kræfter til at overvinde følgerne, og således gik det desværre også.
Hun var så glad ved det sidste brev, du skrev hende til, og nærede altid med mig de bedste forhåbninger om din fremtid. Ja, nu nærmer sig jo det afgørende skridt, så at du vel næppe kommer hjem førend du har det overstået, og hvor ville hun da glad have ilet kandidaten imøde. Hendes lykønskning må du savne, men vær vis på, at du altid, så længe vi er her, skal i præstegården finde en deltagelse som i dit hjem."

Som praktiserende læge i Barrit kom far i nær kontakt med mange folk på egnen, deriblandt Rosenvolds godsforvalter Anton Levinsen (1810-97) og hans hustru Alvilda (1836-1918), den førnævnte datter af' Rasmus Bøttger. De havde to omtrent jævnaldrende døtre, Nora og Agnete, af hvilke navnlig den sidstnævnte - uden selv at gøre noget for det - vakte fars opmærksomhed. Hun var i sommeren 1878, da far lagde sine garn ud for hende, knap 17 somre gammel og drømte om at skabe sig en fremtid som lærerinde, ligesom hendes morfars søsterdatter Natalie Zahle (1827-1913) havde gjort det, hellere end at kapitulere over for den 11-12 år ældre læges lokketoner. Dog, forældrene så gerne, at hun modtog det relativt gode tilbud han gjorde hende, hvilket også vandt genklang i Barrit præstegård, og resultatet blev da, at Agnete i efteråret 1879 gav sit ja og året efter, den 10. september 1880 indgik ægteskab med sin havmand. Uden gnidninger gik det ikke af, da fars familie følte det som en tilsidesættelse, at kun nogle af hans søskende var inviteret med til bryllupsmiddagen, der stod hos brudens forældre i deres nyerhvervede gård "Bøgely" i Stouby, et nabosogn til Barrit. Vielsen blev foretaget af pastor Bøttger i Stouby kirke.

Agnete og Nora Levinsen

Nogen tid forinden havde far købt grund lige op ad moderens gård i Barrit og der - utvivlsomt ved hjælp af lån - ladet opføre et hus, som står der endnu, omend ikke i uændret skikkelse. De indtægter, som far kunne påregne i Barrit, var dog så beskedne, at den tanke måtte melde sig, om der ikke var bedre muligheder at finde andetsteds. At følge vennen Gilbert Jespersens forslag om at søge ansættelse som læge i Hollandsk Indien, som denne selv havde gjort det med positivt resultat, kunne der dog ikke blive tale om efter at mor var kommet ind i billedet. Så lød det rimeligere, når Bjerrum foreslog far at søge et korpslægeembede, f.eks. i Århus. Andre jævnaldrende læger havde betrådt den vej. Så sent som i juni 1882 sendte Bjerrum far en blanket til ansøgning om en sådan stilling, ledsaget af et brev, i hvilket han skriver: "Det går langsomt her i København for de unge læger. Det er ikke let at nå op til de 4000 kr. du tjener, og mindre kan man dog vanskeligt leve af her i byen." Brevskriveren havde på det tidspunkt 3 børn.

Allerede i maj 1881 var den lille familie, der ventede sit første barn, imidlertid flyttet fra Barrit til Hornsyld, hvor der syntes at være gode muligheder for en ny læge, efter at dr. Chr. Petersen var blevet udnævnt til distriktslæge med bopæl i Odder. Der blev formentlig ikke tale om overdragelse af praksis mod vederlag, men far afkøbte dr. Petersen den lægebolig, der derefter i en lang årrække blev Thorborgernes hjemsted i Hornsyld. Huset var ved overtagelsen i en ikke alt for god stand. Der måtte omfattende reparationer til, før indflytningen kunne finde sted.

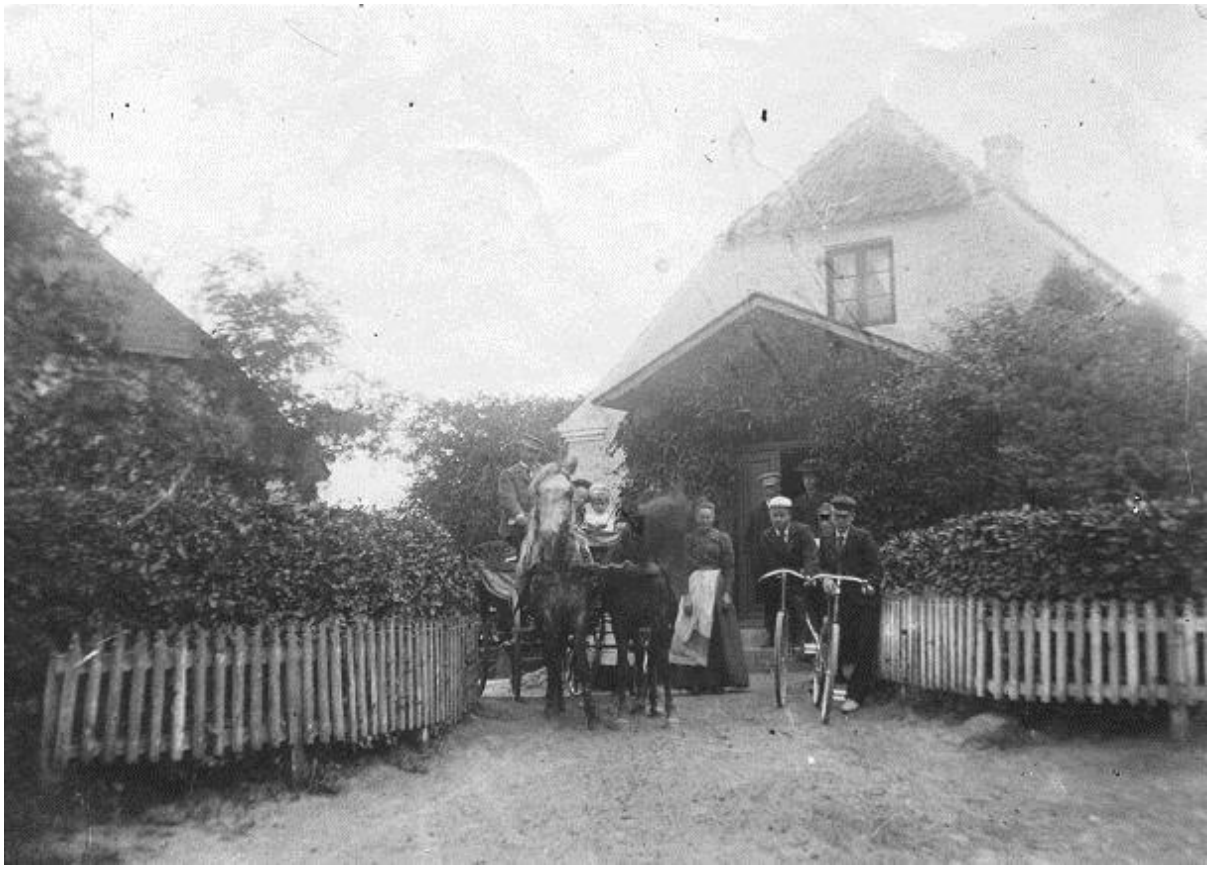

Lægehuset i Hornsyld 1902

Men nu et par ord om Hornsyld. Det usædvanlige navn er blevet fortolket forskelligt, men stednavneudvalget mener, at det skal forstås som husgrunden på bakketoppen, hvilket ikke er umiddelbart indlysende, særlig ikke da størstedelen af bebyggelsen ligger i en lavning; men dertil kan den godt tænkes at have bredt sig fra et sted, hvor navnet stemte bedre overens med terrænforholdene. Allerede i 1840'erne havde en læge slået sig ned i den lille landsby, og flere kom siden til, så at der omkring 1880 boede 3 læger på stedet. Forklaringen herpå må til dels søges i, at Hornsyld i 1860 - trods modstand fra Helms' apotek i Horsens - fik eget apotek. Medvirkende har det også været, at Hornsyld på alle sider er omgivet af et frodigt opland, og at det ligger i passende afstand fra Horsens, hvis læger man af hensyn tål bekostningen nødig hidkaldte, når det ikke drejede sig om alvorlige sygdomstilfælde. En vis foretagsomhed udfoldedes også af det lille landsbysamfund, inden for hvis grænser der inden århundredets udgang var oprettet ølbryggeri, mejeri, møl1e, savskæreri og telefoncentral, mens et lokalt elværk fra 1909 sørgede for den almindelige oplysning. Jernbanestationen kom i 1884. Af stor betydning blev det for befolkningen, da amtet placerede et sygehus i Hornsyld. Det begyndte småt i 1894, men voksede sig siden større ved til- og ombygninger. At sygehuset i en senere tid i kraft af den almindelige udvikling på sundhedsvæsenets område er blevet reduceret til et behandlingshjem eller hvad det nu kaldes, skal her kun lige nævnes. Kirke og skole fandtes ikke i Hornsyld, bortset fra en lille pogeskole, men i det tilgrænsende Nebsager, der gav sognet navn. Den kro, der sædvanligvis findes i nærheden af en kirke, ligger derimod i Hornsyld.
Hornsyld havde i 1911 ialt 412 beboere spredt over flere bebyggelser; i 1925 var tallet 410. Nogen landskabelig skønhed kan stedet ikke prale med, men omgivelserne er smukke, og markerne vidner

om østjysk frodighed. Ikke uden grund er Bjerre herred, hvortil Hornsyld såvel som Barrit hører, blevet betegnet som Jyllands smørhul.

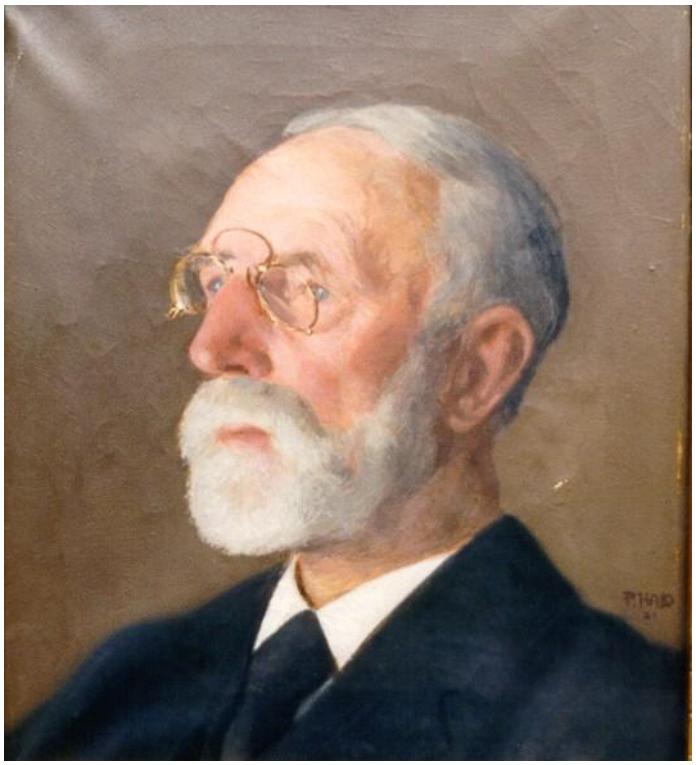

Jens Thorborg, malet af Peter Hald 1921

Før jeg går videre i teksten vil jeg nu berette noget om min mors slægt.

Min mors farfar var en vanfør men begavet østjysk landsbydegn

Som tidligere omtalt blev min mor født i Stouby (et nabosogn til Barrit) som datter af godsforvalter Anton Levinsen og hans hustru Alvilda født Bøttger, der voksede op i Barrit præstegård. Anton Levinsens far, Henrik Levinsen (I782-1832), var degn i Holbæk ved Randers. Han blev født i landsbyen Gundestrup og oplyser i en ansøgning følgende om sin opvækst:

”Aar 1782, 31/1 blev jeg født i Gundestrup By. Min Fader var Bonde, velsignet med en talrig Børneflok. Forsynet berøvede os ham for tidligt, thi ved hans Død var de fleste af os endnu uopdragne. Da Forsynet havde nægtet mig Førlighed til ved legemligt Arbejde at kunne fortjene mit Brød, saa fandt jeg en ædelmodig Understøtter i min Morbroder, Qvæghandler Mads Bygballe, ved hvis Velgjerning jeg 13 Aar gammel kom til Aarhus, hvor jeg nød Undervisning i 3 Aar hos daværende Sprogmester Lemmick i det tyske, franske og engelske Sprog samt Historie og Geografi. Under mit Ophold i Aarhus blev jeg af Provst Bechmann confirmeret i Domkirken 1/10 1797.
Fra Aarhus blev jeg ansat som Lærer for Sognepræsten Hr. Mørck's Børn i Giessing, i hans Tjeneste forblev jeg ½ Aar, da hans Død aarsagede Familiens Adskillelse, og at jeg kom i Condition hos Proprietær Nielsen tiI Bjellerup Ladegaard ved Randers. I 5 Aar forblev jeg i denne Tjeneste og underviste foruden hans egne 4 Børn endnu et Par andre af Familien i Kristendom, Regning og Skrivning, det tyske Sprog tilligemed Historie og Geografi.
Aar 1803 var det min Bestemmelse at komme paa det Blaagaardske Seminarium ved København, hvor min Ansøgning med behørige Attester var indgivet, og jeg alt havde Løfte om optagelse; men

ved min Velgører Dr. Bredenfeldts (Frijsenborg) pludselige Død maatte jeg af Mangel paa Understøttelse opgive dette Haab.
Aaret 1804 kom jeg i Condition hos Capitain Ammitsbøll tiI Holbechgaard, hvor jeg i 5½ Aar underviste 6 til 8 Børn i Kristendom, Regning og Skrivning, Historie og Geografi samt det tyske og franske Sprog. - Af denne min sidste Principal blev jeg Aar 1809 kaldet til Degn og Skolelærer for Holbech og Udby Menigheder i Rougsø Herred, Randers Amt."
Henrik Levinsen omtales af samtidige som et lyst hoved med en bestemt karakter og som en mand, hvis åndsevner rigeligt erstattede hans legemlige mangler.
I 1819 tog han til Lyngby seminarium, hvor han ved eksamen opnåede karakteren ”meget dueligt`. Denne prøve fik ingen betydning for hans livsbane, men medførte at hans sønner kunne blive slettet af lægdsrullen. Han gjorde i det hele taget sit bedste for de mange børn, der voksede op i det mere end beskedne degnehjem, men døde allerede 1832 under en tyfusepidemi.
Hustruen Ane Kirstine f. Sørensen (1782-1849) var datter af en skolelærer og birkeskriver fra samme egn. Om hende skriver sønnen Carsten, der blev præst i København, i nogle erindringer, at hun var "et fromt og mildt Gemyt, der som Barn i Hjemmet var næret med Guds Ord og opfostret ved de gamle Psalmer. Hun bevarede denne Børnelærdom til sin Død i det samme barnlige, bløde og for Poesi modtagelige Sind. Hun tjente i sin Ungdom som Stuepige paa Holbækgaard; omtales som meget smuk og elskelig, og blev her forlovet med Huslæreren, Henrik Levinsen, med hvem hun blev gift. Hun er født 1782, confirmeret 1798, havde Bryllup 8. april 1807 og drog ind i Holbæk Degnebolig 1809. Da hendes Mand døde 1832, fik hun et lille Hus bygget der i Byen; men Børnene toges fra hende af kærlige Slægtninge for at opdrages, og hun blev ene. Hun var dertil en god Husholderske for Vorherre og gav gerne alt, hvad hun havde, men en daarlig Husholderske for sig selv. Derfor bevægedes hun til at flytte ti1 sin ældste Søn i Hirschholm 1839, og derfra til Carsten i Kjøbenhavn paa hans Bryllupsdag den 1. Maj 1844. Hos ham var hun til sin Død, den 13. Januar 1849. Hun blev 67 Aar gammel med et svageligt Helbred og ligger begravet paa Hirschholm Kirkegaard."
Fra hendes ungdomstid er bevaret et brev af januar 1797 fra faderen, der skriver:
”Min lille Stine. Tak for Dit Nytaars Brev; ikke alene smiilte jeg Velbehag dertil, men det befaldt mig endog vel at Du ville ligne mig; dog har jeg befundet dette hos mig, som Gud af Naade lade Dig forbigaa.
Det fornøyer mig, Du ikke kommer til Legestue; Thi af saadant Nattetøyerie flyder ikke andet end et uroeligt Sind, og undertiden megen Misfornøyelse Dagen derefter, og hvad godt skulle vel der af flyde? - Du kan være bedre fornøyet lille Stine, naar Du bliver hjemme og paaagter, hvad Du er pligtig til, og dermed tilvender Du Dig ogsaa andre Veltænkendes yndest. - Du har Aarsag til at være fornøyet, nu Du selv kunne indsee det, men jeg vil troe, kiære Datter, at mange i Ungdommen er meget uskiønsomme, saalænge de har et godt Helbred og alting gaar dem efter Ønske, indtil de geraade i een eller anden Slags Ulempe og Fortrædelighed, da de selv, med mere Skiønsomhed og opladte Øyne maae see, hvori deres Forseelse har bestaaet.
Gud ske tak: jeg har hidtil haft megen Fornøyelse af mine Børn, og jeg giør mig et godt Haab om Dig: at Du vil vogte Dig for det, som er ondt og skadeligt for dig selv; hvilket at undflye Du bedst formaaer, naar du ey glemmer, hvad Du er Gud skyldig, nemlig: et ydmygt og taknemmeligt Hjerte.
Dette er mit Nyt-Aars Brev, lad det ogsaa behage Dig lille Stine: jeg er meget fornøyet til at den lille Frederick ælsker Dig, det er Tegn til, at Du omgaaes ham vel. - Hils Karen Anne fra Dine Forældre: og vær selv kiærlig hilset fra os!
Jeg forbliver Din ælskende Fader J. Sørensen”

Min morfar Anton Levinsen var endnu ikke konfirmeret, da faderen døde. Moderen fik derfor sønnen Jens i Hørsholm til at tage ham i huset. Efter endt skolegang blev drengen medhjælper på

birkekontoret, hvor hans bror var ansat, og han fik derved mulighed for at forberede sig til en juridisk løbebane. I foråret 1838 bestod han forberedelseseksamen for ustuderede jurister ved Københavns universitet, og i november 1839 blev han dansk jurist med hovedkarakteren "bekvem". Fra birkedommer Haxthausen havde han i september 1839 med henblik på den forestående eksamen modtaget en anbefaling, hvori det hed:
"At Anton Levinsen, der for nærværende står i begreb med at underkaste sig den danske juridiske eksamen, i flere år har arbejdet på mit kontor som hans bror exam. jur. fuldmægtig Levinsens medhjælper, og at han i denne tid har udvist særdeles flid og nøjagtighed i sine forretningers udførelse, samt at jeg selv har lært ham at kende som et menneske, der med en lys forstand forener en særdeles elskværdig karakter, og som vækker de bedste forhåbninger, sådant er det mig en meget kær pligt at kunne bevidne."
Efter vel overstået eksamen fik det unge menneske ansættelse på Gisselfeld klosters godskontor, hvor han var beskæftiget i 1½ år, og hvorfra han fik en fin anbefaling, takket være hvilken stillingen som godsforvalter på Rosenvold i Stouby i 1841 blev overdraget ham.
At Anton Levinsen her fandt sin rette plads, fremgår af en erklæring, som han ved sin fratræden som godsforvalter modtog fra Rosenvolds daværende besidder, grev Fr. Rantzau, i maj 1881:
"Anton P.N. Levinsen har .... tjent på Rosenvold i 40 år fra 1. maj 1841 til l. maj 1881, da han efter eget ønske fratræder tjenesten, hele tiden som godsforvalter og nogle år, inden gården blev bortforpagtet, tillige som avlsforvalter, i min afdøde fars og min besiddelsestid. Der har været ham meget betroet, og han har stedse gjort rede for alt; hans regnskaber har altid været i orden ag tilstede i rette tid."
Ifølge kontrakten skulle han have fri bolig i den dertil på herregården indrettede lejlighed (i slottets underetage). Efter forløbet af en snes år flyttede han imidlertid med sin familie til gården "Bøgely", der erhvervedes af godset i 1881. Det var altså her, min mor fik sit barndomshjem, idet hun kom til verden 5, november 1861.

I det mellem Anton Levinsen og Alvilda Bøttger i 1857 indgåede ægteskab fødtes 6 børn, af hvilke 2, født 1858 og 1865, døde i spæd alder. De øvrige var:
1. *Sophus* (1859-1945), der uddannedes som forretningsmand og i ung alder slog sig ned i udlandet, først England, dernæst Frankrig og til sidst Belgien. Han blev gift med en fransk kvinde og fik med hende to døtre, som begge fik franske ægtemænd. Han havde talent for malerkunst og levede på sine gamle dage - under verdenskrig II - mest af de billeder han kunne sælge. Flere af vor familie har haft nogen kontakt med slægtningene i Frankrig. Det er også værd at nævne, at onkel Sophus i sin ungdom en tid var lærling hos købmand Chr. Fog i Horsens, min tilkommende vivs farfar.
2. *Nora* (1860-1949). Blev gift med Ludvig Faber, der i mange år virkede som sognepræst i Ulstrup på Refsnæs, og som fik 7 børn, hvoraf 2 var tvillingedrenge, dog ikke identiske. Jeg har haft nogen forbindelse med flere af disse fætre og kusiner, men de er efterhånden alle døde.
3. *Agnete* (1861-1951), min mor.
4. *August* (1867-1932). Blev student fra Herlufsholm og cand.jur. Fik bestalling som overretssagfører og etablerede sig med eget kontor i Nørregade, København. Fik som medlem af studentersangforeningen mange gode venner og deltog sammen med disse i en sangerfærd til USA, hvorom der er skrevet et mindeskrift. Måtte imidlertid i 1912 deponere bestallingen og opgive selvstændig virksomhed på grund af økonomiske vanskeligheder, han var kommet i ved forbindelse med en terminsagent, der pressede ham for penge og - uden at August selv havde opnået nogen fordel derved - fik sit offer til at forgribe sig på midler, han forvaltede for sin mor. Da det kom for en dag, blev han arresteret og indsat i varetægtsfængsel, dog kun for en kort tid, idet hans mor naturligvis ønskede sagen mod den kære søn, der boede sammen med hende, sluttet hurtigst muligt. For bedstemor betød besvigelsen, der kom ganske bag på hende, at hun mistede størstedelen af sit

eksistensgrundlag og for fremtiden måtte spinke og spare for at klare dagen og vejen. For mor fik sagen også økonomiske konsekvenser, da arven efter hendes forældre skulle gøres op. Desuden medførte broderens arrestation, at en udenlandsrejse, som hun skulle have været på sammen med sin søster Nora og hendes mand - mor var allerede rejst til København i den anledning - gik i vasken. Ægteparret Faber havde jævnlig foretaget større rejser sammen, men det var noget nyt at mor skulle med, hvad hun havde glædet sig til, men desværre altså forgæves. Mor kom aldrig siden til det sydlige udland, hvorimod hun i 1915 oplevede at besøg hos sin datter Adda i Godthåb, som jeg omtaler det i anden forbindelse.

En lille erstatning for det økonomiske tab, mor havde lidt, fik hun derved at hendes morbror, Frederik Bøttger (1838-1920), i sit testamente betænkte hende med 6000 kr. - et ikke så lille beløb dengang; heraf lod hun 1000 kr. gå videre til Adda, der ikke havde fået en uddannelse som vi andre.
Onkel August var efter den ydmygelse, der havde ramt ham, på et besøg i Hornsyld, hvor han syntes meget fattet og ikke følte trang til at tale om, hvad der var passeret. Han tjente på sine ældre dage til livets ophold på en vens sagførerkontor, hvor han formentlig har gjort god nytte for de penge, han oppebar. Han levede som ungkarl, indtil han i 1926 indgik ægteskab med en velstående veninde, Betty Kayser (d. 1966), datter af en kendt tømrermester, der en tid havde været rigsdagsmand. Brylluppet fejredes ved en beskeden frokost hos mine forældre, der da boede i Gentofte.
Det blev indledningen til et kortvarigt men relativt lykkeligt samliv mellem de to vel nok noget desillusionerede mennesker, Betty fik i sin enkestand ophold på et hjem for gamle damer. Hun havde efter mandens død pådraget sig en hofteskade ved fald fra en stige under frugtplukning og var derfor noget gangbesværet.

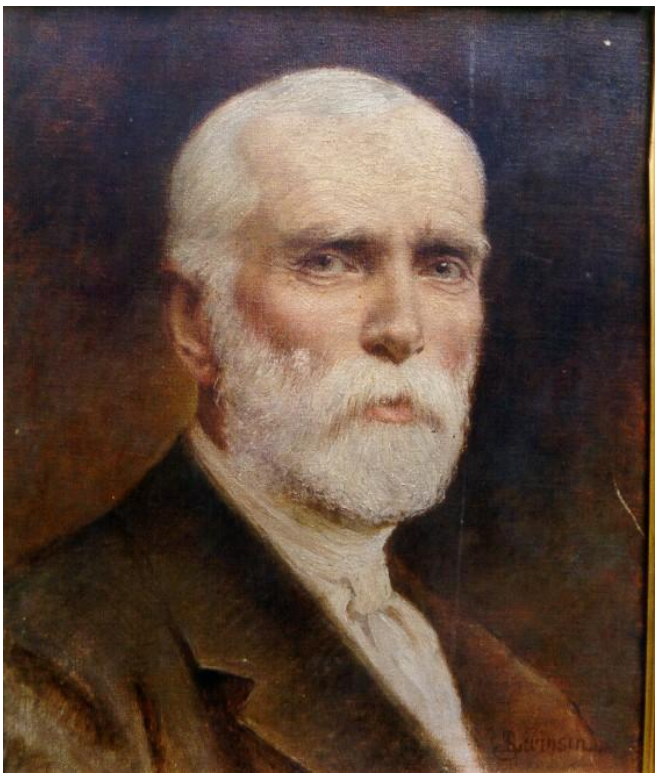

Anton Levinsen, malet af sønnen Sophus

Da Anton Levinsen i 1881 tog sin afsked som godsforvalter, solgte mine bedsteforældre ”Bøgely" for sammen med den yngste søn August at tage ophold i København, hvor de lejede en 3. sals lejlighed i mellembygningen i Nørregade 35 bestående af 4 stuer plus pigeværelse samt et kvistkammer og brændselsrum i kælderen. Prisen for hele herligheden var 275 kr. halvårligt, hvilket ikke kunne virke afskrækkende for den på den tid ret velstående familie, der senere arvede en god skilling fra Barrit. Senere flyttedes hjemmet til andre adresser i København, sidst Bartholinsgade 7, 1. sal, hvor bedstemor og hendes søn boede i adskillige år. Jeg boede der også nogle år sammen med min morbror, efter at han havde fået plads tilovers ved min bedstemors død i begyndelsen af 1918. Det faldt dog ikke videre heldigt ud, vi passede faktisk dårligt sammen, hvis skylden så var, og vort fællesskab ophørte da også kort tid efter, at jeg var blevet kandidat og ikke længere behøvede at bo i lejet værelse. Da også Vivi havde lyst til at gøre forandring, slog vi to søskende os i 1923 sammen om køb af et lille hus i Gentofte (Tjørnekrogen 6), som jeg omtaler det andetsteds, mens Betty nogle år senere flyttede hen til sin August som hans ægteviede hustru. Efter at hun havde overtaget husførelsen i Bartholinsgade, er det sket, at Grete og jeg har været til middag der.

Men nu har jeg foregrebet begivenhedernes gang og går lidt tilbage i tiden for at berette noget om min mors forældre. Samlivet mellem disse fik ikke noget gnidningsløst forløb. Aldersforskellen, 17 år, var stor, og bedstefar fik med årene et så vanskeligt sind, at han ikke kunne blive den ideelle ægtemand. At bedstemor til tider følte sig meget ulykkelig, fremgår. tydeligt af breve og af nogle små - stærkt religiøst farvede - hjertesuk, som hun i ensomme stunder nedfældede på papirstumper, af hvilke nogle er bevarede, skønt de vel egentlig ikke var tænkt at skulle komme andre for øje. Eller var de? Medvirkende til at formørke bedstemors tilværelse var ikke alene manglende hensynsfuldhed fra mandens side, men også sorger af anden art. Et dybt indtryk gjorde det på hende, at en bror på grund af melankoli tog sit eget liv som student. Det skete netop i det år, da min mor kom til verden. En anden bror omkom omtrent samtidig som sømand ved et skibsforlis, og en tredje mistede man forbindelsen med nogen tid efter, at han var rejst til Amerika, således at hans skæbne fortonede sig i det uvisse.
Endelig var der i denne periode en søster, som døde af kræft. Desuden døde som nævnt to af de børn, som bedstemor satte i verden, som spæde. Alt dette kunne nok give grund til depressioner for et følsomt gemyt. Men selvfølgelig, det var ikke trist alt det, som bedstemor kom ud for. Hendes ældste søn Sophus klarede sig godt i det fremmede, og de to døtre Nora og Agnete indgik i ung alder ægteskaber, som kom forældrene godt tilpas, også fordi det lettede på budgettet. Disse to pigebørn gik det forøvrigt ret forskelligt. Min mor var den af dem, der bedst forstod at finde sig tilrette med forholdene. Hun var en stærk natur, der med begge ben på jorden passede sit hus og sine børn med en aldrig svigtende pligtfølelse, ligesom hun blev sin mand en trofast hustru. Moster Nora blev derimod med årene så optaget af sværmeriske ideer, at hun til tider måtte bort fra hjemmet for at få ro i sindet; bl.a. kunne hun være plaget af tvangstanker, der gjorde den daglige trummerum ulidelig for hende.

Efter flytningen fra Stouby til København i 1881 kneb det lidt for bedstefar at finde sig tilrette med, at han ikke havde noget at tage sig for. Det førte i en periode til, at han blev urimelig over for hustruen, der kun bøjede sig for hans luner for, at det oprindelig lykkelige ægteskab ikke helt skulle bryde sammen. Bedstefar gik nu sine egne veje, og tunghør var han ofte overfor bedstemors ”Levinsen, jeg har ingen penge”. I bedstefars sidste år gik det vistnok lidt bedre, idet han efterhånden var blevet ude af stand til at klare sig selv. Efter i 1897 at være blevet enke havde bedstemor en god periode, i hvilken hun modtog mange visitter af slægtninge og venner, der gerne hørte hende fortælle erindringer fra Stoubytiden. Det var nu mest de lyse sider hun dvælede ved, og

bedstemor forstod at give sine små anekdotiske beretninger en munter pointe. Efter at være kommet til København som student i 1914 kikkede jeg ofte op til den kultiverede gamle dame, der ikke havde ladet sig slå ud af den katastrofe, August nogle år tidligere havde beredt hende. Mor var bedstemor ikke helt tilfreds med. Hun syntes ikke, at datteren ofte nok kom over til hende, hvad nu - med datidens trafikmidler - heller ikke var så let for en husmor, der havde nok at tage sig af i hjemmet.

Alvilda Levinsen i sin københavnske enkestand

På sine gamle dage gik bedstemor ikke meget ud. Det hændte dog, at hendes velstillede bror, arkitekt Frederik Bøttger, inviterede hende ud til frokost eller middag på en restaurant. Selv kunne hun ikke tillade sig flotheder af nogen art. Den pige, hun havde i sit brød, måtte gå for den lavest muligt løn, og der var kun et elendigt lille værelse til hende lige op ad køkkenet. jeg har også oplevet at se, at hun fik sin middagsmad anrettet af husets frue på en tallerken, som bedstemor selv havde spist af, uden at det ansås for nødvendigt først at vaske den ren. At onkel August altid over for pigen omtaltes som "herren", understregede yderligt den ydmyge stilling, hun indtog i hjemmet. Et års tid før sin død faldt bedstemor under et besvimelsesanfald om på gulvet i sin lejlighed og slog sig slemt. Hun kunne derefter kun færdes på gaden til vogns eller i kørestol. Men hun blev altså ret hurtigt udfriet fra denne hjælpeløse tilstand i en alder af 82 år.

Jeg vil nu berette lidt om bedstemors forældre og om det hjem, hun udgik fra, Barrit præstegård. Faderen var søn af en københavnsk silke- og klædekræmmer, Melchior Bøttger (1771-1844), der senere blev rodemester, og som med sin hustru Frederikke Marie Hansen (1776-1839) fik 3 børn. Af disse døde det ældste som ung. Nr. 2 var datteren Vilhelmine, der blev gift med sognepræst for As-Klakring, senere hof- og slotspræst i København, Ernst Sophus Zahle; en søn af dem var Peter Christian Zahle, der blev præst og politiker, og en datter, stifteren af N. Zahles skole, Natalie Zahle (1827-1913), Ægteparret Bøttgers 3. barn var Rasmus Hansen Bøttger (1808-84), der tog teologisk embedseksamen og som blev min oldefar.

En jysk sognepræst og -konge i midten af 1800-tallet

I ung alder blev Rasmus Bøttger kaldet til sognepræst for Barrit-Vrigsted, hvilket skete omtrent samtidig med, at han i 1834 ægtede Eleonora Schmidt (1913-75), en datter af herregården

Barritskovs myndige godsforvalter, Frederik Schmidt (1780-1853), der gerne så det nygifte par installeret i Barrit præstegård, således som han også i kraft af sin indflydelse fik det ordnet, da embedet netop på den tid blev ledigt.
Rasmus Bøttger var næppe nogen åndfuld forkynder, der kunne samle udensogns kirkegængere i større tal om sin prækestol, snarere vel med tiden en velbjerget sognekonge, der kunne medvirke ved finansieringen af en gårdhandel, og hvis myndighed også på skolens og fattigvæsenets område alle hans sognebørn bøjede sig for. Ved folketællingen i 1855 var præstegården en forholdsvis stor gård med mange tjenestefolk inde og ude, Foruden familien afgav den plads for 11 personer, deriblandt i mange år en barnepige og en kusk, som kørte for præsten og hans husstand. Bl.a. skulle præsten hver søndag køres til de to kirker, der hørte til pastoratet, og af hvilke ingen lå lige ved præstegården. Desuden gav andre kirkelige handlinger og husbesøg anledning til kørsler, der i de tider måtte foregå pr. hestevogn.

Af børn fik præsteparret med tiden 11, hvoraf 2 døde som spæde og flere af de andre i ung alder. Tilbage var i midten af 1860'erne kun min mormor Alvilda, tvillingbrødrene Frederik og Christian, der med tiden slog sig ned i København som henholdsvis arkitekt og tømrermester, samt Rudolph, der var uddannet ved landbrug og erhvervede gården "Frodesdal" 10 km vest for Horsens, og endelig som rosinen i pølseenden Petra; hun blev gift med en præst ved navn Bohn og døde som enke i en alder af lige ved 101 år. Præstehjemmet i Barrit blev, som det heraf vil være fremgået, ikke sparet for personlige sorger, dette så meget mindre som de mange barnefødsler efterhånden undergravede hustruens helbred. Hun døde i en alder af 62 år og savnedes meget af ægtefællen, hvis ældre dage blev alt andet end muntre. Han døde som en ensom mand i 1884, året efter at han var fratrådt som provst. I sine sidste virkeår kunne han ikke klare sig uden personel kapellan, og en sådan var vanskelig at få. Han kunne jo også være trådt tilbage noget tidligere, men har vel af økonomiske grunde ønsket at fortsætte så længe som muligt, skønt han som nævnt var en holden mand.
Om en salmebogsstrid, der i hans tid udkæmpedes i Barrit kirke, kan man læse i en artikel af lærer L. Maltesen i Vejle amts historiske årbog for 1909. Det fortælles her, at nogle af sognebørnene var utilfredse, da Kingos gamle salmebog i Barrit blev erstattet med den nye evangelisk-kristelige salmebog. En kvinde kaldet Hellig Lisbet, der hørte til i annexsognet Vrigsted, var en søndag sammen med andre udensogns mødt op i Barrit kirke, hvor de forstyrrede gudstjenesten ved demonstrativt at synge efter Kingos salmebog med dens langstrakte salmer. Da præsten - eller provst var han vel nu – gik på prækestolen, var Lisbet ikke færdig med sin sangpræstation. Demonstrationen havde imidlertid været forudset, og Bjerres herredsfoged havde indfundet sig for at kræve lov og orden respekteret. Han trådte da hen foran Lisbets stol og påbød hende i Guds og

kongens navn at holde mund. Det bøjede Lisbet sig for, og Kingos salmebog havde dermed udspillet sin rolle i Barrit, mens præsten et stykke tid endnu måtte høre den benyttet i Vrigsted kirke, hvor en kreds af de såkaldte "stærke jyder" stod bag den religionsstrid, som her udkæmpedes.

Af breve, som har undgået tilintetgørelse, kan man slutte, at Rasmus Bøttger og hans hustru havde et hjerteligt forhold til børnebørnene i Stouby, deriblandt mor, som det var ham en stor glæde at vie til min far.

Tvillingerne Christian og Frederik Bøttger

Af tvillingbrødrene fra Barrit præstegård har jeg nogle gange været sammen med den længstlevende, min onkel Frederik, der medvirkede ved opførelsen af flere større bygningsarbejder, hvad man kan læse om i en artikel i Brickas biografiske leksikon. Han lignede Christian indtil forveksling og havde fælles husførelse med ham, idet de begge var pebersvende. Efter Christians død tog Frederik broderdatteren Agnes fra Frodesdal i huset som husholderske. Hun var blevet gift med en gårdejer, Hansen Vinding, som hun senere måtte skilles fra, da det afsløredes, at han havde gjort sig skyldig i mord og andre kriminelle handlinger, hvilket han i 1912 af højesteret blev dømt for til livsvarigt fængsel. Agnes søster Nora fik med sin mand, regnskabsfører Theodor Therkelsen sønnen Frederik Therkelsen (1906-76), der blev dr. med. og professor ved Rigshospitalet.

Om livet i Barrit præstegård i min oldefars tid har digteren Hans Hartvig Seedorffs farfar, lærer Hans Pedersen, noget at berette i en erindringsbog, der udkom i 1905. Han fortæller, at han i 1844 af pastor Bøttger blev engageret til ved siden af sit arbejde som lærer i Staxrode at læse med 5 af præstens børn: Alvilda, Frederik, Christian, Sophus og Emil. Han var meget ked af dette tillidshverv. "Vejen til præstegården var over 1/4 mil, og den skulle jeg vandre hver aften, ofte i mulm og mørke. Værre var det endda, at jeg forud vidste, at præstens drenge havde drevet det videre i uartighed, end det almindeligt kendtes i en præstefamilie. Lærer S. Svarre i Breth havde

fuldstændig tabt sin autoritet, hvad præsten da heller ikke lagde skjul på. Pastor Bøttger havde på mange måder gjort vel imod mig, så jeg ikke kunne undslå mig uden at vise mig utaknemmelig. Jeg var dog fast besluttet på at lære de små bøller lydighed, og første gang jeg læste med dem, begyndte jeg med at underrette dem om mit forsæt. Alvilda var en særdeles vakker pige i enhver henseende, så jeg havde al grund til at være tilfreds med hende. Med drengene var det en helt anden sag. Blot en lille episode: Sophus gjorde sig ud til bens, og jeg tildelte ham nogle velmente rap. Han brølte afskyeligt, og jeg transporterede ham derfor ud på gangen, hvor koncerten fortsattes. Fruen ilede så ind til præsten med det udråb: "han slagter ved Gud drengene". Fuldt ud behersket kom så præsten og ville vide, hvad der var i vejen, og da han havde hørt historien, mente han, at nu kunne den sag være glemt, men stillede den bestemte fordring, at Sophus skulle bede mig om forladelse, Dertil kunne end ikke faderen formå ham, og fyren måtte så den dag tilbringe skoletiden på gangen. Jeg var denne gang ubønhørlig. At jeg ved aftensbordet blev ugleset af fruen, det anfægtede mig ikke, og det ville lige så lidt have anfægtet mig, om jeg havde fået løbepas med det samme."
Også Natalie Zahle underviste en kort tid de ældste børn i Barrit præstegård, hvor hun tilbragte et halvt års tid efter sin konfirmation hos sin morbror og tante og gjorde sine "første famlende forsøg som lærerinde", som hun skriver i sine erindringer. Hun skulle lære børnene at stave, læse, skrive og regne, mens hun "uden for skoletiden fortalte dem historier, snart gamle kendte, snart opdigtede. Den lille opvakte Alvilda var særlig modtagelig for, hvad jeg kunne yde ad denne vej". Børnene var på den tid lidt mindre, end da H. Pedersen fik dem betroet, og det har vel betydet, at drengene var nemmere at have med at gøre.

En stamtavle for Levinsen-slægten er i 1861 udgivet af pastor Carsten Levinsen (1812-73). Senere har en sønnesøn af ham, civilingeniør af samme navn (1881-1962), udarbejdet en meget omfattende stencileret slægtsbog, afsluttet 1958, hvoraf et eksemplar findes på det kgl. bibliotek. Jeg havde i hans sidste år kontakt med ham og fik derved mange oplysninger om slægten.
Selv har jeg opstillet en anetavle for mine børn med dertil hørende biografiske data angående nogle af de pågældende personer m/k.

Hornsyld-tiden

Jens og Agnete

For far var de første år efter flytningen fra Barrit til Hornsyld i 1881 ikke fede. En praksis skulle først oparbejdes, og honorarerne har nok ikke været så lette at få ind, før sygekasserne sikrede den jævne befolknings betalingsevne på dette område. Ofte kneb det for far at klare terminerne, og mor har fortalt, at han undertiden kunne føle trang til en spadseretur, når uvelkomne regninger kunne ventes præsenteret. Senere gik det bedre med Økonomien. Far konstitueredes under dr. Johan Hastrups sygdom 1883-87 som distriktslæge og blev 1884 jernbanelæge. Mere betød det dog, at far i 1894 blev sygehuslæge. Det var altsammen noget, der bidrog til at han kunne klare de øgede udgifter, som en voksende børneflok medførte. I 1885 var der 3 børn og inden århundredskiftet 6, Da distriktslægehvervet i 1904 blev ledigt ved dr. Hastrups død, fik far det overdraget, og da lægedistrikterne i 1915 blev erstattet med lægekredse, udnævntes far - uden at have underkastet sig den embedslægeeksamen, som efter en overgangsperiode krævedes - til kredslæge for Bjerre-Hatting herreders lægekreds, en pensionsberettigende tjenestemandsstilling, som han bevarede, indtil han i 1920 faldt for 70 års aldersgrænsen. Som kredslæge kunne far af principielle grunde ikke fortsætte som sygehuslæge, og der skete da den ændring, at min bror Holger (1883-1945), der i forvejen havde gjort tjeneste på sygehuset, nu blev overlæge på det efterhånden stærkt udvidede sygehus, der yderligere ombyggedes og moderniseredes i den efterfølgende tid. Holger var i 1911

kommet til Hornsyld for at praktisere og assistere på sygehuset, hvor hans kirurgiske uddannelse blev af afgørende betydning for behandlingsmulighederne. Som overlæge fik Holger en (ikke praktiserende) reservelæge til bistand. Efter nyordningens gennemførelse havde far endnu en del privat praksis tilbage, selvom størstedelen af denne efterhånden gled over på Holger, der til tider kunne have forrygende travlt. Men efterhånden kneb det med kræfterne for far, der dog først helt lagde op, da et slagtilfælde i sommeren 1923 satte det endelige punktum for en virksom og opslidende lægegerning.
Ved afskeden som kredslæge fik far af 9 kolleger fra kredsen, deriblandt sønnen Holger, overrakt en gave tillige med en kalligraferet adresse, hvori det hedder:
"Undertegnede læger i Bjerre-Hatting lægekreds føler, nu ved Deres afgang som kredslæge, trang til at bringe Dem en hjertelig tak for den velvillige og elskværdige måde, på hvilken De har udøvet Deres embedsvirksomhed i forhold til os. Vi har i Dem altid fundet en kyndig vejleder i alle spørgsmål vedrørende hygiejne og medicinallovgivning og en human og forstående embedslæge med hensyn til medicinalstatistik og indberetninger. Samtidig har De som mangeårig sygehuslæge og praktiserende læge forstået at bevare et godt forhold til Deres nabokolleger, og når det indbyrdes forhold mellem lægerne i Bjerre-Hatting lægekreds altid har været kollegialt og venskabeligt, skyldes det meget Deres gode eksempel. For alt dette bringer vi Dem vor bedste tak, og som et ydre tegn på vor anerkendelse beder vi Dem modtage medfølgende beskedne gave."
På 70 års dagen var far i højt humør. Gratulanternes tal var stort, og fars søskende med ægtefæller i Barrit og Rårup var inviteret til gilde.

I april 1923 fik far ridderkorset. Det brød han sig, efter hvad mor skrev, ikke så meget om, men skade kunne det jo ikke, og far tøvede ikke med at drage til København for at takke majestæten og samtidig besøge dem, der stod ham nær i hovedstaden, hvor han boede hos Vivi og mig.
Efter tilbagekomsten skrev mor i et brev af 4, juni 1923: ”Far kom glad og rask hjem i tirsdags og var så godt fornøjet med jer og huset (Tjørnekrogen 6, hvor Vivi og jeg lige havde slået os ned) og det hele og også glad for at være hjemme igen. Men i forgårs eftermiddag, da jeg kom hjem fra mit daglige besøg hos Fru Saugman (enke efter overlæge Saugman, Vejlefjord), må der være indtruffet en mindre hjerneblødning, for han var underlig forvirret og usammenhængende i tankegang og tale ... han er kærlig og god og meget glad ved at have mig hele tiden, så kun hvis han bliver dårligere eller det bliver langvarigt, skal han på sygehuset. Han kan ikke huske jeres navne.”
Den 6. november 1923 skriver mor: "Far ville være ganske hjælpeløs uden mig. Han ser rask og godt ud og er også ret godt tilfreds, så det står ikke så galt til lige for tiden. Talen er elendig og opfattelsen heller ikke god. Det første, han sagde til vor lille 15 års pige var: "Hvor mange børn har De?, hvortil hun meget fornuftigt svarede: 4."
Under disse omstændigheder ønskede begge mine forældre at bryde op fra det gamle hjem og flytte til hovedstadsområdet, hvor mange af deres efterkommere var bosat. Jeg fik da til opgave at finde en passende bolig for dem i Gentofte, hvilket ret hurtigt lykkedes, idet der C.L. Ibsensvej 5 var et tofamilieshus med have, som kunne fås for en rimelig pris, og hvor den nye ejer straks kunne disponere over 1. salen, mens stuelejligheden var lejet ud.. Efter nogen forhandling købtes ejendommen for 34.000 kr., hvilket blev indledningen til fars og mors Gentoftetid, som jeg omtaler i et senere afsnit.
Den 24. marts 1924, da tidspunktet for flytningen nærmede sig, skrev mor i et brev til mig: "Du kan tro, far er trættende nok i det daglige med alle slags småting, og værre er det når jeg skal forklare ham større ting. Han spørger om og blander sig i alt, og vil jeg skrive et brev, uden at han læser det, må jeg næsten stjæle mig til det som nu i aften efter sengetid."
Flytningen fandt sted 24. juni 1924, og dermed var Hornsyldtiden forbi for mine forældre, men ikke for Holger og Anna, der blev derovre og havde en række gode år, indtil tyskerne i besættelsestiden

beslaglagde sygehuset og Holger noget senere blev så stærkt lidende af angina pectoris, at han måtte lade sig indlægge på Rigshospitalet. Også de to endte under disse omstændigheder i hovedstaden, hvor Holger ret hurtigt døde, mens Anna fik en del år som enke i en lejlighed i Østersøgade, som efter hendes død i 1949 overtoges af datteren Else.

Men jeg har en del mere at berette om den lange tid, i hvilken det gamle lægehjem var centrum for den familie, som stiftedes ved forbindelsen mellem far og mor.
Ved ankomsten til Hornsyld i 1881 fik det unge lægepar en god modtagelse, selvom lidt konkurrencehensyn måske nok kunne påvirke forholdet mellem lægerne.
Et særligt venskab knyttedes til apotekerboligens gennem årene skiftende beboere. Vore haver stødte op til hinanden, og begge steder var der igennem mange år børn, som havde dagligt fællesskab med hverandre. Mange andre omgangsfæller kunne nævnes. Om større selskabelighed med middagsselskaber var der ikke tale. Man kikkede ind til hinanden, når lejlighed dertil bød sig og indbød f.eks. ved fødselsdage til kaffemik. Var mor på besøg hos sine forældre i København, behøvede far aldrig at savne selskab, hvis han kunne unde sig en friaften.

Man kan ikke sige, at mine forældres ægteskab var harmonisk. Fra mors side havde der aldrig været tale om nogen forelskelse i den betydelig ældre ægtefælle, der ofte var så opslugt af sit arbejde, at der alene af den grund ikke kunne blive tid til et dagligt hyggeligt samvær. Men mor påtog sig med ærlig vilje de opgaver, som livet stillede hende overfor, og som kunne være krævende nok, ikke mindst på grund af de mange barnefødsler.
Telefonpasningen, som hovedsagelig påhvilede mor, gav megen uro i huset og havde vel nok sin andel i den hovedpine hun gennem mange år plagedes af. At far fra starten af var stærkt betaget af den livsledsagerske, han i sin ungdom vandt, og som han gennem sin arbejdsindsats skabte trygge kår for, kan ikke være tvivlsomt. Men han blev aldrig den kammerat, som mor behøvede, for at de i fællesskab skulle kunne skabe et hyggebo. I forholdet til far har mor vel nok virket lidt koldsindig. De var i det hele taget meget forskellige, men havde hver for sig en udpræget pligtfølelse, som bandt dem ubrydeligt sammen og som gennem årene cementeredes, dels af forældreglæden, der for begges vedkommende var dyb og varmende for børnene, dels af et fælles kristeligt livssyn, som viste sig bærekraftigt selv i de tungeste tider, ja vel netop bragte de to nærmere til hinanden, når trangen til gensidig støtte var størst. Og tunge tider kom der, navnlig på grund af de alvorlige sygdomstilfælde Frederik blev ramt af, og hans død i ung alder. Oprindelig prægedes deres livssyn ikke af nogen dybtgående religiøsitet; man kunne vel snarere tale om en fra forældrene nedarvet vanekristendom. Men heri skete der allerede tidligt en ændring, idet begge - dog ganske særligt mor - kom under påvirkning af indremissionske kredse, hvis strenge moralbegreber i mange henseender kom til at præge hjemmet i Hornsyld. Det var navnlig bekendtskabet med Bernhard Willer (f. 1857 i Ringkøbing, sognepræst på Endelave 1890 og i Aulum 1899, d. 1927), der gav stødet til denne udvikling, som tog fart omkring midten af halvfemserne. Som vidnesbyrd herom kan nævnes, at pastor Willer var fadder ved min dåb den 29. oktober 1896, og at han i et brev ti1 mor fra Endelave i november skrev: ”.... Især skal Herren have tak, som vandt Dem for sig og sit rige, gid han nu også måtte få lov at fastholde og bevare Dem - ja lykke til at rive nogle flere sjæle ud af Satans magt."
Ord som disse var typiske for min gudfar, hvis ildfulde forkyndelse gik som en stormvind hen over den hidtil så fredfyldte Endelave og senere fortsattes med usvækket kraft i Aulum sogn, hvor kirkebesøget blev så stort, at man måtte udvide kirken.
Pastor Willer var søn af en skomager i Ringkøbing. Han uddannedes som smed, men tog i moden alder studentereksamen og kastede sig derefter over teologien. Som præst b1ev han en folkevækker af format, hvis veltalenhed begejstrede mange, mens andre mere nøgterne naturer forargedes. Min mor hørte så afgjort til de førstnævnte.

Far oparbejdede efterhånden en betydelig praksis, der i forbindelse med arbejdet på sygehuset gjorde ham til en stærkt optaget mand. Han stod på alle tider af dagen til disposition for sine patienter og kunne selv om natten blive nødt til at tage på sygebesøg. Der var dengang ingen lægevagt, man kunne henvende sig til. På sit skrivebord havde han en opsats med det af en fransk læge formulerede bon mot:

"Quelquefois guérir,
Souvant soulager,
Toujours consolert"

Det var for ham en ledetråd, som det havde været det for andre læger før hans tid, særlig for huslæger af den type, der var den almindelige, da far var ung. Specialiseringen var dengang ikke så vidtdreven, som den senere er blevet. Selv tandudtrækning måtte en læge på landet beskæftige sig med, og jeg husker, at far havde adskillige forskelligt formede tænger til det brug.
Når far efter aftensmaden kunne unde sig lidt ro i hjemmet, foregik det altid i hans eget værelse, hvor han enten lå på langs på sofaen med en bog i hånden og den uundgåelige pibe i munden eller beskæftigede sig med skriftlige arbejder ved sit skrivebord. Mor opholdt sig aldrig derinde, hvorimod det kunne ske, at far hjemsøgtes af et af sine børn. Mor holdt til i dagligstuen, hvor piberygning ikke tåltes.
Om ferie var der næsten aldrig tale, Bortset fra børnene naturligvis.
Dog husker jeg, at far og mor engang var med deres to yngste poder på en tur til Ulstrup præstegård, hvor vi gæstede familien Faber i en uges tid eller så. Enkelte rejser til hovedstaden forekom også, når særlige begivenheder gav anledning dertil, således Addas bryllup i 1902 og fars og mors sølvbryllup i 1905, der - for at lette bedstemors deltagelse - holdtes på en restaurant i København. Mor besøgte enkelte gange sine forældre eller senere sin mor i København, men forlod ellers sjældent hjemegnen.

De nye tider, som i religiøs henseende oprandt for lægehjemmet i Hornsyld i slutningen af forrige århundrede, fik til følge, at der opstod et modsætningsforhold mellem mine forældre og flere af de gamle venner, mens til gengæld nye forbindelser knyttedes. Bordbøn blev nu en daglig foreteelse, og morgenandagter forekom, f.eks. når indremissionske talere boede hos os, og travlhed ikke lagde sig i vejen derfor. Samtidig tog man afstand fra dans og skuespil, dog ikke så rigoristisk at det ligefrem forbødes børnene at deltage i slige udskejelser. Synspunktet var nærmest det paulinske: alt er mig tilladt, men ikke alt gavner. At mor i sin ungdom havde muntret sig ved høstgilder o.l., i al ærbarhed selvfølgelig, lagde hun ikke skjul på, men nu var det hende utænkeligt at deltage i forlystelser af verdslig art, ligesom alkohol forsagedes, hvilket manifesteredes ved, at både far og mor meldte sig ind i Blå Kors for at vise et eksempel til efterfølgelse. I god overensstemmelse hermed blev navnlig mor en flittig kirkegænger, ganske vist med en noget kritisk indstilling over for Nebsager-præsterne, først Brøndum, senere Kierkegaard, der var hende for tålsomme over for verdens børn og ikke løftede troens fane højt nok. Desuden deltog hun med nidkærhed i møder, der afholdtes i missionshuse og kirker af lægprædikanter og indremissionske præster. Fra tid ti1 anden drog hun også til såkaldte helliggørelsesmøder, der strakte sig over flere dage, og under hvilke udenbys deltagere indkvarteredes hos ligesindede venner.
Ved de indremissionske møder benyttedes ikke salmebogen men "Hjemlandstoner", hvis ikke altid lige åndfulde sange mor kunne gå og nynne på, og som vi andre derigennem også delagtiggjordes i. Ofte gik mor, trodsende kulde, mørke, regn og blæst, når vejret var kontrært, lange strækninger på sine fødder for at deltage i møder, selv i tilfælde hvor det kun var for at vise et godt eksempel. En cykel har mor aldrig siddet på, og hestene havde nok at gøre med kørsel til sygebesøg.
Samtidig med at mor således tog virksomt del i egnens åndelige liv, forsømte hun ikke det praktiske arbejde i hjemmet, hvor der var nok at tage vare på, selvom hun havde bistand af tjenestefolk. I min

barndom havde vi to piger og en karl, Alene telefonpasningen var et krævende job, da der skulle omtanke til for at få sygebesøgene tilrettelagt med den mindst mulige tomgang. Ofte måtte en købmand ringes op, for at han kunne aflevere en besked, når far passerede ham i sin vogn.
Indtil ca. 1910 foregik fars patientbesøg mest pr. hestevogn. Vi havde et dertil egnet køretøj og - en tid i hvert fald - tre heste, der holdtes og kørtes af karlen, hvis øvrige pligter bestod i at passe den ret store have ag foretage sig andet praktisk mandfolkearbejde. Siden kom far ind på at cykle, og i sine. sidste aktive år lod han sig undertiden befordre pr. bil af en vognmand, der rådede over et temmelig primitivt åbent køretøj. Det hørte til sjældenhederne, at patienterne sendte vogn efter lægen. For det tilfældes skyld havde far en såkaldt doktorstol, der kunne spændes på en fjælevogn for at bøde på dennes manglende affjedring. Doktorstolen kom dog kun yderst sjældent i anvendelse. Så snart forholdene efter krigen tillod det, anskaffede Holger sig en bil, som han brugte til sine patientbesøg; hans kapacitet øgedes derved væsentligt.

Vi børn var som små, førend skolegangen hindrede det, ofte med på fars køreture. Jeg husker, hvordan man efter flere timers kørsel i kuldeperioder kunne være så stivfrossen, at det prikkede i hele kroppen, når man blev tøet op ved en gloende varm kakkelovn. I øvrigt bestod fornøjelserne om vinteren mest i slædekørsel og skøjteløb. Om sommeren var det en adskillige gange gentaget oplevelse at være med, når far pr. vogn og med båd fra Snaptun skulle til Hjarnø for at vaccinere børn på den lille skole, hvis lærer altid trakterede med en kop kaffe. Om søndagen blev vi regelmæssigt sendt i søndagsskole hos fru Westphal på apoteket. At det morede os, vil jeg ikke påstå, men det var ikke til at kamme udenom.

Da den kommunale skole mest var en bondeskole, foregik vor skolegang i de første år privat, idet nogle familier sluttede sig sammen om at holde en lærerinde. Det var ikke særlig spændende, men vi lærte ganske godt og blev derved - for drengenes vedkommende - forberedt til i passende alder at blive optaget i den statsskole i Horsens, som også far havde frekventeret, Med benyttelse af

jernbanen var det muligt at bo hjemme, men så måtte man stå meget tidligt op og komme sent hjem, da toggangen passede meget dårligt med timeplanen. Mine to store brødre tog denne tørn, men da turen kom til mig og senere til min lille bror, blev vi indlogeret i Horsens hos en enkefrue, der selv havde børn i skolen. Vi var da - som i sin tid far - kun hjemme lørdag-søndag og i ferierne. Dette var dyrere for forældrene, men sundhedsmæssigt sikkert at foretrække. Adda kom ikke på nogen eksamensskole, mens Vivi i 1910 tog præliminæreksamen fra en privat skole i København efter i nogle år at have været indlogeret derovre sammen med vore store, studerende brødre.
Holger bestod lægeeksamen i 1908 og Frederik 1912, mens jeg blev cand. polit. 1920 og Carl Gustav civilingeniør 1924. Vivi tog efter afslutningen af verdenskrig 1 køkkenskolelærerindeeksamen fra Birgitte Berg Nielsens husholdningsseminarium. Hun forblev livet igennem ugift, mens vi andre fem indgik i den hellige ægtestand, Adda allerede i 1902, jeg sidst, i 1926.

Mine to ældste brødre var udprægede ug-drenge i skolen og opnåede smukke resultater, da de i henholdsvis 1901 og 1905 tog studentereksamen. Frederik fik den endda med udmærkelse. De besluttede sig begge til, følgende i fars fodspor, at studere medicin og gennemførte deres studium med fine karakterer.
Som mellemskoleelev levede jeg langtfra op til mine flittige brødres eksempler. Jeg var rent ud sagt temmelig doven og opnåede da også kun mådelige karakterer, der lige akkurat gjorde det muligt for mig at følge med kammeraterne fra klasse til klasse. I 4. ml. deltog jeg i latinundervisningen, men uden at bestå den prøve, hvis positive udfald var afgørende for, om man kunne blive sproglig gymnasiast. Jeg blev da i stedet for matematiker, hvilket hurtigt viste sig at være en fordel, da jeg efterhånden arbejdede mig frem i spidsen, når det drejede sig om matematiske opgaver, mens sprog faldt mig vanskeligt, Når jeg alligevel senere har erhvervet ret gode sprogkundskaber, skyldes det at jeg ved selvstudium har søgt at bøde på mine mangler i så henseende. Grammatik har jeg dog ikke megen sans for. Ved siden af matematikken var de danske stile et lyspunkt for mig i gymnasiet. Men ellers var der absolut intet at prale af. Til studentereksamen opnåede jeg da også kun et jævnt resultat. Jeg husker, at jeg blev nr. 10 af 15 elever, matematikere såvel som sproglige tilsammen, flere var vi ikke.

I skolen var kammeratskabet godt. Vi var indstillet på at hjælpe hinanden, også med de skriftlige hjemmearbejder. Det man senere har kaldt mobning, har jeg ikke været vidne til; derimod var der i Frederiks gymnasietid nogle drenge, der plagede ham så meget i Juelsmindetoget, at far fandt det påkrævet at få hans 3. klasses jernbanekort ombyttet med et 2. klasses. Som tidligere nævnt var lærerne næsten helt hørt op med at benytte sig af de gammeldags pædagogiske virkemidler. De sanktioner, som anvendtes mod forsømmelige elever, var i min tid hovedsagelig eftersidden og anmærkninger. Den førstnævnte form for afstraffelse har jeg selv kun en enkelt gang været ude for; det skete, da hele klassen kom til at sidde efter for, at vi dagen efter en skoleskovtur ikke havde afleveret opgaver, som mod vor forventning afkrævedes os af en lærer. Af anmærkninger har jeg derimod fået mange. De blev skrevet i en meddelelsesbog, som skulle skrives under af en af forældrene, når en lærer havde haft noget at bemærke i den om manglende flid eller lignende. En af mine kammerater fik så hyppigt meddelelsesbogen med hjem, at faderen skrev til skolen, at for hans skyld skulle man ikke ulejlige sig med den form for kommunikation - eller hvordan det nu var han udtrykte sig. Han havde nu også to drenge, hvis præstationer i skolen gav anledning til, at der afkrævedes ham autografer oftere, end han brød sig om.
Fra min gymnasietid mindes jeg, at jeg engang i en ferie var på cykletur sammen med en klassekammerat - han var søn af rektoren - tillige med to piger fra klassen. Vi kørte over Århus til Molsbjerge med overnatning i Rønde kro og var bl.a. ude på Kalø. Vore forældre havde intet at

indvende mod denne tur, der da også foregik på uangribelig måde. Men der var nogle, hvis forældre ikke ville give dem lov til at tage med.

Man kan spørge, hvordan det åndelige klima i Hornsyld bekom os børn. Herom må jeg sige, at vi alle - store som små - hyggede os i hjemmet, der ikke lagde større hindringer i vejen for vor frie udfoldelse, og som både havde evne og vilje til at imødekomme rimelige ønsker fra vor side, f.eks. når det drejede sig om penge til ferieture. En vis moralsk påvirkning var vi selvfølgelig ude for, men den føltes kun naturlig og prægede i særlig grad mine to store brødre, der i deres studietid blev meget aktive deltagere i den kristne studenterbevægelse, hvis centrum var Studenterhjemmet, hvor de en tid boede.
Holger var i 1907 Danmarks repræsentant ved den kristne studenterbevægelses verdenskonference i Japan og bevarede vel nok livet igennem sit kristne livssyn, omend det hjem, som han stiftede med den livsglade Anna, ikke i det daglige var mærkbart præget deraf. Anna var vokset op i et vestjysk præstehjem, hvis fromhed dog ikke var smittet stærkt af på hende. Hun følte sig ganske i samklang med verslinjerne: ”Jeg har følt jeg har kun hjemme, der hvor sang og glæde bor” - I modsætning til hendes sviger mor, hvis strengere livssyn fandt udtryk i en sang, hvori det hedder: ”Jeg har får ej altid gå i mag jeg har kun hjemme, hvor lykken er at hente. Jeg prøved mangen møjsom dag, og fler der er i vente". Iøvrigt kom de to godt ud af det med hinanden.

Johannes, Jens, Agnete, Holger med Anna, Dedde, Margrethe & Frederik, Vivi, 1911

Om Frederiks ideale stræben foreligger mange vidnesbyrd. Her skal nævnes nogle linjer af en mindeartikel, som vennen, den senere professor Svend Lomholt, skrev I ”Hovedstaden` efter

Frederiks død i 1918. Efter først at have konstateret, at en fast altbeherskende kristen tro var det centrale i Frederiks liv, hedder det videre i artiklen:
"Allerede som purung student gav det ham hans præg, og op gennem studenterårene var han blandt de mest trofaste støtter i Studenterhjemmet, i den kristne medicinerkreds, ved sommermøderne etc. Og senere overførtes dette på den unge menighed, han stod som medlem af ude på Islands brygge, og hvor han tillige var et virksomt medlem af menighedsrådet."

Om ingen af os andre ville noget tilsvarende kunne siges, det gælder i særlig grad os to, der var yngst i søskendeflokken. Carl Gustav kastede sig efter at være kommet til København som student ud i et kammerateri, der ikke fremmede studierne og bevirkede, at han havde svært ved at få de sparsomt tilmålte lommepenge til at slå til. Han bevarede dog et godt forhold til hjemmet og rejste straks til Hornsyld, da far i 1923 blev syg og var glad ved at have sin yngste højt elskede søn hos sig. Også i sin senere tilværelse gik Carl Gustav sine egne veje, men på en så lidet udfordrende måde, at han altid kunne regne med forståelse hos forældrene. Han fik kun en beskeden eksamen, men havde dog fået så meget ud af studeringerne på læreanstalten, at han senere hen vandt anerkendelse som ekspert på brobygningsområdet.

Jeg selv fulgte som student for så vidt mine ældre brødres eksempel, som jeg holdt til i Danmarks kristelige studenterforbund, deltog i en bibelkreds og gik flittigt i kirke, særlig hos Olfert Ricard, som jeg kendte fra bogen "Ungdomsliv", og Hans Koch. Jeg arbejdede også en tid i det kristelige studentersettlement i Saxogade, ligesom jeg deltog i kristelige studentermøder på Nyborg strand af samme art som de gymnasiastmøder, der i min skoletid var mig en oplevelse i sommerferien. En enkelt gang meldte jeg mig - for at prøve noget nyt - til et grundtvigsk studentermøde, der afholdtes på Ryslinge højskole, lidet anende, at jeg derved skulle komme til at indånde luften i den landsby, hvor min tilkommende viv havde sit hjemsted. Trods ærlig vilje dertil kunne jeg dog ikke svinge mig op til de religiøse højder, som Holger og Frederik havde bevæget sig på. Dertil var jeg en alt for jordbunden og nøgtern natur. Jeg passede mit arbejde, som de havde gjort det, og nu med en langt større iver og interesse end I min skoletid. Resultatet blev da også en god laud-eksamen, som satte mig i stand til at få interessant og lønnende arbejde, da tiden var inde dertil; men det kristne livssyn, som jeg var startet med, kunne jeg ikke fastholde i længden, som jeg nærmere vil omtale det i anden forbindelse.

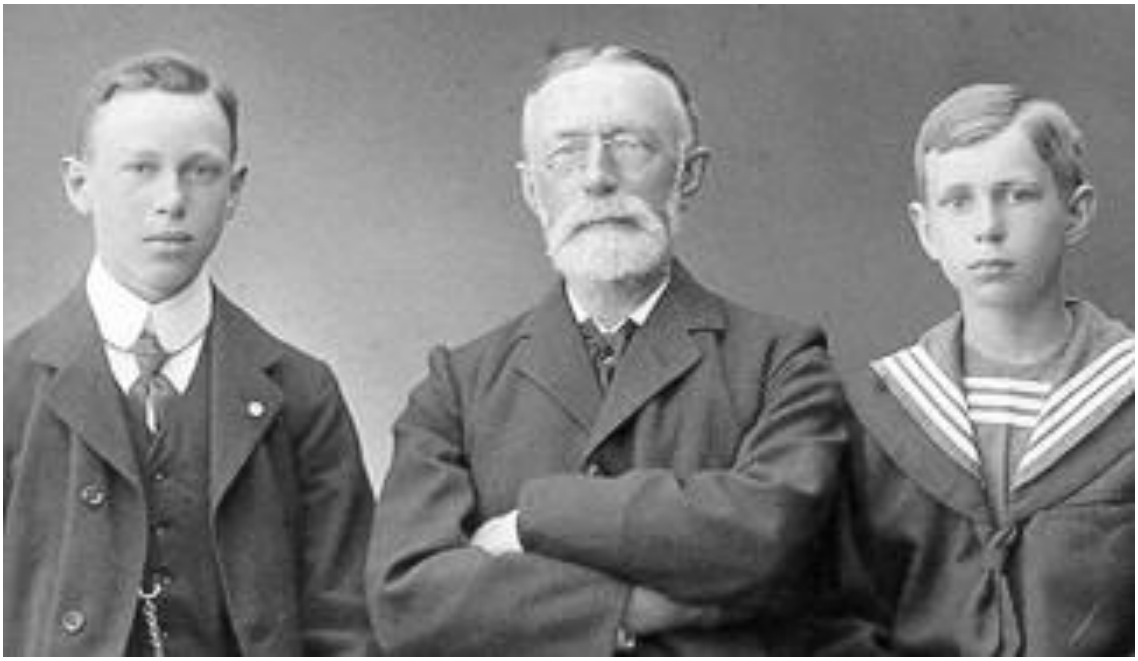

Johannes, Jens og Carl Gustav (Dedde)

Ligesom Carl Gustav havde jeg livet igennem det bedst mulige forhold til mine forældre. De var stort set tilfredse med min gøren og laden i København, selvom det vel ikke kunne undgå deres opmærksomhed, at jeg var i skred bort fra den pietistiske opfattelse, som var deres. Kun en enkelt gang har jeg haft en konflikt med min far i den anledning. Det skete, da jeg i 1921 var ubetænksom nok til at skrive hjem om, at jeg havde overværet et møde i Studentersamfundet, en samlingsplads for hvad der for far stod som indbegrebet af kristendomsfjendskab og Brandesianisme. Professor L.W. Birck havde ved den lejlighed i et foredrag betegnet studenten som en himmelsk mulighed men en helvedes sandsynlighed. Jeg modtog da fra far et brev, i hvilket han først ønskede mig til lykke med, at jeg havde fået ansættelse i landstinget, men så fortsatte:
”Hvad du derimod skriver om dit forhold til Studentersamfundet, har ikke glædet mig, men tværtimod voldt mig virkelig sorg. Jeg kan ikke forstå, at du som har en far og en mor, hvis største lykke det er at kende Jesus Christus som deres frelser og bedste ven, og som har en bror, der er gået bort lykkelig over at vide sig i samfund med ham, at du kan slutte dig til et samfund af kristendomsfjendske akademikere. Jeg ville i dit sted, selvom jeg var kommet bort fra kristendommen, alligevel afstå fra en sådan tilslutning af kærlighed til min far og mor, og har du endnu den lykkelige barnetro, så vogt dig for at gøre den slags mennesker til din nærmeste omgang, i det selskab udvikles kun få himmelske muligheder. Hermed mener jeg nu ikke, at der ikke i den radikale og socialistiske politik kan være noget godt - langtfra, og jeg er til enhver tid rede til at anerkende alt godt, ligegyldigt fra hvilket parti det hidrører, men kristendomsfjender kan aldrig blive mine venner, og dem vil jeg aldrig kunne gå i parti med ....”
Det var en temmelig stærk reaktion over for hvad jeg havde foretaget mig, men man skal ikke lægge for megen vægt på et udbrud som dette fra far, der kunne være lidt uligevægtig, og som aldrig senere kom tilbage til sagen. Mor nævner den heller ikke i en tilføjelse til brevet, i hvilken hun skrev om rent praktiske ting; mor var altid forstående over for sine kære drenge. Om Carl Gustav har fået lignende bebrejdelser fra far, er mig ikke bekendt. Han var måske en større diplomat end jeg, når han satte pen til papiret.

At far var et langt mere følsomt og temperamentsfuldt gemyt end mor, gav sig jævnlig udslag i samlivet mellem de to. Jeg husker, hvordan han en dag under middagsmåltidet - trods bordbønnen om ”og lad i et og alt os finde, at du har lyst din fred herinde” - lod sig i den grad irritere af en bemærkning af mor, at han tog sin tallerken og gik sin vej for at tilendebringe spisningen inde hos sig selv.
På en helt anden måde gav fars stærke følelsesliv sig udslag i hans ømhed over for Frederik (jfr. det foran omtalte om jernbanekortet), særlig i dennes sygdomsperioder, og i hans stadige bekymringer for den yngste af os, Carl Gustav. I et brev fra en senere tid, oktober 1924, skriver mor til Margrethe om sidstnævnte forhold:
"Jeg længes ikke efter at få ham (C.G.) hjem (til Gentofte fra Horsens, hvor C.G. midlertidigt havde arbejde), for far forkæler Dedde så meget og behandler ham stadig som et pattebarn, hans sind kommer i den største uro, når han ikke ved, hvor han er i hvert minut på dagen, eller hvis han er ude en aften, hvad der jo ikke godt helt kan undgås."
Der kan i denne forbindelse være grund til at omtale en lille episode, som forekom i Carl Gustavs gymnasietid. I en gymnastiktime havde læreren rettet en, som det synes, uberettiget bebrejdelse mod ham. Følgen blev et mundhuggeri, som resulterede i, at læreren gav sin elev et par knaldende ørevarmere, en på hver kind. Carl Gustav erklærede så, at det ville han ikke stiltiende finde sig i. Han tog derefter omgående hjem til Hornsyld og beklagede sig til far, der dagen efter drog til Horsens for at klage til rektor. Denne gav far medhold og beordrede læreren til at give en uforbeholden undskyldning til far, der i den anledning - urimeligt nok - måtte foretage en ny Horsenstur. Begivenheden skildredes udførligt af Carl Gustav i et brev til mig, der var blevet student samme år. Mor havde her tilføjet nogle bemærkninger, hvoraf fremgik, at læreren havde givet tilsagn om, at Carl Gustavs person herefter skulle være ham ukrænkelig. Videre hedder det i tilføjelsen: ”Det ganske Horsens triumferede, da far i går skred op ad Søndergade… og der er ikke faldet skygge af plet på dagens helt, Dedde. Både rektor og alle lærerne tager nok god advarsel heraf, så jeg tror, alle forældre vil være os meget taknemlige. Jeg har bedt meget til Gud om, at sagen måtte få en god udgang, og jeg tror, at hverken Dedde har lidt lussingerne eller far foretaget Horsensturene forgæves. Men hvor er det vigtigt i en sådan sag at stå rigtigt og at have et godt lov på sig, som Dedde jo har fra fru Hansen (hans værtinde); ja jeg tvivler ikke om, at I alle 4 ved jeres velopdragenhed og gode opførsel i skolen har bidraget til, at denne sag kunne føres så godt igennem.”
Jeg har ikke villet lade disse begivenheder uomtalt, fordi de bidrager ganske godt til en karakteristik af hovedpersonerne.

Nyforlovede 1911, Margrethe Gjørup og Frederik

Desværre var de omtalte lussinger kun småtterier i sammenligning med andre bekymringer, som far skulle komme ud for. Frederiks sygdom og død i 1918 ramte ham som et frygteligt slag, og året efter meldte Carl Gustav, at han havde planer om at drage til Letland som fremmedlegionær for at bistå den unge republik i dens kamp mod bolchevikerne. Det var næsten mere, end et i forvejen blødende faderhjerte kunne bære, men blev da lykkeligvis heller ikke til noget, da begivenhedernes udvikling hindrede de risikable planer i at komme til udførelse, C.G.'s oprindelig antisovjettiske indstilling ændredes iøvrigt, da han i 1940'erne tog aktivt del i modstanden mod den tyske besættelsesmagt herhjemme.

Mellem far og søn blev samarbejdet ikke gnidningsløst, da Holger i 1911 - i god forståelse med far - slog sig ned i Hornsyld for at bistå ham som praktiserende læge og på sygehuset. For lægen af den gamle skole var det vel heller ikke så let i nogen grad at blive stillet i skygge af en ung søn, der havde indsuget lægevidenskabens seneste fremskridt og yderligere mødte med en kirurgisk uddannelse, der satte ham istand til at påtage sig selv store operationer, over for hvilke far måtte melde pas. Man kan vel sige, at tiden var løbet fra far, og at han i høj grad trængte til aflastning. En betydelig erfaring og tillid havde far uden tvivl erhvervet gennem sin mangeårige virksomhed, og det kom vel også Holger til gode, således at ordningen forsåvidt var til gensidig fordel. Men se engang hvad Holger i 1911 skriver til Frederik:

"Desværre bliver forholdet mellem far og mor ikke bedre med tiden. Heller ikke gå sygehuset er alt fred og herlighed,.. I det hele taget går jeg og bliver noget melankolsk af arbejdet på sygehuset, der er slet intet humør over det, sådan som jeg var vant til og forvænt med fra Hjørring (hvor Holger en tid var reservelæge hos overlæge Ewertsen). Jeg har i en periode, der ikke er helt forbi endnu, været ved at slå mig helt fra sygehusvirksomheden i mine tanker - det er såre vanskeligt at holde sin kirurgiske kniv hvæsset, når man bruger den så sjældent, og et uendeligt vrøvl er der ideligt med sygeplejerskerne og vagter, særlig det sidste."

Lidt senere, i november 19I1, lyder det dog mere fortrøstningsfuldt i et tilsvarende brev: "Med far og mig går det rigtig godt for tiden - han er i et behageligt humør, og jeg er meget ude i praksis, idet jeg tager de fleste ture."

I 1913 skrev Holger i et brev, at det gik så godt med ham og far som aldrig tidligere, men at det aldrig kunne blive helt tilfredsstillende under de bestående forhold. Far var som regel i et prægtigt humør, men var dog ved en enkelt lejlighed helt hysterisk. Under en operation, hvor han assisterede Holger, besvimede far. Nogle år senere, da Holger havde overtaget sygehuset, skrev han til Frederik: "Alt vel her, far og jeg kommer udmærket ud af det med hinanden, og begge har vi meget at bestille".

Med tiden måtte Holger overtage langt den overvejende del af arbejdet, og han fik - takket være sit vindende væsen og den tillid han nød - efterhånden en meget stor praksis, der dog ikke forhindrede ham i at dyrke sine vidtspændende kulturelle interesser, bl.a. på udenlandsrejser. Han havde tillige selskabelig omgang med egnens større gårde, særlig Rohden, Ørumgård, Williamsborg og Palsgård. På Vejle fjord sanatorium udførte han et stort antal operationer.

Ved sin død i 1945 efterlod Holger sig et smukt eftermæle. Fra en artikel i Vejle amts historiske årbog for 1945 af kollegaen, overlæge Hans Thomsen, citerer jeg:
"Sjældent har nogen læge været så fast forbundet til sin egn og sin befolkning som overlæge Thorborg, Hornsyld, var det med Bjerre herred ...
Hans udvikling kan betegnes som lykkelig og harmonisk, idet han altid på det inderligste havde følt sig knyttet til det sygehus, som hans far før ham havde ledet, og som under Holger Thorborgs kyndige ledelse udviklede sig til et moderne hospital., …
På det faglige område havde foruden kirurgien tuberkulosen hans store interesse. Fra hans afdeling er bl.a. udgået et betydningsfuldt arbejde om tuberkulosens udbredelse i Bjerre herred...
Holger Thorborgs horisont var dog ikke begrænset af snævre faglige interesser. Han var æstetiker, kunstnerisk og litterært interesseret.
Ernst Zeuthens malerier smykkede hans hjems vægge, og hans reoler var fyldt med lødig litteratur af såvel skønlitterær som historisk og religiøs natur. Sin religiøse opfattelse lod han ikke hvermand få indblik i, men der er for mig ingen tvivl om, at den dybest set prægede og bestemte hans handlinger og meninger."

Vi 6 søskende fra den gamle lægebolig i Hornsyld var i mange henseender forskellige og udviklede os hver på sin måde i årene, der gik. Vi havde dog stedse et godt forhold til hverandre.
Adda var i 1902-25 - bortset fra kortere eller længere Danmarksophold - bosiddende i Grønland, hvor hun gjorde udmærket fyldest som præstekone, samtidig med at hun bevarede kontakten med sine slægtninge hernede. Hun var for os søskende en elsket storesøster, hvis familieføelelse også kom vore børn tilgode, ligesom vi følte os nær knyttet til hendes børn.

Adda og Frederik Balle med de to ældste børn, Agnete og Nicolaj

Samtidig var Holger en god storebror, som vi respekterede for hans faglige dygtighed såvel som for hans menneskelige egenskaber. At hans yngste brødres ve og vel også lå ham på sinde, fremgår af et brev, jeg som 11-årig skoleelev modtog fra ham i Horsens, og som jeg nedenfor gengiver i dets fulde ordlyd:

68 H.C. Ørstedsvej l/12.07.

"Kære Johannes!
Jeg har fået lyst til at skrive lidt til Dig i dag, skønt jeg i grunden ikke har så forfærdelig god tid. Jeg har vist også en gang lovet Dig et brev, og så er det jo bedst, at jeg ser at få mit løfte opfyldt.
Nu er Du jo begyndt at leve Dit liv på egen hånd - borte fra hjemmet og alene. Det er en stor forandring - det ved jeg, jeg har ja selv prøvet det samme. Jeg har også ofte i den tid, jeg boede i Horsens, undertiden følt mig noget ensom - ikke fordi jeg ikke havde nok af gode mennesker at ty til - det havde jeg, og det har Du jo også - men fordi jeg undertiden følte savnet af en rigtig god og fortrolig ven, med hvem jeg kunde tals om alt, hvad der lå mig på hjerte, og hvem jeg kunde få til at forklare mig alt, hvad jeg gerne vilde vide besked om, om så mange forhold i livet, som jeg ikke forstod, Så hændte det mig også en gang imellem, at jeg kom i forbindelse med kammerater eller andre, som ikke var så gode og fine, som de kunde have været - og det har jeg ofte været meget ked af bagefter, for det er noget af det værste, der kan ske for en.
Se, nu vilde jeg gerne have, at Du skulde mærke, at "de store brødre" ikke blot er nogle kedelige gnavne, ældre herrer, der gør vrøvl, når "de små" forstyrrer dem i deres videnskabelige studier, og altid har så mange kritiske bemærkninger, de skal fremkomme med - men at Du skulde mærke, at Dine store brødre først og fremmest gerne vil være Dine gode venner, der altid er rede til at forstå Dig i alt og hjælpe Dig på alle måder, hvor vi kan. Måske har Du slet ikke brug for os nu, og så skal Du ikke tænke nærmere over det, men den dag kunde jo komme, og så ved Du, at vi altid er rede; vi har jo selv været i Din alder, og Du og jeg ligner jo efter sigende hinanden så meget, så det var jo ikke utænkeligt, at vor udvikling kunde komme til at ligne hinanden en hel del.
Jeg håber, at Du i et og alt udvikler Dig til at blive en rask dreng, der ikke er bange for noget, men går på med frejdigt mod (vasker Du Dig stadig væk med det kolde vand hver dag? - det er udmærket, og når man ikke har styrtebad, er det lige så godt - det er en brillant vane at komme i fra

drengeårene; men hvis man ikke er i vane dermed, er den kolde vintertid naturligvis ikke den bedste tid at begynde på. Du er jo glad ved at gå i skolen, ikke sandt.
Vil Du hilse Ludv. Schmidt mange gange fra mig og sige ham tak for hans venlige lykønskning til Anna's og min forlovelse.
Jeg skal hilse Dig fra Anna - hun holder meget af Dig.
De kærligste hilsener fra Frederik og fra Din Gamle bror
Holger
Skriv lidt til mig, når det passer Dig. - Hvad vi to skriver til hinanden, det kommer jo ikke andre ved, og brevene kan vi jo gemme, så ingen kommer til dem."
Holger gav på et senere tidspunkt over for mig udtryk for, at han ikke mente Carl Gustav havde udviklet sig i heldig retning. Han følte sig mere på bølgelængde med mig i moralsk henseende. Men ak, hvor var Holger ikke blevet skuffet, hvis han havde anet, hvordan jeg med årene skulle bryde med den livsanskuelse, vi havde taget i arv fra vort hjem.

Frederik var familiens lyseste hoved og ædleste skikkelse. Ham følte jeg mig særlig knyttet til, ikke alene i barndommen men også da jeg som student var en hyppig gæst i hans og Margrethes hjem på Islands Brygge i København. Hans tidlige død i 1918 berørte mig smerteligt.
Vivi havde ikke den stærke konstitution, som Adda havde fået i vuggegave, hun udstrålede heller ikke den samme varme, men følte sig dog nært knyttet til sine søskende og de mange børn, hun blev faster eller moster til. Hun og jeg havde en tid fælles husførelse i Gentofte, som jeg omtaler det andetsteds. Det forløb gnidningsfrit, men måtte jo høre op, da Grete blev min ægteviede hustru.

Tilbage har jeg så at nævne min lille bror Carl Gustav. Han og jeg kom i barndommen hverken værre eller bedre ud af det, end tilfældet plejer at være med jævnaldrende brødre. I studentertiden skiltes vore veje. Vi valgte hver sin livsbane, boede ikke sammen og havde kun lidt fællesskab.
Da Carl Gustav i 1924 forlod læreanstalten som civilingeniør, var det med et såre beskedent eksamensresultat. Men han havde dog erhvervet sig så solide kundskaber, at han efter nogen tids praktisk uddannelse kunne påtage sig krævende entreprenøropgaver, først herhjemme, men siden også i udlandet. På brobygningsområdet blev han en kapacitet. I besættelsestiden gjorde han en uselvisk og frygtløs indsats indenfor modstandsbevægelsen, lykkeligvis uden at blive taget af tyskerne. De urolige forhold, han dengang levede under, gav anledning til, at hans første ægteskab gik i stykker og erstattedes af et nyt, der dog kun blev af kort varighed. I 1955 indgik han et nyt, mere stabilt ægteskab, der varede til hans død i 1971. Efter krigsafslutningen tog Carl Gustav for en tid ophold i så fjerne lande som Indien og Kuwait, hvor det økonomiske resultat af hans aktiviteter dog ikke kom til at svare til forventningerne. I 1964 vendte han med sin hustru tilbage til Danmark, hvor han fik honorarlønnet arbejde, først ved statsbanerne, senere i vejdirektoratet. Han var nu kommet i havn efter en til tider stormfuld sejlads, der havde været rig på oplevelser. På de gamle dage sås Carl Gustav og jeg ret jævnligt, og vi udvekslede da ofte minder fra barndomstiden.

Holger, Johs og Carl Gustav

"Fager er vor ungdoms sommer
Men på flygtig fod den svinder"
(Lorenzo da Medici)

Studenterår i København

Efter at jeg i 1914 var blevet student - ja så lang tid er det siden, ansås det for en selvfølge, at jeg skulle til København for at studere. Noget andet sted kunne det på den tid ikke ske. Forinden var det dog aftalt, at jeg skulle til Grønland et år eller to som huslærer for Addas og Frederiks ældste børn. Familien Balle var på den tid på orlov i Danmark, men skulle nu tilbage med S/S Hans Egede medtagende mig, der havde god lyst til at følges med dem op ti1 det fjerne eventyrland, som jeg havde hørt så meget om. Vi fulgtes altså ad over til København og forberedte os til den lange sejlads. Men desværre, i sidste øjeblik fik et par af børnene mæslinger. Det betød, at deres og min rejse måtte udskydes, da personer med smitsomme sygdomme af hensyn til den indfødte befolkning ikke måtte medtages på rejser til Grønland. Mit kluns var allerede bragt om bord på skibet, men blev nu transporteret tilbage. Så var det meningen, at vi efterladte skulle drage af ved næste skibslejlighed. Men det blev der ikke noget af, for nu brød verdenskrig I ud, hvilket betød at det var alt for risikabelt at begive sig ud på de vilde vover. De børn, der efterlodes å Danmark, blev så anbragt hos venner i København, indtil man året efter fandt det forsvarligt at lade dem vove sejlturen. De blev da ledsaget af min mor, der i 1915 fulgte med dem til Godthåb og derved kom på en visit hos Ballerne, der dog blev meget kort, da skibet skulle videre op langs kysten inden hjemturen, Rejsen forløb uden episoder, men blev på grund af ugunstige vejrforhold meget lang og stormfuld. Jeg selv blev hjemme, for jeg var nu i gang med mit studium og skulle gerne fortsætte det uden afbrydelse. Til gengæld tog mor altså tørnen, og det kan man ikke andet end beundre hende for.

Hvad jeg skulle studere havde jeg fra først af været i tvivl om. Jeg havde ikke mod på medicinen, som mine store brødre havde valgt. Jeg foretrak et kortere studium og valgte statsvidenskaben, der tiltalte mig mere end juraen og hvad der ellers kunne være tale om. Foreløbig skulle jeg op til filosofikum, og det klarede jeg til ug hos professor Kroman, hvis forelæsninger jeg fulgte med megen interesse. De åbnede nye perspektiver for mig, særlig på det erkendelsesteoretiske område, og blev derved af varig betydning for mig. At man senere har sløjfet kravet om at bestå denne indledende eksamen som betingelse for at gå op til en embedseksamen, forstår jeg ikke. Jeg ville i hvert fald nødig have undværet det, jeg lærte has professor Kroman, Han var selv - ligesom naturligvis Høffding, som andre foretrak - en fint dannet personlighed, som var værd at stifte bekendtskab med. Jeg vil her ikke undlade at fortælle om en oplevelse under en af hans forelæsninger. Da han helt usædvanligt ikke kom til tiden, begyndte nogle af de utålmodigste af studenterne at stampe med fødderne og slå med pultelågene. Da professoren så endelig kom, gjorde han undskyldning for forsinkelsen, der skyldtes at han var blevet opholdt af besøgende, og tilføjede så; ”Noget lignende skete engang for professor H. C. Ørsted, der havde sin professorbolig under det auditorium, i hvilket han skulle holde sin forelæsning. Han sagde så til studenterne, at han havde haft besøg af en engelsk kollega, der spurgte, om det var almindeligt i Danmark, at professorerne havde deres hestestald oven over deres bolig”. Hermed var den lille episode klaret.
Af mine statsvidenskabelige professorer vil jeg først nævne Harald Westergaard (1853-1936), der havde et internationalt navn på grund af banebrydende arbejder angående sandsynlighedsregning. Til forståelsen heraf krævedes større matematiske forudsætninger, end vi studenter kunne honorere, men vi fik alligevel et begreb om, hvad sagen drejede sig om. Vi lærte I hvert fald vigtigheden af at være forsigtig, når der skal drages slutninger af et statistisk materiale. Nationaløkonomi holdt han også forelæsninger over, ligesom tilfældet var med professor L.V. Birck (1871-1933), hvis kæphest var værditeori. Han virkede måske nok mere inspirerende på sine studenter, også på grund af den indsats han gjorde på politisk område for at højne moralen i det offentlige liv. Bl.a. var han i sin tid som folketingsmand gået voldsomt imod den herostratisk berømte justitsminister P.A. Alberti. På et senere tidspunkt kæmpede han som samfundsrevser imod den svindel, som under krigen trivedes i det økonomiske liv, og som afsløredes ved Landmandsbankens og andre kunstigt oppustede virksomheders sammenbrud efter fredsslutningen. Han blev af regeringen gjort til medlem af den såkaldte overordentlige kommission, hvor han i flere år gjorde et større arbejde end på universitetet. Han fremsatte også sine anskuelser i avisartikler og bøger, ofte på tværs af hans konservative partifællers synspunkter. Som professor havde han vanskeligt ved at give sine studenter, hvad der tilkom dem. Det hændte engang, at han faldt i søvn under en forelæsning. En anden gang kom han så sent, at de fleste af studenterne ganske stille luskede af. Da han så endelig arriverede, var der kun så få tilbage, at forelæsningen måtte aflyses. "Jeg læser ikke for skruebrækkere", sagde han. I modsætning til Birck var Westergaard et ordensmenneske, der passede sit arbejde på universitetet som en smed, hvilket forøvrigt ikke hindrede ham i at tage sig af mange andre gøremål, f.eks. i ledelsen af ”Bikuben". På religiøst område var han en forgrundsfigur, der bl.a. virkede for oprettelsen af små kirker i København. Det var ikke Bircks stil, han syntes at man kom Gud nærmere i de store katedraler. En tredje nationaløkonomisk professor var Axel Nielsen (1880-1951), der ikke svævede så højt som kollegerne, men på sin stilfærdige måde gjorde et solidt stykke arbejde på universitetet. Det samme gælder min lærer i Danmarks statistik, Jens Warming (1873-1930). Han var en noget tør natur, om hvilken man ikke som om Birck kunne sige, at hans hjerne slog gnister. Derimod kunne hans fanatisme som afholdsmand give anledning til tanker om, hvorvidt et lille glas engang imellem ikke havde været til vederkvægelse for hans ånd og dermed for studenterne.
Af de juridiske professorer, hvis forelæsninger jeg fulgte, må særlig nævnes Munch-Petersen og Berlin, hvis forelæsninger var beregnede for såvel statsvidenskabelige som juridiske studenter.

Historikeren Aage Friis holdt derimod særlige forelæsninger for os angående Europas historie efter den franske revolution, et emne som det var meget nærliggende for os at beskæftige os med, men som ikke længere står på de statsvidenskabelige studenters læseplan.
Manuduktion benyttede jeg mig kun af til et enkelt l. dels fag. Det var en indlæringsform, som jeg fandt temmelig åndløs og opgav efter dette eneste forsøg. Derimod var der hukommelsesstof, som jeg søgte at indprente mig ved samlæsning med en kammerat. Grundloven skulle vi f.eks. lære udenad, hvad der senere skulle komme mig til gode.
I min første studentertid gjorde jeg tjeneste under uglebanneret i Akademisk Skyttekorps. Det betragtedes næsten som en pligt for os, der ikke havde været på session og derfor ikke kunne indkaldes til sikringsstyrken. Jeg steg efterhånden i graderne fra rekrut til overskytte og deltog i såvel eksercits som skydeøvelser og felttjenester, alt sammen noget som uden tvivl var gavnligt for min fysik, og som gjorde mig meddelagtig i et friluftsliv og et kammeratskab, som jeg nødig ville have undværet. Højdepunktet nåedes, da jeg i 1917 var med på en 14 dages teltlejr på Høje Sandbjerg. Carl Plougs gave til skyttekorpset "Vaj højt, vaj stolt og frit vort flag" blev her for alvor vor slagsang, når vi hejste flaget og på lange marchture følte os i pagt med ordene;

"Vaj højt vort mærke fra din stang
i solskin, regn og vind!
Flyv lystigt gennem skov og vang
ombrust af glade stemmers klang,
men væk og alvor i vort sind,
vi' os til manddom ind."

Da tidspunktet for min l. dels eksamen nærmede sig, meldte jeg fra for helt at hellige mig studierne. Ved slutningen af min studentertid, da krigen var forbi, deltog jeg imidlertid i en anden form for legemsøvelser, den af N.C.D. Petersen ledede studentergymnastik, der sikkert også var et gavnligt supplement til læsningen.
Som student behøvede jeg ikke at tjene noget til livets ophold. Studiehjælp fra det offentlige oppebar jeg heller ikke, men jeg modtog hjemmefra det fornødne ti1 at logere mig ind i et pensionat, som jeg fandt frem til i Gammeltoftsgade 4 efter en kort tid at have boet i Nørrevoldgade. Jeg fik mig et helt godt værelse i stueetagen og havde ingen grund til at klage på kosten, der var sund og rigelig. For at supplere de naturligvis ikke alt for rigelige lommepenge fik jeg dog lyst til at tjene lidt ved eget arbejde, og det blev der mulighed for, da ugebladet Finanstidende i 1918 søgte en statsvidenskabelig student som medarbejder. Betalingen skulle rette sig efter det udførte arbejde. Noget større månedligt beløb kunne det ikke blive til, men jeg ville gerne prøve noget praktisk arbejde af den art og greb chancen, lidet anende at min tilknytning til dette blad skulle blive af meget lang varighed. I første omgang kom den dog kun til at strække sig over kort tid, idet jeg trak mig tilbage fra bladarbejde, da jeg i 1920 skulle op til min afsluttende eksamen.
Omtrent samtidig med at jeg begyndte på Finanstidende flyttede jeg fra Gammeltoftsgade til Bartholinsgade, idet jeg som tidligere nævnt kunne få et værelse hos min onkel August, efter at hans mor og husfælle i 1918 var død. Jeg skulle kun have morgenmad der og selv sørge for frokost og middag, hvilket var let nok, efter at universitetet havde indrettet en studenterbespisning, den såkaldte kannibal. At denne ordning af mine boligforhold ikke blev af lang varighed, vil være fremgået af det foregående.
I min sidste studentertid var jeg i januar 1919 til modtagelse af franske, engelske og italienske krigsfanger i Paladsteatret og lidt senere til studenterfest for sønderjyske krigsfanger fra Aurillac-lejren hos Wivel. Efter at have været til studentermøde i Ryslinge tog jeg på egen hånd på en cykletur til Sydslesvig for at sondere stemningen dernede umiddelbart før afstemningen angående grænsedragningen mellem Danmark og Tyskland. Jeg cyklede fra Ryslinge over Snoghøj til

Haderslev og videre til Sønderborg, hvor jeg overnattede i Sønderborghus. Derfra gik turen til Flensborg, Slesvig, Husum og Øgumkloster med flere overnatninger undervejs. Videre over Vedsted til Ribe, hvorfra jeg tog toget til Brande og cyklede til Hampen pr. Nørre Snede, hvor min skolekammerat Svend Rix ventede mig. Jeg kom i skoletiden meget i hans hjem i Horsens, hvor jeg havde mødt stor gæstfrihed. Også i familiens sommerhus i Hampen var jeg ofte gæst. Efter at have tilbragt nogle dage der, cyklede jeg til Hornsyld for endelig i slutningen af august at ende i København.
Julen 1919 tilbragte jeg i Hornsyld, hvortil jeg også rejste en tur efter at være blevet kandidat i sommeren 1920. Jeg hang i det hele taget meget ved det gamle hjem, så længe det endnu var der. Studenterforeningen var jeg ikke medlem af, idet jeg i stedet for som nævnt tilsluttede mig Danmarks kristelige studenterforbund. Jeg søgte i det hele taget i religiøs henseende at leve op til de forventninger, der stilledes til mig.
Da jeg i marts 1920 var på session, blev jeg kasseret som ubrugelig til al krigstjeneste på grund af platfodethed. Alle mine 3 sønner har derimod aftjent deres værnepligt inden for hæren eller - for Knuds vedkommende - søværnet. Han havde håbet på at komme med på et togt til Grønland, men så lang en tur kom hans skib ikke på.
Efter at jeg var blevet kandidat, måtte jeg se mig om efter noget arbejde, og det lå ikke så tungt den gang, som tilfældet senere skulle blive. Jeg kunne muligvis have fået ansættelse i udenrigsministeriet eller i Statistisk departement, som nogle studiefæller gjorde det. Men jeg fik nu et tilbud om at blive redaktionssekretær ved Finanstidende og modtog det. Hvorfor? kan man spørge, da lønnen ikke var strålende, omend tilstrækkelig til at sikre mig et rimeligt udkomme, så længe jeg kun havde mig selv at forsørge. Men det var et arbejde, som jeg kendte til, og som tiltalte mig, også fordi jeg havde et venskabeligt forhold til redaktøren og udgiveren Carl Thalbitzer (1876-1970). Desuden regnede jeg med, at noget andet senere kunne ”turn up”, som det også faktisk skete.

Foreløbig skulle jeg dog efter den veloverståede eksamen have en sommerferie, og den indledtes med, at jeg via Hornsyld tog til Vemmingbund i Sønderjylland for at deltage i en teltlejr, som var arrangeret for studentergymnasterne. Jeg kom dertil pr. cykel og havde nogle dage senere den uforglemmelige oplevelse at være med ved genforeningsfesten på Dybbøl den 11. juni 1920. Senere på dagen var vi i Sønderborg, hvor stemningen var høj, ikke mindst da et marineorkester marcherede gennem gaderne til tonerne af "Holmens faste stok". Ved Alssund var jeg her med til at fejre begivenheden med Moselvin. Vi var i de følgende dage på mange ture, bl.a. til forsamlingslokaler, hvor professor Vilhelm Andersen holdt foredrag om dansk litteratur, og vi mødte med vore hvid-røde studenterhuer stor gæstfrihed hos de dansksindede. Jeg tilbragte derefter en tid i Hornsyld og i Hampen, indtil arbejdet kaldte mig tilbage til København.
Senere på året var jeg med socialøkonomisk samfund på en Skånetur. Vi deltog på Lunds universitet i et Økonomisk seminar og overnattede på Grand hotel efter at have set domkirken og andre seværdigheder. Spisningen foregik på studenternes konviktorium, der langt overgik den hjemlige kannibal. Men svenske studenter havde også - på godt og ondt - lettere ved at skaffe sig penge end danske i kraft af den lånstiftelse ved udstedelse af veksler, som de havde mulighed for i vort broderland og i høj grad benyttede sig af.
I maj 1921 skete så det, at jeg af Adda fik at vide, at jeg muligvis kunne få foden indenfor på rigsdagen. Hun kendte min situation og talte herom i et selskab med. jens Møller (f. 1886), der var ansat i rigsdagen og skulle have en medhjælper, efter han fra 1. oktober var udnævnt til landstingssekretær. Det blev til, at jeg skulle opsøge ham på rigsdagen, hvad jeg også gjorde; og han må jo have anset mig for et egnet emne, idet han efter at have konfereret med bureauet anbefalede mig at indsende en ansøgning til landstingets formand, højesteretssagfører Bülow, om ansættelse som landstingsassistent, en honorarlønnet stilling, der arbejdsmæssigt ville kunne

forenes med den, jeg i forvejen havde. Det gjorde jeg så, efter at Finanstidende havde givet mig fri bane i så henseende. Min ansøgning var ledsaget af anbefalinger fra to af mine professorer, og den førte til, at jeg med virkning fra l. oktober 1921 fik det nye hverv, der ville bringe mine indtægter op på et sådant niveau, at jeg kunne tænke på at gifte mig, hvad jeg dog ikke havde planer om på det tidspunkt, idet jeg befandt mig godt i min enlige stand.
Samme år, som min ansættelse i landstinget fandt sted, var jeg på en tur til Leipzig som deltager i en Universitetswoche med foredrag af tyske professorer og adskillige kulturelle foranstaltninger, bl.a. en Gewandhauskoncert og flere teaterforestillinger. Rejsen frem og tilbage, der gik over Berlin, bød også på adskillige oplevelser. Jeg var således på Hexentanzplatz og så i Berlin "Haus Vaterland'. Vi spiste i Leipzig i de tyske studenters "kannibal" og fik derved et indtryk af, hvor nøjsomt man levede i efterkrigstidens Tyskland. Priserne i Tyskland var for os nordboere meget lave på grund af markkursens fald.

Både Vivi og jeg var nu i den situation, at vi Ønskede at skifte opholdssted for at komme til at bo under lidt hyggeligere forhold, end vi gjorde, hvilket også skulle være muligt for os med de indtægter vi kunne regne med. Vi fik da som allerede nævnt den ide at slå os sammen om en bolig og have fælles husførelse. På en cykletur havde vi været gennem Gentofte og følt os tiltrukket af denne mindre forstadsbebyggelse, hvis beliggenhed ved nordbanen passede os begge godt, da den lå omtrent midtvejs mellem vore to arbejdspladser, København og Sorgenfri, hvor Statens planteavlslaboratorium havde til huse. Vi overvejede da køb af et lille hus, der kunne passe os, og fandt pr. annonce frem til et, der var nyopført ved den idylliske Gentofte sø under adressen Tjørnekrogen 6. Prisen var ikke højere, end at vi kunne klare udbetalingen ved hjælp af et famiIielån, som vi havde mulighed for snart at betale tilbage, som det også skete, og vi slog da til. Inden indflytningen i 1923 havde vi fæstet en ung pige, der skulle bo hos os og tage sig af husførelsen. De nødvendige møbler købte vi for opsparede midler.

Gentofte som nyt centrum for familien
Samme år som Vivi og jeg tog vort Gentoftehus i besiddelse, indtraf den triste begivenhed, at far 73 år gammel blev ramt af et apoplektisk tilfælde, som fik til følge, at vore forældre rykkede deres teltpæle op og flyttede fra Hornsyld til Gentofte, hvor de kom til at tilbringe resten af deres tilværelse og fandt sig godt tilrette. De havde her mange af deres familiemedlemmer i nærheden og fik adskillige nye venner, samtidig med at forbindelsen med de gamle bevaredes. På sin 63 års dag i 1924 modtog mor 40 skriftlige lykønskninger, 2 harer og en høne. Men far var svag og talehæmmet. En tiltagende ængstelse for at komme ud for tyveri og andre ulykkelige hændelser formørkede også hans tilværelse, til hvis lyspunkter det hørte at se de mange efterkommere, som korn på besøg.

I december 1924 skriver mor i et brev ti1 svigerdatteren Margrethe: "Far går tidligt i seng, og jeg sidder ene og læser. Far har det meget godt, når man blot ikke skal tale med ham om pengesager, for så bliver han helt ophidset og urimelig. Nu f.eks. da fru Fabricius (sælgeren af huset, de havde købt) skulle have sine penge i terminen, råbte far: " Jeg forstår ikke den snak om afdrag. Nu er jeg blevet 74 og har aldrig haft noget med afdrag at gøre; lad mig så være fri nu, da jeg har det svage hoved". Da jeg så foreslog ham at sige sig pengesagerne helt fra, blev han heldigvis dybt krænket, så fru Fabricius fik sine renter og sit afdrag. Jeg synes, når man endda har pengene, så går det helt let at komme af med dem."
Med Økonomien stod det heller ikke så dårligt til. Far havde gennem årene ved deres sparsommelige livsførelse kunnet lægge lidt tilside, og han fik penge til udbetaling på huset i Gentofte ved salg af den gamle lægebolig i Hornsyld. Den købtes af Vejle amt, der indrettede den til bolig for sygeplejersker m.fl. på sygehuset. De daglige fornødenheder klaredes af de pensionsbeløb, far oppebar som forhenværende sygehuslæge og kredslæge. Efter fars død oppebar mor enkepension.
I min ungkarletid som Gentoftebeboer var jeg i august 1923 på en Norgestur sammen med studiefæller. Vi skulle til nationaløkonomisk møde i Oslo, men slog først et slag ind i landet til Myrdal, Flam og Gudvangen samt Stalheim og Vossevangen. Hjemrejsen foretoges over Göteborg; hvor vi beså den baltiske udstilling.
Året efter var jeg med kammerater på en tur til London og Wembley-udstillingen med besøg i Cambridge m.v., og i sommeren 1925 var vi nogle, der tog til Paris efter først at have gjort ophold forskellige steder i Holland og Belgien. Hjemrejsen gik gennem Tyskland og sluttede for mit vedkommende med, at jeg fløj fra Hamborg til Kastrup i en temmelig primitiv rutemaskine, i hvilken jeg var eneste passager.
I august 1924 havde Vivi og jeg haft besøg i Tjørnekrogen af en engelsk spejder, K.M. King, der var draget til jamboreen i Ermelunden. Han blev senere schoolmaster og boede i mange år med sin søster i Croydon nær London, hvor vor søn Kjeld flere gange har besøgt ham og søsteren i deres

hjem med dets utal af katte. De har også senere gæstet Grete og mig i Gentofte, men er nu begge døde.
Fra den periode må jeg dernæst nævne, at jeg i november 1924 var til min ven Svend Rix' (f. 1897) bryllup med Horsenspigen Hedda f. Hald i Helsingør med efterfølgende middag på Sauntegaard. Han var da forstkandidat, blev senere statsskovrider og efter pensionsalderens indtræden kammerherre.
Svends far var kort forinden bryllupet død, og jeg blev da hans forlover ved stiftelsen af dette ægteskab, der ikke blev så varigt som mit, da det endte med skilsmisse og begge parters indgåelse af nye ægteskaber. Grete var som brudens kusine også med til bryllupet, men vi havde ikke mødt hinanden før og stiftede heller ikke ved den lejlighed nærmere bekendtskab med hinanden, da vi nærmest druknede i mængden af gæster.
Næste år var jeg til et andet bryllup. Det foregik i Rødding nær Skive, hvor valgmenighedspræst Bjerre viede sin datter Mette til min bror Carl Gustav og holdt middag for de nygifte i forsamlingshuset med mange gæster. På grund af svaghed var far ikke med. Om aftenen kørte Holger mor, Vivi og mig tillige med Anna til Hornsyld, hvor vi Gentofteborgere overnattede for dagen efter at drage hjem.

Hvad et karneval kan føre til
Lang tid skulle der ikke gå, før bryllupsklokkerne også ringede for mig. Hermed gik det således til: Efter at Hedda og Svend Rix som ægtefolk var blevet installeret i København, hvor Svend havde arbejde som forstassistent, kom Grete og jeg undertiden i det unge hjem. I begyndelsen af 1925 blev vi alle på Heddas foranledning inviteret til karneval hos en velstillet frederiksbergsk enkefrue og hendes tre ugifte døtre. Samme dag, som karnevallet skulle finde sted, havde Hedda indbudt Grete og mig til middag, hvorefter vi sammen skulle køre til festen. Grete gav den som pjerette, mens jeg var formummet i en lejet sort domino. Hun havde selv syet sin dragt og tog sig i den grad ud til sin fordel, at jeg ikke kunne undgå at blive lidt betaget af hende. Om dans kunne der for mit vedkommende ikke blive tale, da det er en sport, som jeg i kraft af min opdragelse aldrig har dyrket, og forøvrigt heller ikke har talent for, mens det for Carl Gustavs vedkommende stillede sig Anderledes. Kort efter karnevallet rejste Grete til sit hjem på Krumstrup i Ryslinge, og jeg så foreløbig ikke mere til hende. Selv tog jeg på den omtalte tur til Paris og senere til Carl Gustavs bryllup i Rødding.
Så skete der det, at jeg i august 1925 sammen med Rix'erne blev inviteret til Krumstrup, hvilket også var noget, Hedda havde fået arrangeret. Hedda var godt kendt på Krumstrup, da hun hver sommer blev inviteret der - til sammen med moderen, der var enke efter en tidlig død horsensiansk bankmand og søster til Krumstrups ejer, Viggo Eggertsen. Jeg oplevede på Krumstrup et par muntre dage, men måtte hurtigt tilbage igen for ikke at forsømme mit arbejde. Jeg blev nu klar over, at skulle jeg giftes, hvad jeg så afgjort havde alderen til, måtte det blive med Grete, om hun da ellers ville have mig. Flere andre muligheder havde tidligere frembudt sig, men uden at jeg for alvor kunne tænke mig for deres skyld at opgive min enlige stand. At tage et så afgørende skridt var jeg også i det foreliggende tilfælde betænkelig ved, jeg har i det hele taget altid haft betænkelighedens nådegave. Kort efter hjemkomsten modtog jeg imidlertid fra Hedda, som var en rigtig Kirsten giftekniv, et brev, i hvilket jeg blev stærkt opfordret til at gøre noget ved sagen, idet hun turde love mig et gunstigt svar, hvis jeg spurgte. Jeg besluttede mig da til at følge hendes råd og skrev 20. august 1925 et regulært frierbrev til Grete, hvis hurtigt afgivne svar - forældrene var midlertidig ikke hjemme, da dette foregik - som ventet blev positivt. I mit brev tillod jeg mig for første gang at kalde hende du, hvilket ikke skadede min sag. At Grete ville binde sig til en 7 år ældre knark, der ikke havde strålende muligheder at stille i udsigt, kan nok undre. Hendes små søstre Bodil og Kirsten havde svært ved at forstå det. Men Grete må vel have syntes, at hun kunne få dårligere

tilbud, og hendes situation var efterhånden en sådan, at det måtte stå for hende som noget meget attråværdigt at få fod under eget bord, hvilket der kunne blive mulighed for inden alt for længe, hvis hun modtog mit tilbud. Det gjorde hun da også uden tøven, uden at der havde været holdt familieråd derom, og tre fjerdingår senere stod vort bryllup 5. juni 1926, altså på grundlovsdagen, hvilket vi af hensyn til mit rigsdagsarbejde havde fundet hensigtsmæssigt, da der på denne dag aldrig er møder på Christiansborg.
En uges tid efter at afgørelsen var faldet, rejste jeg til Krumstrup, hvor vi d. 28. august 1925 udvekslede ringe under en vandring i skoven. Jeg måtte straks tilbage igen, men nogle dage efter kom Grete til København, hvor hun som ved tidligere lejligheder skulle bo hos sin tante Thora, Heddas mor. Jeg fik derved lejlighed til at præsentere min tilkommende brud på C.L. Ibsensvej, hvor hun fik en hjertelig modtagelse, ligesom jeg havde fået det på Krumstrup. Jeg var jo nok ikke den ideelle svigersøn i en proprietærfamilie, hvis interessefelt lå fjernt fra mit. Bl.a. kunne man ikke regne med mig som jagtdeltager. Med en solid gård i ryggen havde jeg passet bedre ind i ensemblet. Men Grete havde selv truffet sit valg, og det bøjede man sig for, ligesom det skete, da Gretes søskende fandt sig partnere. De tider var forlængst forbi, da det var forældrene, der arrangerede ægteskaberne, selvom det jo nok kunne ske, at de med større eller mindre held søgte at påvirke børnene i den ene eller den anden retning. Engang imellem kunne man nok ønske, at de lyttede lidt mere til de ældres råd.

Nyforlovede på Krumstrup 1925

I forlovelsestiden fik jeg på et vist tidspunkt skrupler med hensyn til, om jeg ikke havde påtaget mig større forpligtelser, end jeg kunne honorere over for den unge herregårdsfrøken, der var vokset op under større forhold, end jeg kunne byde hende. For hvad var jeg? En cand.polit., der ikke kunne vide, om jeg havde marskalstaven i mit tornyster. Jeg skrev så til Grete, at hun ikke skulle føle sig bundet af vor aftale, men opgive en planlagt Københavnsrejse, der skulle foregå på en for mig temmelig travl tid. Det ville hun dog ikke høre tale om, hun ville tage forholdene, som de kunne

blive sammen med mig, og kom efter bestemmelsen. Derefter talte vi ikke mere om mine betænkeligheder, som gensynsglæden hurtigt vejrede bort.
Grete blev her kun kort, men kom snart igen og var med mig med til at modtage familien Balle, der ankom med "Hans Egede" for varigt at slå sig ned i Danmark. De blev derved informeret om den glædelige begivenhed, som de ikke havde nået at få budskab om i Grønland. Senere kom min svigermor med Bodil og Kirsten, for at de kunne se huset i Tjørnekrogen og familierne kunne lære hinanden at kende. Grete blev i København til op mod jul og fulgtes derefter med mig til Krumstrup for at vi kunne være der sammen nytår over.
Grete og jeg var enige om, at når vi tog det afgørende skridt, skulle det være for livet, og at vi hver for sig ville gøre vort yderste for at rette os efter hinanden. Faktisk gik det også så godt, at vi aldrig kom til at fortryde, at vi for alteret havde svoret hinanden troskab. Vi fik så mange børn, som vi kunne ønske os, og var istand til at skaffe dem den bedst mulige uddannelse.

Økonomisk klarede vi os også godt. Jeg fik efterhånden mere i løn på rigsdagen, særlig efter at jeg i 1942 var blevet landstingssekretær. Til gengæld afviklede jeg efterhånden i god forståelse med redaktionen mit arbejde på Finanstidende, med hvilket jeg dog først helt kappede forbindelsen, da jeg i 1951 blev Jens Møllers efterfølger som folketingssekretær. Det var for mig en ønskestilling, som lønningsmæssigt yderligere forbedredes for mig, da Danmark i 1953 gik over til etkammersystemet. Jeg blev nu lønningsmæssigt ligestillet med bureauchefen og de ministerielle departementschefer. I 1966 faldt jeg for 70 års aldersgrænsen, men jeg bevarede endnu et par år en vis tilknytning til folketinget, idet jeg af præsidiet - på min egen foranledning – f.eks. overdraget den opgave at skrive nogle kommentarer til forretningsordenen. Der var ikke truffet aftale om nogen betaling for arbejdet, men jeg skulle have materialer og skrivehjælp stillet til rådighed fra folketingssekretariatet, foruden at jeg fik et arbejdsværelse på Christiansborg, Da opgaven var løst, bevilgede præsidiet mig uden ansøgning fra min side et honorar for det udførte arbejde. Kommentarerne foreligger i stencileret form. De er nu forældede, men vil kunne bruges som grundlag for en ny udgave, hvis det overdrages en anden at udarbejde en sådan.
Af betydning for Gretes og min økonomi var det også, at Grete fra sin i ung alder afdøde far havde arvet en formue, hvoraf en del var båndlagt for hendes livstid, mens en anden del bestod af værdipapirer, som hun fik fri rådighed over efter at være blevet myndig. Hun fik derved penge til at købe møbler og andet husgeråd for, foruden at hun kunne bidrage til den fælles husførelse og holde sig selv med klæder og lommepenge. Vi har nok fælles formue, men Grete er alligevel ikke uden egne midler. Iøvrigt har vi altid været sådan stillet, at økonomiske problemer ikke har kunnet give anledning til uoverensstemmelser.

Bryllup 5. juni 1926

Vor vielse fandt sted i St. Nicolai kirke i Svendborg, hvor min svoger, provst Frederik Balle, celebrerede den højtidelige handling. Middagen stod på Wandalls hotel, hvortil både slægtninge og venner var inviteret. Far måtte ligesom ved Carl Gustavs bryllup året før melde pas. Vi var antagelig ca. 30 til bords. Jeg var ankommet til Svendborg dagen før og spiste frokost hos Gretes bedsteforældre i deres hyggelige hjem lige ved kirken. Jeg skulle ikke have noget af at rejse sammen med muntre bryllupsgæster.
En brudebuket havde jeg efter telefonbogen bestilt i en Svendborg-forretning, men ak, det var en grønthandler, jeg havde fået fat i. Han havde ikke megen forstand på blomsterarrangementer, men fik dog bundet en omfangsrig buket, der pr. hyrebil sendtes til Krumstrup. Det blev lidt dyrt, men regningen kom forøvrigt først efter vi havde været gift et år eller så. At jeg på togrejsen mistede et nyanskaffet fotografiapparat, nævner jeg kun for fuldstændigheds skyld. Det er den slags uheld, man kan komme ud for i en situation som den, jeg befandt mig i.
Bryllupsmiddagen var splendid, jeg har menuen i min scrapbog, og den bød på taler af forskellig kvalitet samt en enkelt sang. Hen på aftenen kørte brudeparret overdænget med de obligate risengryn til Grand hotel i Odense, hvor der var bestilt værelse til os. De havde imidlertid taget

fejl af datoen og kunne på grund af pladsmangel ikke gøre andet for os end at skaffe os et værelse på det mindre fornemme Brockmanns hotel.
Dagen derpå var der frokost for bryllupsgæsterne minus os to på Krumstrup, hvor stemningen var høj. Min svoger Mogens skal efter sigende have hejst flaget iført pyjamas og min høje hat.

Bryllupsnatten oplevede vi begge som novicer i ars amandi. Det blev en noget urolig nat uden megen søvn, men den efterfulgtes af en skøn morgen, hvor vi rigtig hyggede os sammen i vor nye egenskab af ægtefolk. Som et ydre tegn på min taknemmelighed for, at Grete nu helt og fuldt ville være min viv, overrakte jeg hende som morgengave et halssmykke, som hun siden har båret ved festlige lejligheder. Og så startede vi - uden bistand af Tjæreborg eller Spies, der endnu ikke havde begyndt deres velsignelsesrige virksomhed - en improviseret bryllupsrejse, der bragte os til lande som Tyskland, Schweiz, Italien og Østrig. Henimod 3 uger kom den til at strække sig over, og den blev en lovende optakt ti1 den lange rejse, vi siden skulle komme til at foretage sammen gennem livet. Vi var bl.a. i Venezia, som vi begge så for første - men ikke sidste - gang. Efter hjemkomsten fik vi travlt med at pakke ud og indrette vort fælles hjem i Tjørnekrogen 6, hvorfra Vivi nu var flyttet.

Vi var før vort ægteskab enige om at ønske os børn, men således at det skulle vare lidt, før samlivet fik følger. Takket være denne family planning kom vort første barn Helle først godt og vel 14 måneder efter bryllupet. Hun var meget velkommen og blev hyldet ved en familiesammenkomst på Gentofte hotel, efter at Frederik Balle havde døbt hende i Lucasstiftelsens kirkesal ved St. Hans torv, hvor han midlertidigt virkede som præst. Dåben foregik forøvrigt ikke uden dramatik, da Grete ved en fejltagelse kørte med barnet til St. Hans kirke (beliggende lige overfor kirkesalen) og blev siddende med hende der, indtil kordegnen opdagede, at der var en dåbskandidat for meget i kirken. Helle kom derved stærkt forsinket til det rette sted, hvor den tilbageværende del af forsamlingen - under stigende nervøsitet fra min side - havde anvendt ventetiden til at synge den ene salme efter den anden.
Kun 17½ måned efter Helle. ankom Knud. Det skete lidt tidligere end planlagt, men også han fik en god modtagelse og blev med tiden en uundværlig legekammerat for store søster. Dåben foretoges uden uforudsete hændelser af Frederik Balle i Davidskirken, som vor svoger nu var knyttet til som sognepræst.

Året før havde vi deltaget i Addas og Frederiks sølvbryllupsfest et sted på Frederiksberg d. 28. juli l927 og i Gretes bedsteforældres guldbryllupsfest i Svendborg d. 21. august. I mellemtiden mellem disse begivenheder var Mogens og jeg sammen med nogle andre unge mænd på en tur til Stockholm og Mölle. Efter hjemkomsten rejste jeg til Krumstrup, hvor den gravide Grete havde slået sig ned med Helle. Julen tilbragte vi i Tjørnekrogen med far, mor og Vivi som middagsgæster juleaften. Sommeren 1928 bød også på oplevelser. I maj drog vi sammen med Vivi og Mogens til et sommerhus vi havde lejet i Tisvildeleje. Helle var på den tid så urolig, at man godt kunne have behov for lidt bistand til underholdning af hende. Under opholdet der opnåede Mogens fuldmyndighedsalderen, hvilket han markerede ved at give en middag på badehotellet. Også han havde fra sin far arvet en kapital; den satte ham i stand til at erhverve Gudbjerg skov, i hvilken han satte bo efter at have indgået ægteskab med Merete Muus, en ungmø han havde lært at kende som forstelev hos hendes far, der var skovrider og boede i Borup. Hun var ung og strålende, da de slog sig sammen, men endte ulykkeligvis på sine ældre dage med at blive så svag, at hun ikke kunne passe sit hus, men måtte anbringes på et plejehjem.

Lidt senere var vi til Nicolai Balles bryllup med Birte Rolf Larssen i Århus domkirke med efterfølgende middag på en kaserne, hvor faderen, oberst Rolf Larssen, gjorde tjeneste. Nicolai var Addas og Frederiks ældste barn. Han efterfulgte sin far i Grønland, men blev efter nogle års forløb udnævnt til sognepræst i Stege på Møn, hvor han virkede indtil sin ret tidlige død. Bryllupet i Århus startede for Ballernes vedkommende ret lovende, idet Frederik, der skulle foretage vielsen, i København havde glemt sin for en højkirkelig prælat nærmest uundværlige høje hat og brudgommens mor Adda sit festskrud, hvad der var endnu værre. Hun lånte i huj og hast et spraglet shawl til at pynte lidt på den sarte kjole, hun var rejst hjemmefra i. Grete havde jo nu pæny stær i kassen, og det bevirkede, at hun blev slemt søsyg på overfarten mellem Kalundborg og Århus.

Vor bryllupsrejse blev i de følgende år efterfulgt af mange andre udenlandsrejser, nogle til Sverige og Norge, andre til fjernereliggende mål, idet vi dog altid har holdt os inden for Europas grænser. Flere hjemlige egne besøgtes også i sommerferierne. I 1937 lejede vi et mere end beskedent sommerhus på Vig lyng ved Sejrøbugten, og det førte til, at vi erhvervede et andet sommerhus beliggende på en grund i nærheden. Det var kun primitivt, men er siden udvidet noget ved tilbygninger, takket være hvilke der blev plads for hele familien, også efter at Karsten var kommet til. Vore børn fik her et godt tilholdssted med kammeratskab med jævnaldrende fra de omkringliggende sommerhuse og med mulighed for strandbade. Cykleture var der også rig lejlighed til at foretage og vel at mærke på veje med langt mindre biltrafik end den nuværende.
I 1940 var det på grund af krigssituationen slut med at tage til udlandet, men det blev kun en forbigående omend langvarig pause. Fra 1945 var det igen muligt at komme uden for landets grænser, og den mulighed benyttede vi os i høj grad af. Kort efter befrielsen besøgte Grete og jeg således Tyringe i Sverige, hvor forholdene var mere normale end i det på mange vareområder underforsynede Danmark, og i 1946 var vi på en Parisertur, der foregik pr. tog gennem det stærkt krigshærgede Tyskland med dets ruinbyer og nødlidende befolkning. Sammenlignet hermed var Frankrig nærmest et slaraffenland, også set med danske øjne. I de efterfølgende år
var vi flere gange i Italien, hvor til bl.a. Rom hjemsøgtes. Et udpræget rejseår blev 1962, i hvilket Karsten og jeg i anledning af at han var blevet student, tog til Nordkalotten, hvor vi oplevede at se midnatssolen, foruden at både hen- og tilbagerejsen bød på sight-seeing i flere af de byer, der lå på ruten. Efter hjemkomsten drog Grete og jeg til Sicilien, hvor vi med Taormina som udgangspunkt deltog i udflugter til Etna og øen Volcano samt andre seværdigheder. Senere var det særlig Jugoslavien, vi besøgte. Vi lærte her store strækninger af den dalmatiske kyst at kende tillige med øen Hvar, hvis naturskønhed gjorde et uforglemmeligt indtryk på os. Også i Sorrent havde vi et udbytterigt ophold med udflugter til Capri og Napoli samt Amalfi og Pæstum med de imponerende tempelruiner.
Og så må jeg heller ikke glemme at nævne de mange kortere ture vi har gjort til Sverige, særlig efter at Kjeld i 1958 var blevet ansat hos ASEA med bopæl først i Ludvika, senere i Västerås, hvor vi har besøgt ham og hans familie adskillige gange. Hertil kom ture til Gotland og til Vittsjö m.v. I 1965 var jeg med folketingets præsidium på en rejse til Stockholm og Oslo, hvor vi skulle studere nabolandenes parlamentariske arbejdsformer. Vi overværede ved den lejlighed den svenske riksdags højtidelige åbningsmøde med trontale af kong Gustav Adolf og så den nuværende kong Carl Gustav aflægge ed på forfatningen som kronprins, idet han netop i det år fyldte 18 år. Senere deltog vi i forhandlinger med svenske politikere, ligesom vi var inviteret til flere festligheder, bl.a. i den danske ambassade. En tilsvarende modtagelse fik vi i Oslo, hvor stortinget hjemsøgtes.

I 1977 var vi ligesom 15 år tidligere på en vellykket charterrejse til Taormina. Nu sætter alderen en grænse for, hvad man kan klare i så henseende, men lidt vil man jo gerne bort fra de sædvanlige omgivelser i sommertiden, og kan det ikke blive til meget andet, har vi da stadig vort sommerhus

"Kahytten" at ty til. Der har det, siden vi fik det, været en fast regel, at vi hvert år har tilbragt en kortere eller længere tid afhængigt af vejret.

Af sygdomme har vi som andre mennesker haft adskillige. I 1941 fik Grete sin blindtarm taget, og i 1965 blev en af mine nyrer fjernet, så at jeg nu må klare mig med en, hvilket dog ikke har hindret mig i at leve en normal tilværelse. Også en galdestensoperation har jeg som andetsteds nævnt været ude for, endda så sent som i mit 80. år. Men ellers må det siges, at Grete og jeg - bortset fra småskavanker - har været ved godt helbred, hvilket stort set også gælder vore børn.
Økonomisk har vi som nævnt været begunstigede, idet vi uden at behøve at give afkald på en efter vore forhold passende levefod har formået at sætte tæring efter næring. Nogen bil har vi aldrig ejet. Vi havde engang planer om at erhverve en sådan, men måtte opgive det, da jeg trods gentagne forsøg ikke kunne klare køreprøven, Jeg havde åbenbart ikke evner i den retning.
Af alkohol har vi aldrig haft noget stort forbrug. Til daglig nyder vi hverken øl eller andre stærke drikke. Derimod sætter vi med fornøjelse sådanne opkvikkende midler på bordet, når vi byder gæster på et måltid mad. I de senere år har vi tillige haft for vane at forlyste os med en snaps til frokosten lørdag og søndag. Men det er også vore eneste udskejelser af den art - i almindelighed da. På udenlandsrejser nægter vi os naturligvis ikke noget i den retning inden for passende grænser.
Også med hensyn til tobak er vi afholdende. Jeg røg i mine yngre dage lidt, men holdt i slutningen af 1951 op med denne form for indre og ydre forurening. Grete ryger heller ikke.
Der er i den forbindelse noget andet, jeg vil nævne. Jeg bander ikke, har aldrig gjort det. Ja det gælder da forøvrigt også Grete. I mit barndomshjem var eder og forbandelser lige så utænkelige som anden ugudelig tale. Surrogater som "fy for søren" og "av for katten" kunne nok tolereres, men var dog ikke særlig velhørte. Min svigerinde Anna plukkede engang sprogblomsten "i alle blikdåsers navn", som hun anså for harmløs og brugte ved dertil egnede lejligheder. Heller ikke efter at være blevet min egen mand har jeg lagt mig efter anvendelsen af kraftudtryk, idet de efter min mening forsimpler sproget uden at have nogen fornuftig funktion, hvadenten det drejer sig om overflødige fyldord eller om at understrege argumenter, der gerne skulle kunne virke ved deres egen vægt. Desuden er der mange mennesker, som føler ubehag ved ukvemsord, og som man derfor kan gøre en tjeneste ved at forskåne dem for at høre sådan tale. Fra folketingets talerstol har det altid været anset for upassende at anvende, gloser af den nævnte art.
Men nu er det vist på tide at jeg beretter lidt om

Gretes familie
Grete blev født i Horsens 23/10 1903 som datter af trælasthandler, svensk vicekonsul Lauritz Fog (1875-1908) og Karen f. Barfoed (1880-1968), der stammede fra Svendborg. Farfaderen hed Christian Fog og havde en købmandsforretning i Horsens. Allerede 5 år efter ægteskabets indgåelse (l4/l 1903) omkom Gretes far ved et rideuheld efterladende sig hustruen og 2 små børn: Grete og den 4 år yngre Mogens. Efter at være blevet enke giftede moderen sig 4/3 1910 med en fætter til hendes afdøde mand, Viggo Eggertsen (1871-I934), der var landbrugsuddannet og startede sin selvstændige virksomhed ved køb af en lille gård nær fødebyen Horsens. Senere erhvervede han den større gård Faurgård ved Odder, der for Grete blev barndommens paradis, og derfra flyttede familien i 1914 til herregården Krumstrup i Ryslinge. Den havde i ældre tid haft et stort jordtilliggende, hvoraf nu 89 ha ager og 63 ha skov var tilbage.

Karen og Viggo Eggertsen med Mogens, Grete og den lille Poul, 1911

I moderens andet ægteskab fødtes 3 børn: Poul, Bodil og Kirsten, af hvilke den sidstnævnte først kom til verden på Fyn. Poul overtog gården nogle år efter faderens død ved et hjerteslag i 1934, og han har senere overdraget den til sin yngste søn Per, idet den ældre Viggo selv havde købt gård i Jylland for penge han og hans hustru havde tjent som udsendte lærere for den indfødte befolkning i Kenya.
Grete blev på Faurgård undervist privat men kom efter flytningen til Fyn først i Ringe realskole, senere i Svendborg statsskoles gymnasium, som hun forlod uden afsluttende eksamen. Efter endt skolegang drog hun til England, hvor hun opholdt sig 9 måneder for at lære sproget, hvad hun har haft varigt udbytte af. Senere var hun en tid i huset hos en langelandsk forpagterfamilie. Hun har også været elev - en tid assistent – på et stort børnehjem i Ordrup og kom derefter, med henblik på det forestående ægteskab, på den Suhrske husmoderskole, for at hun kunne blive indviet i kogekunstens mysterier. Man kan altså ikke påstå, at hun gik uforberedt ind til sit ansvarsfulde kald som husmor. Under opholdet på børnehjemmet var der forøvrigt en lille pige, der følte sig så nær knyttet til Grete, at Grete havde svært ved at frigøre sig fra hende, hvilket familien på Krumstrup dog fik hende overtalt til.

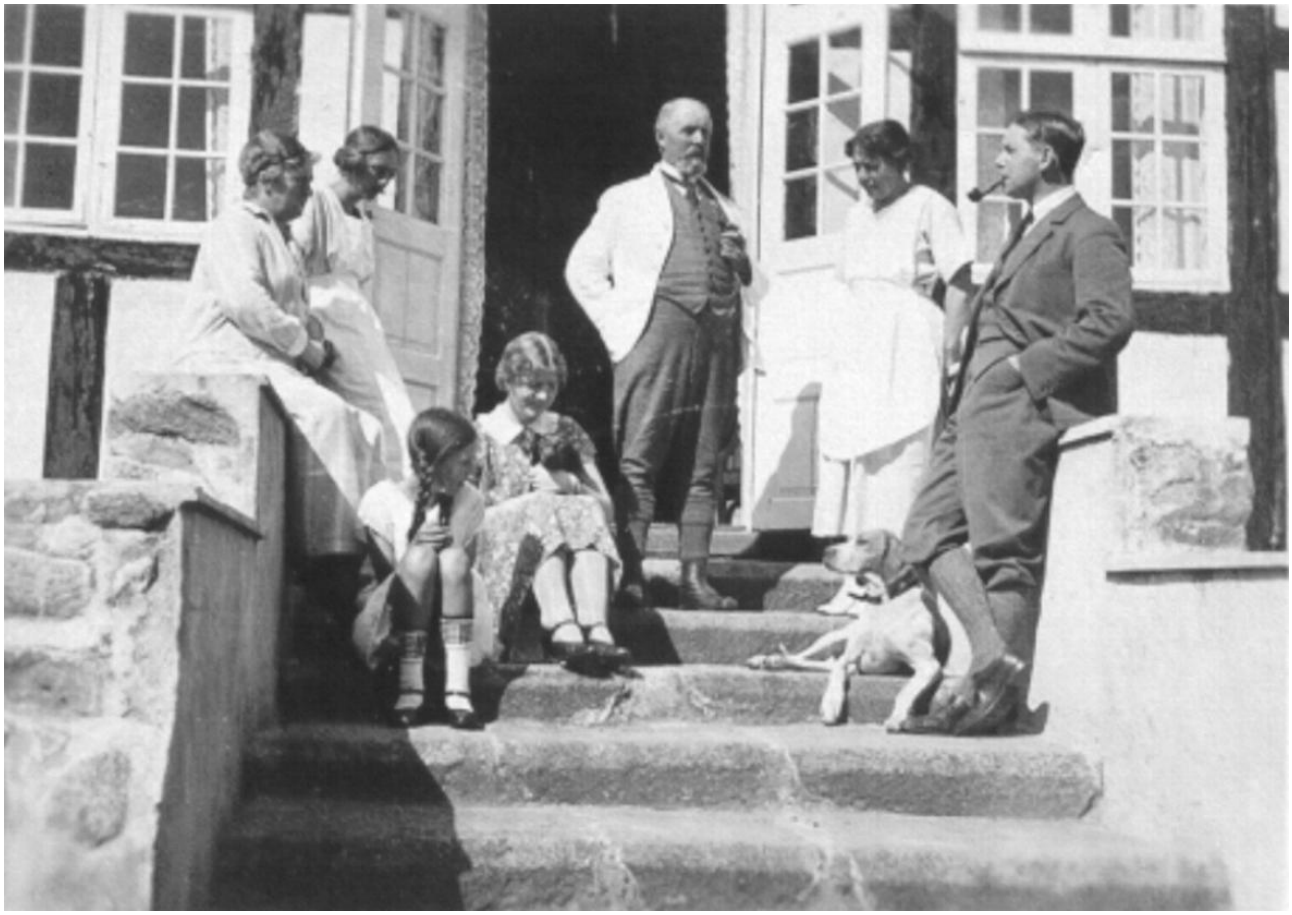

Familiebillede fra havetrappen på Krumstrup 1925. Rix'erne på besøg: Thora Hald til venstre, datteren Hedda Rix siddende med hund, Svend Rix til højre. Bodil med fletninger, Grete tv. over hende, Viggo og Karen Eggertsen midt for

Om Fog-slægten har H.R. Hiort-Lorenzen udgivet en stamtavle, der i revideret udgave udkom 1906. Man ser heraf at navnet, hvoraf der opstod mange varianter som f.eks. Fogh og Foeg, hovedsagelig har været båret af jyske Præster, men også af adskillige købmænd. Dets stamform skal være Foged (dommer).
På mødrene side nedstammer Grete fra slægten Barfoed (Barfod, Barfood), der også talte adskillige præster og købmænd samt skippere blandt sine medlemmer. En af anerne, en herremand, blev i 1455 adlet, men uden at slægten i længden har kunnet hævde sig som adelig, da de materielle forudsætninger herfor efterhånden gik tabt. Blandt dens medlemmer kan nævnes pastor Thomas Barfoed (1780-1845), der efterlod sig en samling digte, som efter hans død blev udgivet af en svigersøn. Som sognepræst i Jordløse skal han engang have modtaget et brev adresseret til præsten uden strømper i byen uden jord. Med de tre hustruer, han efter hinanden ægtede, blev han far til 16 børn, deriblandt faderen til Gretes morfar, en anden Thomas Barfoed (1850-1934), der blev købmand i Svendborg, og efter hvem Thomas-navnet er taget i arv af flere efterkommere. Samme Svendborgkøbmand fik iøvrigt en trist skæbne, da han i ung alder blev ramt af en invaliderende gigtsygdom, der gjorde det nødvendigt for ham at afstå sin forretning. Med sin hustru Thora f. Wiggers (1858-1934) fik han kun et barn, Karen (1880-1968), der i ægteskabet med Lauritz Fog blev Gretes mor.
Til samme slægt hørte poeten Viggo Barfoed (1895-1948), hvis dagaktuelle og meget citerede viser i dagspressen gjorde hans signatur "Ærbødigst" landskendt. Han startede som medarbejder ved et

blad i Horsens, den by som Grete fødtes i og som jeg havde bopæl i som skoledreng 1907-14. Hun forlod den først nogen tid efter, at jeg kom dertil. Vore spor kan altså have krydset hinanden, når hun færdedes i barnevogn på Smedegade, hvor forældrenes hus lå, og jeg var på vej til eller fra skole i samme hjørne af byen.

Thomas Barfoed, Lise Fog f. Bønnelycke, Thora Barfoed, Lauritz og Karen Fog

En gren af familien bærer navnet Bønnelycke, Til den hørte tobaksfabrikant Carl Bønnelycke, der fødtes 1845 i Svendborg og døde 1920 i København. Han havde efter sin far tobaksfabrikant Svend Bønnelycke (1800-76) arvet en betydelig formue, som han selv forøgede ved heldige dispositioner. Da han var ugift og ikke efterlod sig livsarvinger, stiftede han på sine gamle dage et legat, som hovedsagelig skulle komme efterkommere af hans forældre (moderen Grethe f. Keiser var født ca. 1805 og død 1868) til gode. Dette familielegat har flere af vore efterkommere nydt godt af.
Om Barfoed slægten har Fr. Birkedal-Barfod udarbejdet en udførligt kommenteret stamtavle, der udkom i 1925,
Om Gretes far, min svigerfar Lauritz Fog, som jeg aldrig har kendt, og som hun dårligt nok husker, kan man vistnok sige, at han hørte til Horsens' jeunesse dorée. Engang gik det i et selskab, hvori han deltog i Håndværker- og Sangforeningen så livligt til, at et stoleben gik itu. De ringede så til byens mest kendte kirurg, dr. Gulberg, og bad ham komme for at behandle et brækket ben. Han kom også og forbandt benet efter alle kunstens regler for derefter at skrive en regning, som fik spasmagerne til at blegne.

"... welch Glück geliebt zu warden!
und lieben, Götter, welch ein Glück!" (Goethe)

Et gammeldags ægteskab

Ja, sådan kan man med fuld ret betegne den pagt, der i 1926 på traditionel vis blev indgået mellem Grete og mig i St. Nicolai kirke i Svendborg. Vi lovede her at blive hinanden tro, indtil døden skiller os ad og har da heller ikke på noget tidspunkt misligholdt denne forpligtelse, ligesom vi før bryllupet havde afholdt os fra løse forbindelser og fra at tage forskud på ægteskabets glæder. Det krævede de leveregler, som blev foreholdt os af præster ag andre moralprædikanter, og det rettede vi os efter, forøvrigt uden af den grund at komme i konflikt med os selv. At andre ikke tog det så nøje i så henseende, var vi jo nok klar over. Vi havde også set eksempler på tilfælde, hvor to mennesker havde taget så grundigt fejl af hinanden, at de hellere måtte gå hver til sit end fortsætte en forbindelse, hvis forudsætninger var bristede. Det er trist, når noget sådant sker, men livet har lært os, at det kan forekomme selv i de bedste familier. Vi har set adskillige eksempler derpå, endda blandt vore allernærmeste, men vort eget ægteskab har altså været stabilt nok. Og det er jo lykkeligvis ikke usædvanligt.

Udsigten 28 i Gentofte, 1930

Ved vielsen kom vi ind under skriftens ord om at vorde frugtbare og mangfoldige. Det blev vi også, omend ikke i samme grad som min kusine Bartholine (født Faber, gift Kiilerich), der med sin præstemand fik 13 børn. Men præster er nu også noget for sig selv i det kapitel. For mig betød det mere, end jeg som ungkarl havde kunnet forestille mig, ved dag og ved nat at have en hengiven hustru ved min side. Jeg erfarede derigennem hvad das ewig weibliche kan betyde for en mand, og måtte undres over, at behovet derfor kunne vågne så sent hos mig; men godt var det, at jeg tøvede til jeg var henimod de 30 år med – for at bruge et Søren Kierkegaardsk udtryk – at realisere det almene, idet jeg ellers ikke havde fået den helt rigtige. For Grete blev det ægteskabelige samliv måske ikke straks det store sus, det krævede for hendes vedkommende en flerårig tilvænning. Men Grete nød sin nye status som frue og tog med åbne arme imod de børn, som hun selv gav livet. Hun har fortalt mig, at det for hende var højdepunktet af jordisk lykke at give et lille barn die. Selv har jeg i samlivet med hende oplevet stjernestunder, og vi har sammen haft uforglemmelige øjeblikke

på rejser, f.eks. ved synet af de udsigter, der åbenbarede sig for vore øjne på vejen fra Sorrent til Amalfi.
Det betød for mig meget, at jeg kunne regne med, at jeg var den første mand, som Grete havde hengivet sig til. Derimod har Grete betroet mig, at det ikke ville have gjort hende noget, om jeg, før hun kom ind i billedet, havde haft forbindelse med en anden kvinde, og denne forbindelse havde fået følger. Hun ville i så fald ikke have betænkt sig på at åbne vort hjem for det lille væsen, som jeg havde stået model til.
Grete havde som nævnt før ægteskabet sat sig grundigt ind i barnepleje, og hendes allerbedste egenskaber kom ti1 fuld udfoldelse, da hun blev mor. Hun gav sig af med børnene på en helt anden måde, end jeg havde tid og evner til. Opdragelsen blev derved i hovedsagen hendes opgave, hvilket ikke gav anledning til problemer, da vi var enige om, at børnene skulle have mulighed for at udfolde sig så frit som muligt. Korporlig afstraffelse risikerede de ikke, selvom der kunne være noget at udsætte på deres opførsel, men vi søgte at indprente dem de moralbegreber, som vi selv bestræbte os på at efterleve, ligesom vi lagde vægt på at de talte et sobert sprog uden anvendelse af kraftudtryk og vulgære gloser, som ikke hører hjemme i kultiveret tale. Døbt og konfirmeret blev de alle, det betragtedes nærmest som en selvfølge, men fra hjemmets side kom de ikke ud for nogen religiøs påvirkning, hvad der også nærmest forbød sig af sig selv, da vi forældre levede en fuldkommen verdslig tilværelse.

Grete med Helle og Knud

Børnene havde i Gentofte mulighed for at leve et friluftsliv og fulgte i en årrække med os til det sommerhus, vi erhvervede på Vig lyng. Skoleforholdene var også gode i Gentofte. Helle tog realeksamen fra den kommunale skole, og de to største drenge blev studenter fra statsskolen. Da Karsten skulle videre fra underskolen gik det ikke så glat, han kunne ikke klare den prøve, som krævedes af de offentlige mellemskoler, men blev så optaget i Gunnar Jørgensens private skole i Hellerup, der ikke stillede så strenge krav. Her fulgte han så godt med i undervisningen, at han efter 4 år kunne optages i Tjørnegårdsskolens øverste klasse, fra hvilken han tog realeksamen med så godt et resultat, at han derefter kunne fortsætte på et gymnasium. Det blev efter hans eget ønske Gl. Hellerup skole, han kom til at gå på, og her blev han efter de normerede 3 år student i 1962 med hovedkarakteren mg.

Arbejdsmæssigt fulgte Grete og jeg det mønster, vi havde taget i arv hjemmefra. Hun passede som hjemmearbejdende husmor hus og hjem med bistand af en husalf, så længe der var brug for det. Først da Karsten var blevet en stor skoledreng, overtog Grete helt og fuldt det huslige arbejde, som hun siden har udført helt på egen hånd. Til gengæld passede jeg mit erhvervsarbejde tillige med at haven hørte under mit domæne; kun lejlighedsvis havde jeg bistand til dens pasning af en gartner eller af børnene, der ikke var meget interesserede i den slags arbejde. At Knud og Kjeld er blevet det, efter at de selv har fået haver, er en anden sag. På vore gamle dage fortsatte Grete med det huslige arbejde, mens jeg ikke gør megen nytte mere, bortset fra indkøbsture og lidt praktisk arbejde ved vort sommerhus. Jeg burde jo nok aflaste Grete med madlavning samt vask og rengøring, men det er det altså – med skam at melde – ikke blevet til. Jeg tilbringer mest min tid med læsning og skrivning.
Vore børn har været mere moderne indstillet med hensyn til kønsrollefordelingen. De har også i andre henseender brudt med traditionerne fra deres hjem og synes jo nok, at vi er kommet lidt ud af trit med tiden, som den nu er. Flere af vore efterkommere lever i papirløse ægteskaber, og en del af børnebørnene er ikke døbt, hvilket or så vid peger i retning af, at der er opstået en generationskløft, som også viser sig på andre områder, f.eks. hvad angår politiske anskuelser. Mens vi gamle mest tænker i konservative baner, er der mange af slægtens unge, som er mere venstreorienterede. Det kan give anledning til meningsudvekslinger mellem forældre og børn, men har dog ikke gjort skår i den samhørighedsfølelse, som består mellem os, der er knyttede til hinanden med blodets bånd.

Vort sølvbryllup fejredes i 1951 under beskedne former ved en tur over sundet til Lund, hvori foruden børnene – de var endnu alle løse og ledige – svigermor og Adda deltog. Vi spiste frokost på Grand hotel og beså byens seværdigheder. Tidligere på året var mor død, og Vivi var for svag til at tage med.
Verden stod nu atter åben for dem, der havde lyst ag evne til at se sig om, og det benyttede vi os som tidligere nævnt i høj grad af.
Efterhånden blev alle vore 4 børn gift og hjemfarne. Det skete for Karstens vedkommende først i 1968, det år da jeg blev 70 år og dermed faldt for aldersgrænsen, hvilket gav anledning til forskellige afskedsfestligheder på Christiansborg. Vi havde da haft hjemmeboende børn under uddannelse i over 30 år og sad til sidst alene tilbage med et hus og en have, der ikke mere passede til vore reducerede forhold. Vi begyndte da at tænke på at finde en mere overkommelig bolig, også med henblik på at det ville blive vanskeligere for os at flytte, jo ældre vi blev. Efter nogle års forløb blev vi opmærksomme på, at der i Brede opførtes nogle ejerlejligheder, som svarede til vore forventninger, selvom vi anså det for et minus, at der ikke fulgte selv den mindste have med. Vi købte da den bolig, som siden har været vort hjem. Den ligger i naturskønne omgivelser og på et sted, hvor vi har de fleste af vare børn og børnebørn i nærheden. Til gengæld solgte vi Gentofte-ejendommen, der indbragte os en god skilling og derved lettede det finansieringsproblem, som vi stod over for.
Det var ikke med let sind, vi brød op fra Gentofte, der havde været vort hjemsted i mange år og var den plet, hvor vore børn voksede op og fandt sig kammerater. Når jeg tænker på den rige frugthøst haven gav os, på dens æblerosehegn, dens tæpper af erantis og scilla i forårstiden, dens tulipaner og georginer, dens aurikler og forskelligartede stauder – ja så kan jeg den dag i dag få en klump i halsen. Det var en stor overgang fra den frodige have, vi havde på Udsigten, at slå ind på en tilværelse, hvor nogle altankasser er al den have, vi har. De indendørs pladsforhold svarer godt til vort behov, efter at vi har skilt os af med en del møbler m.v. Dog savner vi et gæsteværelse. Som pensionister i Brede har vi haft tid til at læse en hel del. Ved flytningen måtte vi af pladshensyn skille os af med mange bøger, men adskillige er der dog tilbage, og så besøger vi or

så v jævnligt Lyngbys righoldige stadsbibliotek. I Vig er der også et godt, omend mindre kommunebibliotek.
I Brede har vi gået på en del FOF-kursus. Jeg har bl.a. dyrket slægtsforskning og vin (med smagsprøver!), ja sågar madlavning for mandfolk, Grete mest engelsk for viderekomne.
Vort guldbryllup fejredes i 1976 i stor stil ved en fest, ti1 hvilken vi ikke alene havde indbudt vore børn med ægtefæller samt alle børnebørnene, hvoraf der efterhånden var 13, men tillige et stort antal andre slægtninge fra begge klaner. Vi var et halvt hundrede til middag i Aldershvilepavillonen i Bagsværd slotspark og begav os derfra med fakler – ledsaget af de mindste børnebørn, der var for små til at sidde med til bords – til Knuds og Monikas hjem i nærheden, hvor der serveredes kaffe og forfriskninger samt natmad. Ved middagsbordet holdtes adskillige taler, ligesom der blev sunget sange, forfattede ti1 lejligheden. Selv kunne jeg af hjertet takke Grete for de mange års trofaste sammenhold med mig, Jeg måtte erkende, at jeg langtfra havde været den ideelle partner. Men jeg turde i hvert fald sige, at jeg havde skaffet mine børn en god mor og børnebørnene en far- og mormor, som de ikke kunne ønske sig bedre. Og jeg udtrykte håbet om, at de i betragtning heraf ville bære over med, hvad der ellers kunne være at udsætte på mig, idet jeg citerede det gamle tyske mundheld:

"Vater or så ist nicht schwer,
Vater sein dagegen sehr"

Senere på året indtraf min 84 års dag. Det gav anledning til, at vi inviterede vore børn med ægtefæller samt en del venner, der ikke havde været med til guldbryllupet, til en frokost på Eremitagehotellet i Lyngby, det blev også en minderig dag i det begivenhedsrige år, der for mig var startet med et sygehusophold og en galdestensoperation, der dog fik et så gunstigt forløb, at festlighederne kunne afholdes programmæssigt. En tid truede en hotelkonflikt, men den blev lykkeligvis afblæst i rette øjeblik.
I hjemmet havde vi senere nogle tidligere arbejdsfæller i folketinget til et måltid som tak for en gave, jeg havde modtaget fra dem i anledning af min fødselsdag.

Lad mig slutte dette afsnit med følgende:
Den tidligere statsminister Knud Kristensen sagde engang de bevingede ord, at en god kone betyder lige så meget for en landmand som en god gård, ja måske sagde han endda, at hun betyder mere. Dette havde han så inderlig ret i, mens han ellers ikke altid var lige heldig med sine udtalelser.

Et jævnt og muntert, virksomt liv på jord
Sådan er Grundtvigs definition af et lykkeligt liv, og den passer ikke så dårligt på, hvad der blev mig til del. Ligefrem munter har min tilværelse måske ikke været, men jeg har i hvert fald kunnet glæde mig ved gode livsvilkår, et godt helbred og et ikke mindre godt humør. På arbejde har det i min erhvervsaktive tid heller ikke skortet, der har været perioder, hvor det kneb med at overkomme, hvad der skulle nås.
Det arbejde, jeg havde at udføre, var heller ikke kedeligt, tværtimod, særlig efter at jeg i 1951 var blevet folketingssekretær. Da jeg i sin tid fik tilbud om denne stilling uden at skulle konkurrere derom med andre, betænkte jeg mig noget på, om jeg turde påtage mig det ansvarsfulde job, vel vidende at det ville stille mig over for juridiske problemer, som måske ikke var så lette at klare. Dog, den parlamentariske jura var jeg blevet fortrolig med som landstingssekretær, og jeg kunne regne med som næstkommanderende at have en kyndig jurist, Emil Hansen-Salby, som det ville være muligt for. Mig at drøfte alle tvivlsspørgsmål med, når der da ikke undtagelsesvis skulle handles lynhurtigt. Som folketingssekretær skulle jeg i salen drage omsorg for, at hver af de på

dagsordenen opførte sager fik den forskriftsmæssige behandling, samt gøre udkast til formandsudtalelser og til dagsordenen for tingets næste møde. Desuden var det min opgave at virke som formandens forlængede højre arm; han er jo under møderne bundet til sin stol, indtil han eventuelt lader sig afløse af en næstformand. Uden for salen måtte jeg som sekretær for udvalget for forretningsordenen bl.a. medvirke til udarbejdelsen af indstillinger angående de forslag til ændringer i forretningsordenen, som fremkom. Særlig påkrævede var sådanne ændringer, da tokammersystemet i 1953 blev erstattet med et etkammersystem. Iøvrigt er folketingssekretærens arbejde mest af praktisk art: tilrettelæggelse af møderne, formulering af udkast til formandsudtalelser, revision af mødereferaterne, ledelse af folketingssekretariatet m.v. samt for mit vedkommende redaktion af folketingsårbogen, som jeg fik overdraget i 1942 og efter eget ønske og fortsatte med indtil min afgang fra folketinget; det var et arbejde, som måske ikke kastede så meget af sig, men som jeg gerne ville bevare. At jeg forlod landstinget for at gå over i folketinget, viste sig or så vidt heldigt for mig, som landstinget i 1953 blev afskaffet, hvad man ikke kunne forudse i 1951. Og jeg klarede da også mit nye arbejde på en måde, der aldrig gav anledning til større kritik, idet jeg fra alle partiers side mødte tiltro til min vilje til upartiskhed. Som landstings- og senere folketingssekretær opnåede jeg – jævnsides med hvad man dengang anså for gode lønningsforhold – forskellige fordele, der ikke var at foragte: fri telefon, frikort til statsbanerne på l. klasse og adgang til at få fribillet til det kgl. Teaters forestillinger på 1. parket, hvilket sidste jeg dog ikke benyttede mig af alt for ofte. At Grete og jeg blev indbudt til kongelige aftenselskaber sammen med rigsdagens (folketingets) medlemmer, satte jeg også pris på, bl.a. fordi det gav anledning til at møde en del mennesker, som man ellers ikke havde lejlighed til at tale med. Det morede dog mig mere end Grete, der nærmest gik med for min skyld. Iøvrigt var jeg selvfølgelig med ved adskillige festlige eller højtidelige lejligheder, ligesom jeg blev indbudt til receptioner i ambassaderne. Bl.a. mindes jeg Chr. X.s bisættelse i Roskilde domkirke, hvor biskop Rosendal talte jævnt og smukt om den afdøde monark. Mindehøjtidelighederne for de afdøde statsministre Hans Hedtoft og H.C. Hansen var jeg også med til, ligesom jeg mindes min deltagelse i de fællesmøder for tingene, der afholdtes 9. april 1940 og efter befrielsen. En gang om året var Grete og jeg til en større middag, som præsidiet gav for presselogen og tjenestemænd i folketinget, Den har vi også efter min afsked hvert år modtaget indbydelse til~. Jeg må yderligere nævne, at vi i l960 var med til en reception på Fredensborg slot i anledning af kongeparrets sølvbryllup, ved hvilken lejlighed både den svenske og den norske konge var til stede.

Skønlitterær virksomhed har jeg aldrig givet mig af med, men jeg har – jævnsides med mine usignerede skriverier i Finanstidende – leveret en del artikler om økonomiske emner til tidsskrifter og bøger. Desuden blev det, da Østifternes husmandskreditforening i 1930 skulle fejre sit 50 års jubilæum, overdraget mig at udarbejde festskriftet. Det var en opgave, som interesserede mig og indbragte mig et velkomment honorar.

Til formand for rigsdagens (folketingets) tjenestemænd valgtes jeg i l946 enstemmigt, hvilket førte til, at jeg blev medlem af et tribunal, der dømte stenograf Jarris til på grund af unational optræden i besættelsestiden at blive afskediget med nedsat pension. Da han havde haft en tilsvarende ansættelse i Københavns borgerrepræsentation, reddede han dog så meget i pension, at han ikke blev slået helt ud. Som formand for tjenestemandsforeningen havde jeg et udmærket samarbejde med foreningens mangeårige sekretær, bibliotekar Magnus Sørensen, der gjorde et fortjenstfuldt arbejde ved tilrettelæggelsen af de sommerudflugter m.v. som foreningen arrangerede. I 1950 var der spørgsmål, som vi ikke kunne blive enige om i bestyrelsen. Jeg ønskede under disse omstændigheder ikke at modtage genvalg, hvilket jeg meddelte generalforsamlingen, der derefter valgte en ny formand.

På 25 års dagen for min ansættelse på rigsdagen blev Grete og jeg indbudt til en reception på Christiansborg, hvilket også var tilfældet, da jeg fyldte 70 år, og senere da afskedens time slog. Som formand gav Gustav Pedersen tillige en middag for Grete og mig i formandslejligheden. Selv inviterede Grete og jeg til en frokost i folketingets restaurant for tjenestemænd, jeg havde haft nært samarbejde med, og som jeg nu skulle tage af sked med, og vi blev af folketingssekretariatets personale inviteret til en middag sammesteds.

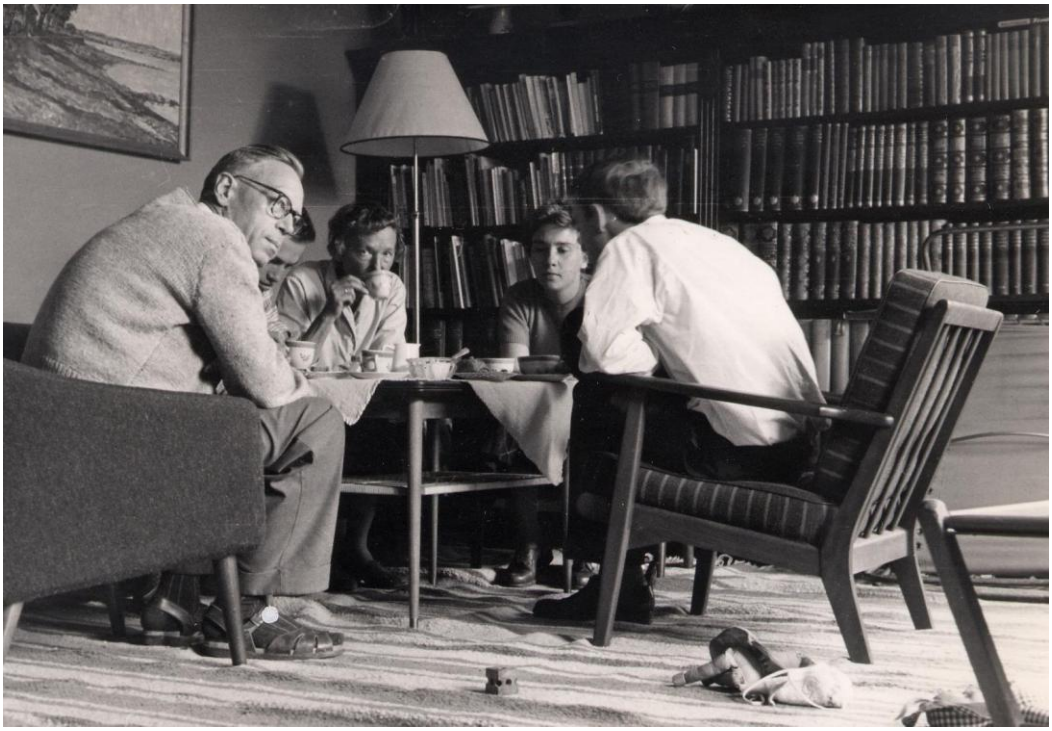

Kjeldfamilien på besøg fra Sverige

Af andre mærkepæle i vort liv har jeg allerede nævnt adskillige. Jeg kan iøvrigt henvise til en håndskrevet kronologisk oversigt, som jeg har opstillet på grundlag af lommebogsnotater for årene fra 1926 og fremover. Mere detaillerede oplysninger findes i selve lommebøgerne, som jeg har opbevaret fra år til år. Så er der også mine scrapbøger med deres noget blandede gods. Yderligere har Grete samlet nogle mindeblade med billeder fra de udenlandsrejser, vi har foretaget sammen. Som smalfilmfotograf var jeg tidligt på færde. Jeg har optagelser allerede fra den tid, da Kjeld var en lille dreng. Men de vil jo blegne efterhånden.

"Hvad her vi elsker, ejes kun på borg
på uvis frist, så er naturens orden"
(L. Bødtcher)

Tanker om et alvorligt emne

Som i anden forbindelse omtalt er jeg vokset op i et indremissionsk hjem af strengeste observans. Det gav sig for mit vedkommende udslag i, at jeg fik en af bevægelsens forgrundsfigurer, den tidligere nævnte pastor Bernhard Willer (1857-1929) som fadder og blev opkaldt efter en af mor højt skattet fætter, Johannes Levinsen (1853-84), der som præst sluttede sig til indre mission. Han fik embede i København og digtede flere salmer, deriblandt "Jeg går til himlen, der er mit hjem", der blev sunget ved mors begravelse, desværre med et kor, der ikke kendte melodien rigtigt.

Johannes Levinsen døde i ung alder af blindtarmsbetændelse, og det var vel netop grunden til, at jeg skulle føre hans navn videre. Jeg har dog på ingen måde formået at løfte arven efter ham. Rent faktisk har jeg også som voksen foretrukket kun at blive kaldt Johs, hvilket for alvor slog igennem, da Grete kom ind i min tilværelse.
Som barn var jeg ligesom mine søskende et fromt gemyt, der bad min aftenbøn og pligtskyldigt gik i søndagsskole. Ofte gik jeg med mine forældre i kirke, selv om præstens prækner vel lå lidt over min horisont.
Som fjortenårig blev jeg konfirmeret af den senere Ribebisp Oluf Olesen (1860-1930), der talte til os børn på en fængslende måde, som vi kunne forstå. Jeg gik også til møder i KFUM og deltog i de sidste skoleår i kristelige gymnasiastmøder på Nyborg strand. Det var altsammen noget,
som i kraft af min opdragelse faldt mig naturligt, ja næsten selvfølgeligt. Som student søgte jeg, følgende mine store brødres eksempel, at holde ilden på min esse glødende, men forgæves. Med tiden meldte tvivlen sig, tvivlen om at kristendommens lære var så ufejlbarlig, som dens talsmænd mente. Den indoktrinering, jeg i den bedste mening havde været ude for, forfejlede altså i det lange løb sin virkning, endda i den grad at jeg endte i en rent ateistisk livsanskuelse. Dixi et salvavi animam meam.
Jeg kom efterhånden til at se sådan på det, at religionerne - den kristne i alle dens afskygninger såvel som alle de andre - er fantasifostre skabt af mennesker, der ikke har kunnet affinde sig med tanken om, at døden sætter et absolut punktum for den enkeltes tilværelse, og at der altså ikke på den anden side jerntæppet kan forventes kompensation for de uretfærdigheder, som mange har måttet lide under her på jorden. Dogmerne om en himmelsk herlighed for retfærdige sjæle og et helvede for uretfærdige falder dermed bort. De synes også dårligt forenelige med vort nutidige verdensbillede, ligesom tilfældet er med troen på et forsyn, der kan påvirkes i en for os gunstig retning ved bøn og påkaldelse. Dyrene, som vi nedstammer fra, har ingen forestilling om et liv efter døden. De lever i nuet og mangler den abstraktionsevne, som den mere komplicerede menneske lige hjerne på dette som på andre felter er begavet med.
Jeg frygter ikke døden, idet jeg med Epikur siger: hvor døden er, er jeg ikke, og hvor jeg er, er døden ikke. Derimod kan jeg nok bekymres noget ved tanken på de lidelser, der i mange tilfælde går forud for et dødsfald. Men skulle det blive aktuelt i mit tilfælde, stoler jeg på, at en forstående læge vil hjælpe mig over tærsklen med de smertestillende midler, der står til hans rådighed, uanset at dødens indtræden derved kan fremskyndes. Desuden er det mit bestemte ønske, at jeg ikke bliver underkastet lægelig behandling af nogen art, der ikke tilsigter helbredelse eller bedring, men kun at udskyde tidspunktet for livets afslutning.
At nogle mennesker har en anden tro end jeg, er jeg ganske klar over, og det skal de have lov til. Jeg bøjer mig i ærbødighed for enhver ærlig overbevisning i så henseende ud fra den betragtning, at enhver skal kunne blive salig i sin tro, Jeg mener blot ikke, at der i vore dage er ret mange, som for alvor regner med et liv efter døden og lever derefter. Men hvor det er tilfældet, kommer det jo de pågældende tilgode, at de ikke oplever nogen skuffelse, om forventningen ikke går i opfyldelse, for så bliver der overhovedet ikke tale om nogen bevidsthed på den anden side graven.
Trods min negative indstilling til de religiøse læresætninger er jeg stadig medlem af folkekirken. Jeg mener, at kirken trods alvorlige forsyndelser gennem tiderne dog også har meget på sin kreditside og stadig har en mission i vort folk. Både på det sociale og på det mentalhygiejniske område tror jeg, at præsterne kan være til nytte for mennesker, som trænger til deres hjælp. Mon ikke f.eks. Kirkens korshærs Nikolajtjeneste har været til trøst for mange sjæle i nød? Jeg har også lagt mærke til, at Folkekirkens nødhjælp altid er tidligt på pletten, når der er behov for støtte rundt omkring i verden på grund af naturkatastrofer eller krigsødelæggelser. Lægges hertil den rige kulturarv, vi har modtaget gennem kirken, synes jeg vi har al mulig grund til at stå sammen om den, uanset hvad vi mener om dens dogmer. Vi har mange prægtige kirkebygninger, som er værd at

værne om, og vi har en salmeskat, hvis tekster rummer megen livsvisdom, og hvis tildels meget pompøse melodier vi har lært at holde af fra barndommen. Jeg mener også, at børnene ville gå tabt af meget, hvis de ikke lærte bibelhistorien at kende. Den bør blot ikke fremstilles for dem som objektiv historieskrivning, men som en samling smukke sagn og legender. At bibelen er en umistelig skatkiste, hvis udtryk og vendinger har gennemsyret vort sprog, fortjener også at fremhæves. Selv lytter jeg så vidt muligt til fjernsynets julegudstjenester fra år til år.
Hvad vore salmer angår, har jeg et par bemærkninger at gøre. Jeg kan mange af dem i alt fald delvis udenad, men finder dem stort set lige så urealistiske som poetiske. Tænker man f.eks. på Brorsons "Den store hvide flok", der en tid - vel hovedsagelig takket være Griegs betagende melodi - hørte til Studentersangforeningens repertoire, synes denne magtfulde salme lige så virkelighedsfjern som Ingemanns helteepos "Vift stolt på Kodans bølge" med dets palmeviftende fjerde Christian i sejrsklædebon på lysets kyst. Temmelig inkonsekvent synes det mig også at være, når man forsikres om, at Vorherre har vundet det store slag og bundet Satan til dommedag - og samtidig i en anden salme opfordres til at ruste sig mod denne mørkets fyrste, der trodser himlens hær. Eller hvor er logikken, når det i en julesalme siges, at "han som har skabt og styrer alt, blev dog på skød barnlille kaldt"? Der synes her at være sket en sammenblanding af gudsbegreberne. Men det er vel en følge af den for almindelige dødelige ubegribelige treenighedslære.
Dåb og konfirmation samt kirkelig vielse anvendes den dag i dag i meget stor udstrækning, også af mennesker, for hvem disse højtidelige og stemningsfulde handlinger ret beset ikke er andet end tom tradition. Skade kan det vel ikke, men noget forlorent er der i så tilfælde ved det. Når mine jordiske levninger engang skal overgives til flammerne, vil jeg finde det bedst stemmende med mit livssyn, at det sker uden gejstlig medvirken, da der ellers ifølge de gældende regler skal foretages en jordpåkastelse med det dertil hørende ritual. Jeg mener, at en borgerlig bisættelse kan ske på højtidelig vis, uden at en præst, der vel slet ikke har kendt mig, skal tage ordet... Lidt musik skal der jo gerne til for at vække den rette stemning. Salmesange kan også være på sin plads, da det vel vil være svært at finde verdslige sange, der passer til lejligheden. Så må man se stort på, at de valgte salmer nok indeholder strofer, som passer mindre godt i mit tilfælde, Iøvrigt kan de efterlevende gøre som de vil, jeg bliver ikke vidne til, hvad der foregår.
Da folketingets tidligere formand Gustav Pedersen stedtes til hvile, skete det til tonerne af "I skovens dybe stille ro" og senere "Snart dages det brødre, det lysner i Øst'`. Det var i fuld overensstemmelse med den hedengangnes livssyn, han havde vel også selv valgt, hvad der skulle synges ved den lejlighed. Mere pompøst var det, da en kendt operasanger ved Hans Hedtofts bisættelse fra Københavns rådhushal sang "I Østen stiger solen op" til J.F.E. Hartmanns betagende melodi.
Noget individuelt gravsted med mindesten er Grete og jeg enige om, at vi ikke ønsker os. Det vil stemme bedre med vor opfattelse, at vore jordiske levninger nedgraves i en anonym fællesgrav, som det kan ske på. Lyngby parkkirkegård.

Mens jeg beskæftiger mig med disse ophøjede emner, vil jeg ikke lægge skjul på, at det undrer mig, at selv kloge folk, der er fortrolige med det moderne verdensbillede, kan forestille sig, at universet styres af en almægtig og alvidende guddom, der vil menneskene det allerbedste og alligevel tolererer al den ondskab, nød og elendighed, som findes i verden. Beretninger om Kristus, der kom til jorden - denne lille beboede klode blandt måske mange andre af tilsvarende art; som vi bare ikke kender noget til - for senere at forlade den igen efter at have sonet vore synder, synes også urealistisk.
A propos synd og forsoning må det erkendes, at menneskeheden gennem historien - til sin egen skade - har gjort sig skyldig i store forsyndelser, ligesom vi hver især daglig; måske særlig ved undladelsessynder, handler imod næstekærlighedens bud. Men noget andet er, om vi med

rimelighed kan gøres ansvarlige for disse forsyndelser, der vel ret beset har deres forklaring i, at vi fra vor dyriske forhistorie, fra den tid vi levede i træerne, har taget uheldige instinkter i arv, som vi ikke har formået at frigøre os for. Nogen fri vilje har menneskene efter min opfattelse ikke, idet vi hver gang vi står over for et valg, vil være påvirket af forudsætninger, som bevirker, at vi af omstændighedernes magt nødes til at handle netop som vi gør, uanset at vi ikke opfatter situationen således. Det er ganske vist et synspunkt, som fører til, at forbrydelser skulle være straffri ("tout comprendre est tout pardonner"), men det fører også til, at samfundet i selvforsvar må reagere mod kriminelle handlinger.
Jeg ved at spørgsmålet om menneskenes mer eller mindre frie vilje er et filosofisk problem, som der gennem årene har hersket stærkt delte meninger om. Jeg er også klar over, at man ved helt at fornægte den frie vilje, som vi i praksis regner med, havner i en deterministisk verdensanskuelse for ikke at sige en slags prædestinationslære, hvis yderste konsekvens er, at vi mennesker driver med strømmen som uansvarlige marionetter. Men noget er der efter min opfattelse i hvert fald om snakken. Den valgfrihed vi regner med, er nok noget af en illusion. Det er ganske træffende omend lidt paradoksalt blevet sagt af Nietzsche: den der føler at viljen er ufri, er sindssyg, den der nægter det, er dum.

Jeg går ud fra at nutidens kristne ikke tager 1. Mosebogs skabelsesberetning bogstaveligt. De fleste anser vel også underne, herunder jomfrufødselen, for legender, som man kan stille sig skeptisk overfor, uden at det rokker ved kærnen i kristendommen. En mer eller mindre vidtgående afmytologisering af kristendommen kan uden tvivl mange teologer gå ind for. Men der er nogle, som går videre endnu, idet de med professor P.G. Lindhardt stiller et spørgsmålstegn ved dogmet om det evige liv og derfor ved et dødsfald ikke tør trøste de efterlevende med håbet om et gensyn med slægtninge efter graven. Dette håb er efter Lindhardts opfattelse en græsk overtro, som der ikke er dækning for i den kristendom, han bekender sig til. Han har herved fjernet sig stærkt fra den trosbekendelse, som igennem århundreder har været forkyndt i kirkerne, og som eksempelvis var mine forældres alfa og omega. Selv forestiller jeg mig, at professor Lindhardt har ret i disse betragtninger, men det har for mig betydet et fuldstændigt brud med kirkens dogmer og en tro på, at religionernes betydning først og fremmest skal søges i den morallære, de forkynder. Jeg føler mig i så henseende tiltrukket af den opfattelse, som den engelske biologiske professor Julian Huxley (1887-1975) gør gældende i sin bog "Religion without Revelation". Han slår heri til lyd for en evolutionær humanisme, d.v.s. en på biologisk grundlag baseret etik, hvis formål skal være at føre menneskeheden videre frem ad den vej, som blev betrådt, da homo sapiens opstod og i kraft af sin overlegne intelligens gjorde sig til skabningens herre. Julian Huxley gjorde som Unesco's generalsekretær en stor indsats ved at pege på de rige udviklingsmuligheder som menneskeslægten har, hvis den sætter sig de rette mål i retning af forbedring af samfundsforholdene, derunder fredeliggørelse af samlivet nationerne imellem, fremme af videnskab og kunst samt beskyttelse af den vilde natur, dens flora og fauna tillige med alt andet som er værd at værne om, hvadenten det drejer sig om landskabelige skønhedsværdier, bevaringsværdige bygninger eller anden kulturarv. Han kalder det en religion, men vel at mærke en religion uden guder og naturstridige undere. Det religiøse skal alene bestå i noget, der fortjener at æres som helligt, fordi det er i pagt med de resultater, som biologien, psykologien og andre videnskabsgrene er nået til. Når religion og videnskab således går hånd i hånd, kan der ikke som tidligere blive mulighed for en strid mellem dem. Hvordan det religionssamfund, som Huxley forestiller sig, skal organiseres, overlader han til fremtiden at finde ud af.

Man må, erkende, at det ud fra en ateistisk livsopfattelse er helt umuligt at forestille sig, hvordan stoffet og de dermed i forbindelse stående naturkræfter er opstået. Det hjælper ikke i så henseende

at påstå, at den omverden, som vi regner med, er en illusion. For tilbage bliver dog for mig den kendsgerning, at jeg selv eksisterer som et fornemmende, følende og villende væsen. Som det er blevet sagt: jeg tænker, ergo er jeg til. I oplysningstiden var der filosoffer, som kaldte sig deister og dermed ville angive, at de troede på en gud, som havde skabt verdensaltet, men dermed havde opfyldt sin mission, så at han, da maskineriet først var sat i gang, ikke greb ind i dets funktion. Til disse tænkere hørte Voltaire, der nærede den største respekt for det gudsbegreb han forestillede sig. Videre er man ikke siden kommet.
Med den viden, vi i dag har om atomernes opbygning, er det - i modsætning til hvad der gjaldt i oplysningstiden - ikke helt ubegribeligt, hvordan udviklingen har formet sig siden den fjerne fortid for milliarder af år siden, da universet endnu var i støbeskeen, og der af kaos først lidt efter lidt opstod et kosmos. Man må forestille sig, at stoffet i kraft af naturlovene samlede sig til kloder, og at der på disse opstod organiske forbindelser, som det er sket på vor jord, hvor med tiden mangfoldige plante- og dyrearter og til sidst homo sapiens opstod. Det har taget udviklingen uendelige tider at nå så langt, det er sket gennem "trial and error" processer, men helt uforklarligt er det ikke for den, der har kendskab til læren om den naturlige udvælgelse. Og dog må man undres over, at naturen ad den vej har kunnet nå frem til et så kompliceret organ som eksempelvis det menneskelige øje.

Fra småtingsafdelingen
Da min oldefar, pastor Rasmus Bøttger, engang spurgte en konfirmand om, hvad en sjælesørger var for en, fik han følgende svar: de æ jæn, der sørrer for sæ sjæl. Om det har givet den måske lidt materialistisk indstillede prælat noget at spekulere på, forlyder der intet om.

Da Niels kusk engang skulle befordre nogle af præstefamilien i Barrit til Daugård eller hvor det nu var, lød der inde fra den lukkede karet en stemme, som spurgte, om de snart var der. Ja ved Guds hjælp håber A, te vi om en halv times tid æ ve Frodesdal. Det var lige i den modsatte retning af, hvor de skulle hen.

En anden gang blev kusken spurgt, om han var sikker på, de nåede toget. Det mente Niels der ikke kunne være tvivl om. Alligevel nåede de ved ankomsten til stationen kun lige akkurat at se toget dampe af. Da Niels fik bebrejdelser i den anledning, sagde han tørt: ja vi kom for sent, men de var et møj.

Min morfar havde på sit godsforvalterkontor et par flasker vin – en fin og en mindre fin - som han trakterede besøgende med. Engang, da en jævn bondemand hjemsøgte ham, måtte han have et glas af den fine vin, da den anden var sluppet op. Da morfar så spurgte ham, hvad han syntes om vinen, svarede manden, der tidligere havde fået noget af den anden flaske: Ja a tøs jo te den har en bette afsmag.

Da jeg engang som lille dreng var med min mor i København, hvor vi besøgte bedstemor, skete det, at mor løb over gaden hurtigere, end mine små ben kunne følge med. Jeg blev da befippet og kastede mig plat ned lige foran en hestedroske, der måtte standse brat op for ikke at køre mig over. Da en forbipasserende dame så det, bebrejdede hun mor, at hun ikke havde passet bedre på sit barn. Der skal ikke meget til for at ændre ved udviklingens gang. Var jeg omkommet ved den lejlighed - ja så kunne Grete jo have fået lige så mange efterkommere, som hun fik sammen med mig, men det var bare ikke blevet jer!

At der også før bilernes tid kunne indtræffe alvorlige trafikulykker, oplevede jeg et eksempel på i århundredets første årti, da jeg sammen med mine forældre og min lille bror var på rejse fra

Hornsyld til Refsnæs for at besøge familien Faber i Ulstrup præstegård. I Kalundborg blev vi på jernbanestationen hentet af et hestekøretøj. Foran dette kørte en lignende vogn, hvis kusk antagelig havde fået en tår over tørsten. I hvert fald var det en temmelig slingrende kørsel, han præsterede, og det endte med at han tabte tømmerne og gled ned ad bukken. Som læge måtte far nu tage affære, men uden at kunne udrette noget, da kusken var blevet kørt over af den vogn, hvis heste han havde mistet herredømmet over. Begivenheden stod omtalt i den lokale presse.

I de gode gamle dage, da far praktiserede som læge i Hornsyld og som regel kørte til sine patienter i egen hestevogn, hvis de da ikke boede lige i nærheden eller selv kom til ham, måtte han være parat til hurtig udrykning på alle tider af døgnet, hvis det f.eks. drejede sig om en fødsel. Der var jo ingen lægevagt at henvende sig til i de tider. Karlen fik så besked om at spænde for, selvom det skulle ske i buldrende mørke. I et sådant tilfælde hændte det engang, at far syntes, det varede for længe, før vognen holdt for døren. Han råbte da lidt irriteret efter Peter, der imidlertid fra 2 meters afstand svarede: jeg holder jo her. Lygter var der ikke på vognen, det krævedes heller ikke og har vel været anset for en unødig luksus.

Som lille dreng var jeg engang med min mor på udsalg i Horsens, hvor der skulle købes ind ti1 os selv og til familien i Grønland, der havde sendt en liste over varer, som de gerne ville have mor til at skaffe sig. Det foregik bl.a. hos Vett & Wessel, hvor jeg blev overladt til mig selv, mens der handledes i de forskellige afdelinger. Jeg tilbragte tiden med at samle afrevne mærkesedler op fra gulvet, men mistede så kontakten med min mor og blev bange for, at jeg var blevet glemt og efterladt alene. Jeg vidste da ikke bedre råd end at gå ud på Søndergade og ned til jernbanestationen, hvor jeg klagede min nød til en velvillig sjæl, der ringede til Hornsyld. Telefonen blev der taget af vor trofaste Marie, der ringede til Vett & Wessel, hvor hun fik fat i mor, til hvem hun sagde: savner fruen ikke Johannes? Mor blev så klar over situationen og fik travlt med at gå ned på jernbanestationen, hvor jeg befandt mig i bedste velgående.

Engang da Ballefamilien opholdt sig i Hornsyld, indtraf der et så frygteligt tordenvejr, at deres grønlandske hushjælp Judith, der stod ovre i vognporten, blev bange og bad til Vorherre. Min mor sagde så bagefter til hende, at hun vel gerne ville i himlen. Det bekræftede Judith, der dog tilføjede: men ikke lige nu.

Som tidligere omtalt blev jeg i 1910 i Horsens konfirmeret af den navnkundige pastor - senere biskop - Oluf Olesen, Han var ikke alene nidkær i tjenesten men også en munter mand, hvis humor virkede smittende på tilhørerne. Jeg oplevede en dag under konfirmationsforberedelsen en lille episode, som jeg ikke vil forholde mine læsere. Mens præsten vandrede op og ned langs rækken af drenge - pigerne mødte til en anden tid på grund af det store antal konfirmander - i Frelsens kirkes sideskib, hvor undervisningen foregik, standsede han ved et par fyre, der var ivrigt optaget af en privat diskussion. På hans spørgsmål om hvad de talte om, svarede den ene, at det drejede sig om at fiske. Lidt efter skulle vi høres i salmevers, og vi fik at vide, at alle drenge med rødt humbug (slips) skulle holde for den dag. Det var almindeligt, at man om halsen havde en sådan prydelse, det havde "fiskeren" også, endda i den nævnte farve. Da turen kom til ham, begyndte han godt nok med de kendte linjer "På Herren må du agte, om det dig vel skal gå", men så kom han ikke længere. Han stod da som i sin tid Luther, der Worms sagde: "Her står jeg, jeg kan ikke mere, Gud hjælpe mig amen". Han var kort sagt, som præsten udtrykte det lutheraner. Men samme præst forsømte ikke lejligheden til at lade sit vid spille. Han fortsatte: "Dit flåd du må betragte, om flynder du skal få. I storm- og uvejrsdage du intet retter ud. Du kan ej flynder tage, men får en frossen tud".

Den humørfyldte prælat blev en dag budt på kaffe hos et af sine kvindelige sognebørn. Da hun kom ind med kanden, skete det med de ord: "Nu vil A da håbe og tro, te æ kaffe æ god". Hertil svarede præsten: " Min gode kone, ved kaffebrygning hjælper hverken håb eller tro, men kun bønner".
Det berettes også, at da præsten engang ville understrege betydningen af viljestyrke på en måde, som tilhørerne aldrig skulle kunne glemme, fortalte han en anekdote om to frøer, der var faldet i en krukke med fløde. Mens den ene hurtigt tabte modet og gik tilbunds, svømmede den anden uafladeligt rundt kvækkende "giv aldrig op, giv aldrig op". Resultatet blev, at da konen i huset næste morgen kom ind i sit fadebur, fandt hun en træt men levende frø oven på et pund smør.

En anden historie om Ribebispen - der cirkulerer mangfoldige – går ud på følgende: Han blev en dag ringet op af. en mand, der, uden at sikre sig at han havde fået det rigtige nummer, navngav sig som den og den og derefter sagde: "Kan De komme hen og vaske min vogn?" Det mente bispen nok han kunne påtage sig, men ikke på stående fod, da han først skulle over i domkirken for at vie et brudepar. Tableau!

Jeg er selv engang blevet ringet op af en mand, der indledte vor kommunikation med at sige: "Hallo det er Knuth, har De en berider til mig?" Jeg måtte hertil beklagende sige, at jeg ikke var leveringsdygtig på det område."

Jeg modtog en dag i 1941 med posten et brev adresseret til Johs. Thorborg, Søborg. Ved at åbne det erfarede jeg, at det indeholdt en faktura for chokolade leveret af fabrikken Elvirasminde, Århus, til en mig ubekendt navnefætter, der var købmand i Søvind ved Horsens. Jeg sendte så brevet til ham med tilføjelse af, at jeg ikke følte trang til at betale for chokolade, som jeg ikke havde haft fornøjelse af. Jeg hørte derefter ikke mere til sagen.

Jeg må her have placeret en charmerende lille læsefrugt, plukket i afdøde politimester Vagn Bros erindringer. Den handler om en udtalelse, som folketingskollegaen pastor Hans Thyge Jacobsen - også han er forlængst død - engang fremsatte på et vælgermøde, og som lød således:
"Jeg vandrede engang på en landsbykirkegård og læste gravstenenes forskellige indskrifter. Da standsede jeg ved følgende gravskrift: Herunder hviler Ane Marie Petersen, der levede sædeligt og agtværdigt i 91 år minus 1 dag".
Man undte hende gerne den lille afvigelse fra normen, hvis det da skulle forstås på den måde.

Efterskrift
Når jeg tænker tilbage på mit liv, kan jeg ikke sige andet, end at jeg har været en lykkens pamfilius. Jeg blev født i et hjem, der gav mig et godt helbred i arv, og hvis omsorgsfulde pleje sikrede mig en tryg opvækst. Jeg fik også en god uddannelse, der satte mig i stand til at skaffe mig et arbejde, der interesserede mig og gav mig et sikkert eksistensgrundlag. En stor lykke var det tillige for mig, at jeg i moden alder traf en yngre kvinde, der var parat til at dele ondt og godt med mig, og som fuldt ud svarede til mine forventninger, ja overtraf dem, idet hun blev mig den ideelle hustru, der gav mit liv et langt rigere indhold, end tilfældet havde været, om jeg skulle være gået min dunkle vej alene uden hendes støtte og uden de børn, som vi i fællesskab fik.
Alt dette må jeg nok tilskrive den for mig så lykkelige omstændighed, at jeg blev født på livets solside og derved fik en bedre start, end der er de fleste beskåret. Min rejse gennem livet kom derved til at foregå omend ikke på luksusklasse, så dog støt og godt, uden at det fra min side krævede en større indsats, end så mange andre må præstere for at klare sig under ringere forhold.
Det vil jeg gerne erkende nu, da rejsen nærmer sig sin endestation, og jeg har forsøgt at ridse op, hvordan den er forløbet. Indholdsrig har den været, selvom den ikke har ført til store resultater eller

budt på usædvanlige oplevelser, Det er blevet sagt, at journalistikken kan føre til alt, blot man forlader den i tide. Jeg startede mit praktiske arbejde ved et blad, men blev efterhånden klar over, at den slags arbejde ikke var min kop the. Jeg fik mig så et andet job, der passede bedre for mine evner og blev langt mere tilfredsstillende for mig. Alt i alt må jeg erkende, at jeg i henseende til intelligens og klogskab ikke har hævet mig over jævnmålet. Men jeg har - til tider med slid og slæb - søgt at få det bedst mulige ud af mit pund. Dette være sagt i al oprigtighed. En vis livserfaring har jeg vel også gennem årene erhvervet mig, en evne til at se en sag fra flere sider, ti1 at have for øje, at der mel1em sort og hvidt består grå mellemtoner; en sådan tolerant indstilling har min mangeårige lytten til, hvad der faldt af visdomsord fra tingenes talerstole måske virket i retning af at bibringe mig. I hvilken grad det er lykkedes, må andre dømme om.
Summa summarum: det er gået mig godt til fordel for mig selv, men også for dem, som jeg har været med til at sætte ind i verden, og hvem min lille beretning i særlig grad er beregnet for.

Jeg slutter af med følgende fortrøstningsfulde linjer af digteren Thøger Larsen:

”Såsnart som et slægtled er nede,
står atter en ungdom tilrede;
for hver som i afmagt sig strækker,
en ny imod himlene rækker”

Og dog, da jeg nu er i mit poetiske hjørne, er der endnu nogle gyldne ord, som mine tålmodige læsere skal have med på vejen. De er ofte blevet citeret af Knud Lyhne Rahbek efter en tysk digter og lyder i Rahbeks oversættelse således:

"Bort med klynk og klage:
Hvor er eders mod?
Efter bitre dage
bliver enden god.”
Ak vi blinde, svage
kender ej vort vel.
Det hvorved vi klage,
ofte blev vort he1d.”

Eller som de siger i Frankrig: tout s`arrange.

II

ÅBENT BREV

Til mine efterkommere - fra jeres far, farfar, morfar eller oldefar - skrevet i 1990-92.

Mine kære børn, børnebørn og oldebørn.
På mine gamle dage (jeg er født 1896) har jeg fået lyst til at fortælle jer lidt om, hvordan det er gået mig på min lange rejse gennem livet i håb om, at der vil være en og anden af jer, som det kan interessere.
Når jeg tænker tilbage på de svundne år, kan jeg ikke komme til andet resultat, end at jeg har været en lykkens pamfilius, som det er gået langt over forventning godt. Jeg har naturligvis så lidt som andre mennesker undgået sorger og bekymringer, men de er så langt blevet opvejet af tilværelsens lyse sider.
Jeg er ligesom mine landsmænd vokset op i et retssamfund, hvor den personlige frihed respekteres i så høj grad, som forholdene tillader det, og hvor der er sørget for, at ingen behøver at savne husly eller at gå sulten i seng. Under den anden verdenskrig oplevede vi nogle onde år, der satte landets

selvstændighed ud af kraft, men de store krigsødelæggelser, som forekom andre steder, blev vi - bortset fra Bornholm - forskånet for, og hungersnød, borgerkrig og lignende katastrofer var noget, som vi kun læste om i aviserne eller så i fjernsynet.
Jeg må dog i denne forbindelse erkende, at Danmarks indsats i kampen mod Hitler var ringe, selv om Montgomery efter sejren lod sig henrive til at betegne vor modstandsbevægelse som "second to none". Vort forsvarsberedskab forslog ikke til at tage en effektiv militær kamp mod den overlegne modstander, selv om vi måske nok kunne have bremset fremstødet mod Norge. Regeringen gav op i modsætning til Norge, der på beundringsværdig måde levede op til nationalsangens: "Også vi når det blir krævet, for dets fred slår lejr". Befolkningens store flertal var ganske overvejende på de allieredes side, men manglede - og det gælder også mig – den fighting spirit, som rejstes af Churchill - til fordel ikke alene for de sejrende, men også for os, ja for hele Europa. Vi kan ikke takke dem nok for, at de med uhyre ofre skaffede også os friheden tilbage. Danmarks indsats bestod først og fremmest i vor handelsflådes sejlads til fordel for de allierede.
Jeg må også prise mig lykkelig for, at jeg voksede op i et hjem, hvor forældrene gjorde deres yderste for børnene, og hvor der var evne til at hjælpe dem til at skaffe sig den bedst mulige uddannelse, indtil de kunne klare sig selv.
Som landsbydreng blev jeg i 1907 efter privat undervisning sat i Horsens Statsskole, hvorfra jeg på normal tid blev student. I skoletiden var min bedste kammerat Svend Rix, der var søn af en manufakturhandler, og som endte som statsskovrider og kammerherre. Jeg blev også godt modtaget i Svends hjem og var ofte i sommerferierne gæst på deres landsted ved Hampen sø nær Nørre Snede. De havde båd i søen og en hest på hvilken man kunne få en ridetur. Svend havde en yngre søster Ebba. Hende blev jeg ven med, men ikke mere. Som voksen forlovede hun sig med en student, Max Kjær Hansen, som hun også blev gift med, efter at han var blevet cand. polit. og forfatter. Ham kunne Svend ikke med, og hans mor kunne også have ønsket sig en bedre svigersøn. Ebba var svag af helbred og døde i en forholdsvis ung alder, efterladende sig sønnen Ulf Kjær Hansen. Han kom meget hos Svend, der satte pris på ham. Når Svends far var på forretningsrejse i hovedstaden, hændte det undertiden, at han inviterede mig med i det kgl. teater. Jeg skylder i det hele taget den familie megen tak for venskab og godhed.
Mit barndomshjem var indremissionsk. Vi børn gik derfor - uden begejstring - i søndagsskole og lærte ikke at danse, hvis ikke vi selv sørgede for det. Dans ansås ikke for synd, men som en verdslig tant, der uden skade kunne undværes. Jeg lærte derfor aldrig, hvordan jeg skulle gerere mig på et dansegulv, og jeg havde vist heller ingen evner på det område. Det har vel nok været en skuffelse for Grete, der godt kunne lide at få en svingom, men det mistede med tiden sin betydning.
Et andet område, hvor jeg måtte melde pas var bilkørsel. Først da jeg var 60 år, tog jeg timer hos en kørelærer, men uden trods gentagne forsøg at det lykkedes mig at få det attråede kørekort. Det var et nederlag, som vel til dels skyldtes, at jeg var kommet for sent på den. For unge, som er vokset op i en familie med bil, går det lettere. Måske havde jeg heller ingen evner på dette område. Men praktisk betød det ikke så meget, da vi ikke havde behov for at blive bilejere. For Grete var det en fjern tanke selv at sidde bag et rat. Af vore børn har de tre, men mærkeligt nok ikke Kjeld, kørekort tillige med flere af deres partnere. Men tiderne har jo ændret sig i den henseende.

For at vende tilbage til min ungdomstid:
Som nybagt student skulle jeg i sommeren 1914 have været huslærer i et år for søskendebørn i Godthåb, Grønland, hvor min ældste søster Adda boede som gift med seminarieforstander, provst Frederik Balle. Men de planer måtte opgives, da den netop udbrudte 1. verdenskrig bevirkede, at grønlandssejladsen midlertidigt måtte indstilles. Det var en skuffelse, men i stedet slog jeg mig så ned i et pensionat i København for efter eget valg at studere statsvidenskab. Mine to ældre brødre havde, følgende i fars fodspor, bestemt sig for lægevidenskaben, men det store studium havde jeg

hverken mod eller lyst til at kaste mig over. Som student gik jeg med langt større lyst og modenhed til læsningen end i Horsens. Resultatet blev da også et forholdsvis langt bedre eksamensresultat, da jeg i 1920 efter 6 års studium kunne betegne mig som cand. polit.
I studietiden indmeldte jeg mig i Danmarks kristelige studentersamfund, men var ikke medlem af studenterforeningen. Jeg deltog også nogle år i en bibelkreds, men jeg fjernede mig efterhånden fra den livsanskuelse, som jeg var vokset op med, således som jeg har omtalt det i mine erindringer, sommeren 1914. Mine bedste fag var matematik og skriftlig dansk, som j eg klarede mig godt i, mens jeg ikke gjorde meget ved de andre fag. Jeg blev da også kun nr. 10 af 15 på studenterholdet.
I Horsens var jeg indlogeret privat, da der ellers ville være gået temmelig lang tid til den daglige tur mellem hjem og skole. Jeg var så kun hjemme i weekenderne og i ferierne.
Som kandidat måtte jeg jo se at finde mig en stilling, som kunne gøre mig selvforsørgende. Det var ikke svært, når man havde et godt laud at henvise til. Foreløbig nøjedes jeg dog med at modtage et tilbud fra ugebladet Finanstidende om at blive redaktionssekretær for dette organ, som jeg allerede i studietiden havde haft forbindelse med. Lønnen var beskeden, men arbejdstiden heller ikke større, end at jeg kunne påtage mig et supplerende job ved siden af, hvad jeg inden længe nærede ønske om. Det fandt jeg på Christiansborg, hvor jeg i efteråret 1921 fik foden indenfor på følgende måde:
Adda var i det nævnte år til en fest, vist nok inviteret af polarforskeren Knud Rasmussen, der var en slægtning af hendes mand. Hun havde her Knud Rasmussens svoger Jens Møller til bords, og hun fortalte ham, at hun havde en bror, der i 1920 var blevet cand. polit. og at han havde et arbejde, som kun optog en del af hans tid. Det interesserede Jens Møller, der havde den samme uddannelse, og som lige var blevet landstingssekretær. Han stod overfor at skulle finde en medhjælper, der godt kunne have arbejde ved siden af, da tinget i største delen af året kun holdt møde i to af ugens dage og tilmed havde en lang sommerferie. Efter at jeg havde talt med ham i rigsdagsbygningen blev det aftalt, at jeg skulle søge stillingen. Da jeg havde gjort det, ønskede landstingets daværende formand højesteretssagfører Bülow at tale med mig. Jeg begav mig da til hans kontor og fik kort efter vor samtale meddelelse om, at jeg var antaget som landstingsassistent. Selv om det kun var en beskeden stilling, var mine samlede indtægter dog nu væsentligt forbedret, så jeg kunne tænke på at få en lejlighed i stedet for at logere hos andre. Da min lidt ældre søster Vivi, der ligesom jeg var løs og ledig, befandt sig i samme situation, blev vi enige om at slå os sammen om en fælles husholdning. Hun var ansat i en statsinstitution i Sorgenfri. Vi fandt det da naturligt, at vi slog os ned midtvejs mellem vore to arbejdspladser eller med andre ord i Gentofte, hvor vi i Tjørnekrogen fandt et lille hus under opførelse, som vi syntes godt om, og som vi købte i fællesskab til en pris, som vi kunne klare. Vi havde ved indflytningen nogle møbler og fik andre tilsendt fra hjemmet i Hornsyld. Enkelte købte vi også. Som hushjælp engagerede vi en ung pige, som der indrettedes et værelse til.
Da far i 1920 - 70 år gammel - blev afskediget fra sin stilling som kredslæge på grund af alder, nærede vores forældre ønske om at flytte fra Hornsyld til hovedstadsområdet, hvor mange af familien boede. Jeg fik til opgave at finde en bolig til dem, og resultatet blev, at de også slog sig ned i Gentofte, hvor de købte et hus på C.L. Ibsensvej.
Så vidt så godt - men så skete det uventede. Jeg, som hidtil havde vist mig - og som selv anså mig for - en inkarneret pebersvend kapitulerede pludselig for en ungmø, som jeg kun havde kendt en kort tid, og som var syv år yngre end jeg. Og hermed var jeres stammoder med det gode danske navn Grete (født Fog) kommet ind i billedet.
Det gik således til:
Min skolekammerat, den tidligere nævnte Svend Rix, blev i 1925 gift, forøvrigt med mig som forlover, da hans far kort forinden var død. Han og hans (daværende) hustru Hedda, en horsenspige, fik sig i hans uddannelsestid en lejlighed i København nær Østerport station. Jeg kom ofte i deres hjem og mødte her Grete - Heddas halvkusine - da hun midlertidigt opholdt sig i København. Grete havde sit hjem på gården Krumstrup i Ryslinge på Fyn, hvor hendes mor var frue, gift med ejeren,

efter at hendes første mand, Gretes far, i ung alder var omkommet ved en rideulykke. - Hedda var vant til at komme på Krumstrup om sommeren, da også hun havde mistet sin far som barn og var søskendebarn til ejeren.
Hedda blev som voksen en rigtig Kirsten Giftekniv, der fik travlt med at planlægge ægteskaber mellem ugifte i hendes og Svends bekendtskabskreds. Også mig havde hun i kikkerten, men i første omgang uden resultat, da jeg havde min egen mening om sagen. Hun gav dog ikke op, og det endte med, at hun havde heldet med sig.
Hun fik nu udvirket, at hun og hendes mand samt jeg blev inviteret til Krumstrup. Vi havde nogle hyggelige dage der med en biltur i omegnen, og Grete og jeg lærte hinanden at kende nærmere. Jeg så blandt andet, hvordan hun passede hønsebestanden. Man kan vist ikke sige, at lidenskaberne brød ud i lys lue, men der blev i hvert fald sluttet et venskab, som skulle vise sig holdbart. Da vi kom tilbage til København manglede det ikke på opfordringer fra Heddas side til, at jeg skulle gøre noget ved sagen. Jeg fik at vide, at Grete var træt af at gå hjemme og i høj grad ønskede at få sit eget hjem. Jeg kunne selv jo godt indse, at et lykkeligt ægteskab var langt at foretrække for det hjem, som det jeg havde, men mine betænkeligheder ved at tage det afgørende skridt var store. Jeg måtte jo tænke på, hvad det ville betyde for Vivi og tillige tage mine fremtidsudsigter i betragtning. Jeg kunne ikke vide, om jeg havde en marskalstav i tornystret. Det hele kom sådan bag på mig, og jeg måtte spørge mig selv, om jeg kunne forsvare at give et ægteskabstilbud til en lille herregårdsfrøken, der kom fra et velstående hjem, hvor der hver søndag serveredes tre retter til middagen. Men Hedda gjorde gældende, at det sagtens kunne gå, og hun forsikrede mig, at hvis jeg bad om Gretes hånd, ville hun ikke betænke sig et øjeblik.
Jeg tog så en rask beslutning og skrev et frierbrev, der omgående blev besvaret bekræftende af Grete uden, at hun havde rådført sig med nogen. Det var nu heller ikke så let, da moderen var bortrejst sammen med sin mand. Stedfaderen kunne vel nok have tænkt sig en mand med en gård i ryggen og med interesse for jagt, en sport, som jeg er helt ukendt med. En sådan mand fik han dog heller ikke, da hans egne døtre valgte sig ægtefæller. Min svigermoder modtog med åbne arme de svigersønner, som hendes piger skaffede hende.
Efter at jeg havde fået Gretes ja, skulle alt være klappet og klart. Og dog - der skulle ikke gå lang tid, før mine betænkeligheder vågnede op til nyt liv. Var det nu forsvarligt, hvad jeg havde indladt mig på? Jeg greb påny pennen og gav Grete en fortrydelsesret, dog det ville hun ikke høre tale om. Hun kom til København, som vi havde aftalt det, og hun fik lejlighed til at møde medlemmer af sin nye familie, hvilket forløb til gensidig tilfredshed. Adda familien var dog stadig i Grønland, men ventedes herned - varigt - for at slå sig ned i Danmark. Da de senere kom hjem med S/S Hans Egede, stod Grete og jeg på kajen for at byde dem velkommen.
Da vor pagt nu stod fast, benyttede vi, da jeg var på en tur til Krumstrup, lejligheden til at udveksle ringe, hvilket skete under en tur i Krumstrup skov. Om vores forlovelse udsendtes herefter kort (jvf. min scrapbog nr. 1), og vi modtog gratulationer fra nær og fjern.
Vi talte også om, hvornår bryllupet skulle finde sted, og vi var enige om, at forlovelsen ikke skulle være langvarig. Den blev da også under et år. Den 5. juni 1926 viedes vi i Svendborgs St. Nicolai kirke. Den lå lige ved, hvor Gretes bedsteforældre boede, og vi viedes af min svoger provst Frederik Balle. Der var derefter middag på Wandals hotel med mange gæster. De tilrejsende til Svendborg var dagen efter inviteret til frokost på Krumstrup og fik således en tur ud af det.
Brudeparret kørte fra Svendborg til Odense, hvor der var bestilt værelse til os på byens bedste hotel. Ved en fejltagelse var der imidlertid ikke blevet reserveret plads der, og vi måtte tilbringe bryllupsnatten på et mindre fornemt hotel, men i seng kom vi da.
Og så drog vi ud på en udenlandsrejse, der bragte os til lande som Tyskland, Schweiz og Italien. Sidstnævnte sted var vi blandt andet i Venezia, som vi senere i livet skulle gense flere gange. Man

kendte ikke dengang de senere så almindelige charterrejser. Det hele var en smule improviseret, men blev alligevel en god begyndelse på vort ægteskab.
Ved hjemkomsten tog vi til Tjørnekroghuset, som jeg nu havde overtaget helt - i god forståelse med Vivi - der fandt sig en lejlighed i nærheden og kom udmærket ud af det med sin nye svigerinde. Det inventar, dækketøj og sengetøj m.v., som vi havde behov for, anskaffede Grete for penge, som hun havde stående. Hun havde efter faderens død arvet en kapital, der var båndlagt, men hvis renter hun kunne disponere over.
Grete var før vores ægteskab veluddannet til sit nye hverv. Madlavning havde hun lært på den Suhrske husholdningsskole, og barnepleje havde hun lært på prinsesse Helenes børnehjem, hvor hun en tid var ansat. Efter endt skolegang var hun ni måneder i England som ung au pair pige i et privat hjem, siden på en pension for udenlandske unge piger, der fik undervisning i engelsk.
Hedda havde rådet Grete til at undgå graviditet i den første tid efter bryllupet. Det ville efter hendes opfattelse knytte ægtefællerne nærmere sammen. Selv havde hun og Svend fulgt denne leveregel, endog i så høj grad, at de aldrig fik børn. Grete og jeg lyttede dog ikke mere til hendes gode råd, end at Helle arriverede 10 måneder efter bryllupet. Og Knud havde ikke mindre hastværk. Vi fandt herefter tiden inde til at slå bremserne i, det lykkedes så godt, at Kjeld først kom fire år efter Knud. Da der herefter var gået nogle år, forestillede vi os, at vi havde fået vores sidste barn, men sådan skulle det - lykkeligvis kan jeg sige - ikke gå. 10 år efter, at Kjeld var kommet til verden, meldte også Karsten sig. Det kom lidt overraskende, blandt andet på grund af moderens alder, men Karsten var ikke mindre velkommen end hans tre søskende, der også tog godt imod den lille efternøler.
Heddas eget ægteskab blev ikke nogen succes. Efter at Svend i skoletiden havde flirtet lidt med hende, blev giftermålet nærmest trumfet igennem af svigermoderen, der - med rette - anså ham for at være et godt parti. Men Svend blev med tiden ked af Hedda, der heller ikke var værd at holde på. Efter skilsmisse fik han sig i 1933 en ny ægtefælle, Ella, med hvem han levede lykkeligt til sin død i 1987. Vi mistede efterhånden forbindelsen med Hedda. Hun havde på det rette tidspunkt grebet ind i vor skæbne på lykkelig vis, formentlig i forventning om, at vi også i fremtiden ville lytte til hendes råd, men i så henseende blev hun skuffet. Da vi i sin tid valgte Svend og ikke hende til fadder for Helle, blev hun fornærmet, idet hun ikke uden grund anså det som udtryk for, at vi satte mest pris på Svend. Med ham mistede vi desværre også kontakten for en lang tid, men den genoprettedes, da han som pensionist slog sig ned i hovedstadsområdet, hvorefter vi fik et nært samkvem med dem begge, så det var os en oprigtig sorg, da Svend måtte give op. Ella er svag på sine gamle dage, men bor under betryggende forhold i Brelteparken nær Hørsholm. .
Hedda indgik efter sin skilsmisse et nyt ægteskab med en rig mand, efter hvem hun efter nogen tid blev enke.
Efterhånden som Gretes og min børneflok øgedes, steg vores udgifter naturligvis også, men uden at det dog voldte økonomiske problemer, da min lønning også forhøjedes. Desuden betød Gretes arv efter hendes far noget for vores økonomi. Det år, Karsten kom til verden, blev jeg netop landstingssekretær, hvilket betød, at jeg havde opnået en vellønnet og pensionsberettiget stilling.
Mit arbejde på Finanstidende var nu svundet så stærkt ind, at det både for bladet og for mig betød så lidt, at det efter venskabelig overenskomst helt ophørte. For skams skyld fik jeg så et tilbud om i stedet at blive konsulent for bladet. Det sagde jeg nej tak til med den gode begrundelse, at jeg ikke mente at kunne gavne bladet for den gage, som man stillede mig i udsigt. Da Carl Thalbitzer snart selv gav op på grund af alder, gik det ned ad bakke for bladet, hvis ve og vel i høj grad beroede på hans navn og pen. Efterfølgeren som redaktør og udgiverens svigersøn gjorde såmænd en god indsats, men formåede ikke at vende strømmen. Finanstidendes sidste nummer udkom i 1989. Mit forhold til Carl Thalbitzer var overordentligt venskabeligt, jeg har lært meget godt af ham, men jeg manglede ganske hans journalistiske evner.

- Under det retsopgør, der her i landet fulgte efter krigens ophør, blev der blandt andet nedsat en såkaldt ekstraordinær undersøgelseskommission, til hvilken folketingets tjenestemandsforening anmodedes om at udpege et medlem. Hertil udpegede foreningen mig. Jeg mente ikke, at jeg kunne undslå at påtage mig hvervet. Til kommissionen henvistes blandt andet undersøgelsen af en sag, der var rejst mod en af folketingets stenografer på grund af hans adfærd i besættelsestiden. Han havde ved flere lejligheder fremsat pronazistiske udtalelser, der stødte anderledes tænkende, også mig. Under kommissionens forhandlinger var der flertal for, at han ikke alene skulle miste sin stilling, men også straffes økonomisk. Jeg fandt, at det måtte være tilstrækkeligt med stillingsfortabelsen, men i kendelsen bestemtes det også, at han skulle have sin pension nedsat.
I 1946 blev folketingets tjenestemandsforenings daværende formand dømt for et bedragerisk forhold. En anden formand måtte derfor vælges i hans sted, og valget faldt også i dette tilfælde på mig, efter at indflydelsesrige medlemmer havde fået mig til at erklære mig villig til at modtage hvervet. I min formandstid arrangeredes årlige sommerudflugter, tilrettelagt af sekretæren, bibliotekaren Magnus Sørensen, og som der var almindelig tilfredshed med blandt deltagerne. Når jeg efter forløbet af en halv snes år ikke ønskede genvalg, var det på grund af uoverensstemmelser i bestyrelsen, som dog ikke var af dybtgående karakter. Jeg tænker altid tilbage med glæde på min tid som formand for foreningen.
Vor bolig i Tjørnekrogen var efter Knuds fødsel blevet for snæver, og et badeværelse manglede også. Men vi havde i forvejen truffet aftale med en arkitekt og en entreprenør om opførelsen af et større hus på en grund, som købtes af kommunen i nærheden med adressen Udsigten 28. Her kom vi til at bo i mange år. Først efter at børnene var fløjet af reden, og jeg i 1966 havde fået min afsked på grund af alder, fandt vi tiden inde til at søge en mindre og mere overkommelig bolig. Vi fandt den i Brede, hvor vi i 1969 købte den ejerlejlighed, vi siden har beboet, og vi solgte Gentoftehuset, hvilket skete med god fortjeneste. Til lejligheden hørte ingen have, hvilket betød et savn, men også en arbejdslettelse for mig, der samtidigt blev fritaget for fyringsbesvær.

På Christiansborg endte jeg som folketingssekretær, hvilket betød øget ansvar, men også en lønstigning, der yderligere forbedredes, da Danmark i 1953 gik over til etkammersystem. Det var ikke iderigdom, der bragte mig så vidt på Christiansborg. De ændringer, som gennemførtes på det parlamentariske område, var ikke bragt i forslag af mig. Men jeg blev anset for en loyal og pålidelig embedsmand, der kendte spillets regler og passede sit arbejde uden at give anledning til kritik, uanset mine egne politiske meninger, som ingen iøvrigt spurgte mig om. Med socialdemokraten Gustav Pedersen, der i mange år var folketingets formand, havde jeg således et venskabeligt samarbejde på trods af, at der var mange af hans synspunkter, som jeg ikke kunne dele. Julius Bomholts grænseløse forfængelighed voldte i hans lange formandstid flere gange vanskeligheder, men også med ham gik det såmænd meget godt. En enkelt gang gik han dog amok og tilbød mig, at jeg kumme få min afsked på stedet. Men det tog jeg roligt, jeg vidste jo, at formanden ikke kunne handle på egen hånd i en sådan situation. Tilfældet var da også hurtigt overstået.
Hvem, der fik afgørende indflydelse på min karriere, var Jens Møller, der nærede stor tiltro til mig og satte pris på, at jeg intet foretog mig for på egen hånd at opnå lønforbedring. I de tilfælde. da han selv forlod en stilling i folketinget foreslog han mig som sin efterfølger, og dette blev hver gang fulgt takket være den store anseelse, som han nød. Desværre kom der efter hans afgang som folketingssekretær en kurre på tråden mellem os, ikke af faglig art, men fordi jeg i mine erindringer tog afstand fra troen på et liv efter døden. Det stred mod hans grundtvigske livsanskuelse og gjorde - uden at j eg havde tænkt derpå - et pinligt indtryk på ham, der i besættelsestiden mistede sin eneste søn, hvem tyskerne på hensynsløs og hensigtsløs måde berøvede livet.
Takket være min gode løn og pensionsindtægter i forbindelse med en sparsommelig livsførelse og heldige formuedispositioner blev Grete og jeg på vores gamle dage holdne folk til fordel ikke blot

for os selv, men også for vore talrige efterkommere, som vi i begyndelsen af 1990 besluttede at give arveforskud til. Det var en beslutning, som både tilsigter at begrænse arveafgiften og at være til støtte for modtagerne. Initiativet var taget af Knud og mødte straks tilslutning fra os, der skulle finansiere foretagendet og fra dem, som lod en del af det, som de skulle have, gå videre til deres børn efter regler, som de var enedes om.
Vi kunne også her med en lille ændring af Ludvig Bødtchers digterord sige:

"Hvad her vi ejer, ejes kun på borg på uvis frist, så er naturens orden"

Da jeg sluttede af på Christiansborg, burde jeg naturligvis - det indser jeg godt - i stedet have påtaget mig et arbejde hjemme, hvor Grete ikke havde nogen hushjælp, efter at Karsten var vokset til. Men desværre, det skete ikke. Madlavning havde jeg så lidt forstand på, at jeg kun havde været til besvær i et køkken, og andet husligt arbejde er jeg lige så uvant med, at jeg heller ikke kom i gang med det, som Grete var anderledes ferm til, og som hun ønskede udført på sin maner. Resultatet blev da, at Grete blev alene om alt det praktiske arbejde, bortset fra sådan noget som formueforvaltning, der ikke interesserede hende. Grete er jo en del yngre end jeg, og hendes arbejdsevne og -iver er langt større end min - til fordel ikke alene for mig, men også for andre familiemedlemmer, som hun ofte har hjulpet med børnepasning. Gretes indholdsrige breve påskønnes meget af modtagerne, der derved animeres til selv at berette noget om deres egne forhold. Telefonen tager hun sig også mest af. Den bidrager i høj grad til at holde os underrettet om, hvordan det går de mange mennesker, som familien efterhånden består af.
Jeg foreslog flere gange Grete, at hun skulle have hjælp til rengøring og madlavning, men det ville hun ikke høre tale om, før det blev nødvendigt. Trods alle sine gøremål finder Grete tid til at beskæftige sig med skønlitteratur og litteraturhistorie, mest om aftenen. Da nogle bøger herom læses af os begge giver det os stof til adskillige samtaler. TV giver Grete sig mere af med end jeg. Når nyhedsudsendelsen er forbi, har jeg fået nok.

Min egen læsning er ret spredt. jeg har snuset lidt til atomfysikken, relativitetsteorierne og astronomien og er derigennem blevet klar over, hvilke ufattelige problemer disse videnskaber rummer. Adskilligt har de kyndige fundet ud af, f. eks. at jorden har bestået i 4,5 milliarder år. Man ved også, at jorden oprindelig var gold, men siden har fået liv i form af planter, fisk og til sidst dyr med mennesket som kronen på værket. Man regner med, at mennesker eller menneskelignende dyr har eksisteret i op mod 2 millioner år. Hvorvidt der findes liv på andre kloder ved man på grund af de ufattelige afstande ikke, men usandsynligt er det på ingen måde, da der i verdensrummet findes utallige stjerner (sole) med planeter, af hvilke en stor del kan have lignende vilkår for forekomsten af organiske stoffer som på vores jord. Alene vores mælkevej har 100 milliarder stjerner, og den er kun en enkelt af de talløse galakser, som findes. Der er på jorden gjort forsøg på at kommunikere med intelligensvæsener på andre kloder, men hidtil forgæves. Kun så meget kan siges, at der ikke er fundet intelligensvæsener på vore søsterplaneter. Om mere primitive former for liv består eller har bestået på Mars, hersker der delte meninger om.

Det må anses for givet, at vart solsystem ikke kan bestå evigt. En gang må solens energireserver være opbrugt, men det vil først ske i løbet af flere milliarder år. Før den tid kan det tænkes, at jorden rammes af et andet himmellegeme, som det af mange antages at være sket i kridttiden, da kæmpeøglerne og andre dyrearter tilintetgjordes.

Mere nærliggende vil det være at tænke på den risiko, der består for menneskeheden i, at levevilkårene forringes ved den rovdrift, som verdens råstofreserver er ude for som følge af menneskenes uforstand. Skovene fældes, og markernes ydeevne forringes, så livsmulighederne

bliver stadig dårligere for den år for år voksende folkemængde. Der lever nu 5.3 milliarder mennesker på vor klode, og dette tal vil efter statistikken være vokset ti 10 milliarder år 2025, hvis der da ikke sker noget, som på virksom måde kan begrænse befolkningens formeringslyst, f. eks. hungersnød i langt større målestok, end den vi har set hidtil, eller en effektiv fødselsbegrænsning gennemføres. Hvad det sidste angår, har Kina og andre lande taget nogle initiativer, men uden at kunne standse den stigende tendens. Den yderste konsekvens af denne udvikling vil være en folkedød, der betyder, at kloden vil fortsætte sit omløb om solen lige så folketom, som den var i tidernes morgen.

Ja det er et dystert perspektiv, som vi har godt af at se i øjnene, selvom man tør håbe på, at den danske befolknings livsvilkår ikke i nogen nær fremtid vil ændre sig i livstruende retning.

Når Goethe i første del af sit udødelige værk Faust siger: "Habe nun, ach, Philosophie, Juristerei und Medicin und leider auch Theologi durchaus studiert mit heizen Bemühen, da stehe ich armer Tor und bin so klug wie zuvor" - så synes man jo ikke, at han har haft så meget ud af sit slid. Efter min opfattelse er videnskaben nået frem til resultater, der har kastet lys over vor klodes skabelseshistorie, men rigtignok uden at kunne forklare, hvordan stoffet er opstået, det er nok et spørgsmål, som vi aldrig får besvaret. Men videnskaben har unægteligt gjort store fremskridt siden Goethes tid.

" En anden stor ånd lader i Hamlet skuespillets hovedperson sige i en replik: "There are more between heaven and earth, Horatio, than are dreamt of in your philosophy" - så vi må nok give ham ret heri.

Når jeg er glad for at være født og opvokset i Danmark, betyder det ikke, at jeg synes, at alt er så godt her i landet, som man kunne ønske sig. Vi må erkende, at kriminaliteten er lige så stor her som i de fleste andre europæiske lande, at alkoholforbruget er for stort til skade for trafiksikkerheden, og så har vi fået vores del af AIDS-problemet, som følge af den løsagtighed i sæderne, der præger tiden i vide kredse. Om narkotikaforbruget vil jeg slet ikke tale.
At papirløse forhold mellem unge mennesker er nær ved - i hvert fald i begyndelsen - at træde i stedet for normale ægteskaber, anser jeg ikke for noget fremskridt. Det er måske ikke meget forskelligt fra hvordan unge i ældre tid gebærdede sig, men det foregik dengang mere i det skjulte, det skulle moralens vogtere nok sørge for. I vore dage lader man stiltiende de unge indrette sig, som de vil, uanset om man måske syntes bedre om den gamle moralkodeks end om den nye, der er slået igennem i stedse stigende omfang. Når man i vore dage taler om forlovelser, drejer det sig oftest kun om aftaler, der træffes af to unge om, at de vil slutte sig sammen. Sådan er det i hvert fald herhjemme. I Sverige ser man lidt anderledes på det. Der bringer aviserne lange rækker af annoncer, indrykket af unge, der meddeler, at de har forlovet sig. Og så anser de sig formentlig for at have begrundet, at de flytter sammen.

Om den sunde sport har jeg meget godt at sige. Den gør det muligt for ungdommen at få noget fornuftigt ud af fritiden i stedet for at henfalde til mindre heldige beskæftigelser. Jeg kan også selv beundre de fodboldhelte, der driver deres spil som noget, der kan minde om balletkunst. Men vurderingen af disse personer i penge bryder jeg mig ikke om. Der er også sportsgrene, som frastøder mig. Det gælder de fleste hastighedskonkurrencer, særligt når der er biler med i spillet, og det gælder ikke mindst boksekampe, der er en slags organiserede slagsmål, som kan koste deltagerne liv eller førlighed - for penge.

En fodboldkamp, som udspilles efter spillets regler uden voldsanvendelse, kan være værd at se på. Men jeg har et spørgsmål. Når f. eks. en dansk klub spiller mod en engelsk, burde man så ikke regne med, at det var danske statsborgere, der kæmpede mod engelske? Ja jeg spørger bare.

Jeg har naturligvis ikke kunnet undgå at tænke over, hvordan min afsked med denne verden skal foregå. Jeg regner med - men det kan jo gå anderledes - at slutte af på et sygehus. Det medfører mindst uro i hjemmet, og det betyder, at lægehjælp altid er i nærheden, hvis der er brug for smertestillende midler eller behandling af anden art. Når jeg har givet op, vil personalet så tage sig af kistelægningen, der bør foretages på den enklest mulige måde, da ligbegængelsen kan blive dyr nok endda. Når kisten er kørt til sygehusets kapel, kan der blive lejlighed for en snæver kreds til at deltage i bisættelsen, ved hvilken jeg kunne tænke mig, at man sang Ingemanns og Weyses "Dagen går med raske fjed", som jeg har holdt meget af. De sædvanlige begravelsessalmer passer ikke så godt i mit tilfælde. Et af vore børn kan så sige et par ord til af sked. Hvis I ønsker det kan en præs t også medvirke som ceremonimester, uanset hans pligt til at foretage den folkekirkelige rituelle jordpåkastelse med dens løfte om et liv efter døden, som jeg ikke regner med eller nærer ønske om. Vi mennesker har i mange henseender hævet os op over andre levende skabninger, men er lige som de dødelige væsener og må efter en kortere eller længere tids forløb vige pladsen for yngre for, at også de kan få deres chance.
Mens dyrene lever i nuet uden klar forståelse for livets begrænsede varighed, gælder det samme ikke menneskene, hvis større tænkeevne har gjort det klart for dem, at deres tilværelse kun har en begrænset varighed. Den kendsgerning har det været svært for dem at forlige sig med, ikke mindst på grund af de uretfærdigheder, som de fleste kommer ud for i jordelivet. For at der kan blive rådet bod på dette, har man så forestillet sig et liv efter graven til oprejsning for dem, der har gjort sig fortjent dertil - tanker der har nedfældet sig i religioner rundt omkring på jorden. De beretter om et paradis for de retfærdige, men også om straf for de uretfærdige. Personlig betragter jeg disse forestillinger som urealistiske, men jeg finder dem alligevel værd at kende, da de udgør en kulturarv, som kan være både smuk og lærerig. Det gælder ikke mindst den kristne bibelhistorie, som udgør en del af vor børnelærdom. Der findes i dens beretninger noget, som har afsat sig dybe spor i vort sprog og i vor morallære. Selvom bjergprædiken og de ti bud bærer præg af, at de er fra en anden tid end vor.
Hvis I anmoder en præst om at lede bisættelsen, hvilket jo er det almindelige, bør hans tale være kort og intet indeholde til karakteristik af mig, hvad han heller ikke vil have personlige forudsætninger for.
Inden kisten bæres til rustvognen, kunne jeg tænke mig - men det må I naturligvis selv tage stilling til - at man sang dette vers af Grundtvig og Rung:

"Kirkeklokke, når til sidst du lyder
for mit støv, skønt jeg det hører ej,
meld da mine kære så det fryder:
han sov hen som sol i høst går ned"

Ganske vist bliver der ingen klokkeklang i mit tilfælde, men den må deltagerne vel kunne høre for deres indre øre.
Ligbrændingen kan vel bedst foregå på Lyngby Parkkirkegård, hvor urnen derefter kan jordfæstes i en fællesgrav uden individuel gravsten. At landskendte personer, der har gjort en anerkendt indsats på kulturel eller andet område, får et gravsted med mindesten er en anden sag. Vi almindelige dødelige vil snart være glemt uden for familiekredsen, hvor portrætter og andre efterladenskaber betyder mere for erindringen end et gravsted, som de færreste i længden vil hæge om.

Når jeg synes, at livet har givet mig mere end mine evner kunne berettige mig til, så skyldes det først og fremmest, at jeg fandt og vandt den hustru, som jeg trængte til, og som har fulgt mig livet igennem. Om hun også har grund til at være tilfreds med sin skæbne er en anden sag. Men et er i hvert fald givet, at hun ligesom jeg er lykkelig for de børn, som vi fik sammen, og for deres efterkommere. Vore tre svigerdøtre står vi også i det bedst mulige forhold til, og sammenholdet i familien er i det hele taget perfekt.

Hvad jeg har nedskrevet her kan betragtes som et supplement til, hvad jeg i 1978 har fået mangfoldiggjort om mine erindringer m.v. Adskillige eksemplarer heraf findes i slægten.
Jeg slutter her - i midten af 1990 - mit åbne brev. Det er skrevet af en i alle henseender nøgtern person - ingen røg efter 1951 og kun minimalt alkoholforbrug - der vel ikke er uden humoristisk sans, men som savner den frodighed, der præger mere beåndede og derfor interessantere medmennesker. Nogle vil måske kalde mig en tørvetriller. Jeg sender de bedste ønsker til alle dem, som brevet er bestemt for.
Jeres hengivne
Johs Th.

Efterskrift
Efter at jeg i midten af 1990 havde afsluttet mit åbne brev, fik jeg snart igen grund til at genoptage skriveriet, idet jeg kom ud for en ubehagelig episode i mit liv, som jeg i det følgende gør rede for. Grete og jeg blev onsdag d. 4 juli hentet pr. bil af Karsten fra Brede til Kahytten, Vig Lyng, for at vi kunne tilbringe nogle dage på det kendte sted, hvor Bente ventede med middagsmad. Det var hensigten, at vi skulle vende tilbage efter weekenden, men det kom til at gå anderledes. Under opholdet i kahytten – det sommerhus, som Karstenfamilien havde overtaget efter os - blev vi kørt til forskellige steder i omegnen: Asnæs, Vig (hvor der var loppemarked) og Lønnebjerggård blandt andet, hvor der var kunstudstilling, som Helle deltog i. Vi købte her nogle genstande, derunder en træskål, som nu er anbragt i Bredehjemmet. Lørdag d. 7. juli ville jeg gå en tur ned til vandet. hvor også Karsten og hans hund Maja indfandt sig. Dagen efter ville jeg gå en tur på egen hånd på vej 14 t i l vej 13 for at gense den kendte strækning. jeg gik derefter ad vej 13 ned mod vandet og ville så ad en sti ved mosen gå over til vej 14 for at komme tilbage til mit udgangspunkt. Men jeg tog fejl af stien og endte i mosen, som jeg trods talrige forsøg ikke kunne redde mig op af. Få kontakt med andre mennesker kunne jeg ikke, da vejret var så slet, at der ingen folk var på vejene. Efter at have vadet rundt i moseområdet lykkedes det mig ud på morgenstunden at redde mig ind på fast grund, hvor jeg også fik sovet lidt, men ud på vejen lykkedes det mig ikke at komme.
I Kahytten var de ret hurtigt blevet bekymrede for, hvorfor jeg blev så længe væk. Jeg var gået ca. klokken l, og da jeg ikke var kommet tilbage ved 5 tiden, slog Grete alarm til politiet, der lovede at eftersøge mig, så snart det kunne lade sig gøre. Den følgende morgen afsendtes en hundepatrulje, men den kunne intet udrette i det fugtige terrain. Bedre held havde en helikopter. Den fandt mig og sørgede for, at jeg pr. ambulance blev kørt til Holbæk sygehus, hvor de tog imod mig på den bedste måde. Der kunne jeg dog ikke blive, da jeg hørte under Københavns amt. Jeg blev så efter at der var forhandlet om sagen, pr. ambulance kørt til St. Lucas Stiftelsen i Hellerup, der er blevet en afdeling af amtssygehuset i Gentofte. Jeg blev her underkastet en undersøgelse, der gav et gunstigt resultat. Det tog nogen tid, da Grete også måtte forberede at modtage mig i Brede, hvortil hun selv af Bente blev kørt d. 10. juli. Så det blev først søndag d. 15. juli, at jeg vendte tilbage ti1 Brede kørt af Knud, som havde Grete med på køreturen. Efter hjemkomsten tog jeg det de første dage med ro for at glide ind i en normal tilværelse.

Under opholdet på Lucasstiftelsen havde jeg besøg af mange, deriblandt Kjeld og Gerd, som snart skulle rejse til Australien for en længere periode. Jeg fik i den tid bekræftet, hvor meget et stærkt familiesammenhold betyder i onde som i gode tider, ligesom jeg erfarede værdien af at tilhøre et samfund, der både har vilje og evne til at yde en effektiv hjælp til alle, der kommer i vanskeligheder. Og jeg kan ikke noksom prise de mennesker, der virkede i samfundets tjeneste, for den hjælpsomhed og venlighed, jeg mødte fra alle sider, hvilket jeg har al mulig grund til at sige min hjerteligste tak for.
At jeg slap så godt fra et uforberedt langt ophold i fri luft i et så fugtigt terrain, må vel nok tilskrives den robuste konstitution, som jeg har fået i vuggegave. Når det tog en ugestid før jeg blev udskrevet fra sygehuset, skyldes det dels de undersøgelser, som jeg skulle gennemgå, dels den tid Grete skulle have til at modtage mig i Brede, hvortil hun, som allerede nævnt, d. 10. juli var blevet kørt af Bente. Under mit ophold på St. Lucas sagde en sygeplejerske til mig, at hun syntes Grete i sin høje alder skulle have hjælp til rengøring. Hvis jeg ikke havde noget imod det ville hun ringe til Grete og foreslå hende at tale med det kommunale kontor, der havde med hjemmehjælp at gøre. Jeg sagde til hende, at jeg meget gerne så at det skete.
Efter min uheldige eskapade i Vig Lyng og dens følgevirkninger blev der ro i Bredehjemmet. Men ak. Kun for en tid. For snart blev det galt med Gretes mave. I efteråret 1990 gik hun f1ere gange til læge for at få et middel mod ondet, men forgæves desværre. Til sidst - i september 1990 - blev det så galt, at en indlæggelse syntes påkrævet. Den 20. september 1990 blev hun, foranlediget af vores læge, indlagt. Ved operation fjernedes en svulst fra tyndtarmen, og en senere mikroskopi viste, at den var ondartet. Det var altså livsnødvendigt, at der blev grebet så hurtigt og effektivt ind, som det skete. Efter operationen, der skete d. 21. september, lå Grete en uges tid på amtssygehuset, hvor hun fik besøg af mig og af mange andre familiemedlemmer. Hjemsendelsen skete lørdag d. 29, men Grete kom kun på et kort besøg i hjemmet, da hun og jeg tirsdag d. 2. oktober drog til Skodsborg Badesanatorium, hvor vi efter aftale skulle blive 14 dage for, at Grete kunne få en rolig periode efter operationen. Vi installeredes i hvert sit værelse med toilet, og Grete blev underkastet to undersøgelser, under hvilke sanatoriets læger konstaterede, at hun var kommet godt over operationen. Da de 14 dage var forløbet, kørte vi med taxa til Brede for at vende tilbage til en normal tilværelse, dog med hjælp af kommunen til rengøring og madlevering, hvilket altsammen skulle aftales. Opholdet i Skodsborg, hvor vi hverken skulle tænke på rengøring eller madlavning havde været godt for Grete og også til fordel for mig. Det kostede os ialt ca. kr. 26.000 og det var nok pengene værd.
Min fødselsdag fejredes d. 6. oktober, hvor vi gav kaffe til de familiemedlemmer, der var mødt op. Takket være Helle og Knud var vi flere gange i Brede, som de kørte os til og fra.
Vore børn og andre efterkommere gjorde i det hele taget meget for os i den vanskelige tid. Hvordan det skal gå os i den tid, vi kan have tilbage, kan vi ikke vide, men vi ved i hvert fald, at vi kan påregne god støtte fra vore børn og svigerdøtre sammen med de andre, som står os nær.